

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
KARISTUSÕIGUSE OSAKOND

Mariel Männiste

**KÄITUMISKONTROLL JA RETSIDIIVSUSE RISKIDE MAANDAMINE
KRIMINAALHOOLDUSALUSTE HINNANGUL**

Magistritöö

Juhendaja
dr.iur Jüri Saar

Tallinn
2021

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. Kriminaalhooldus ning kriminaalhoolduse arvel olemise alused.....	6
1.1. Kriminaalhoolduse areng Eestis	6
1.2. Kriminaalhooldus kui retsidiivsuse vähendaja	11
1.3. Kriminaalhoolduses arvel olemise alused	15
2. Käitumiskontrolli nõuded ning lisakohustused	20
2.1. Käitumiskontrolli nõuded	20
2.2. Käitumiskontrolli lisakohustused	27
2.3. Rikkumistele reageerimise võimalused	36
3. Kriminaalhooldusaluste arvamus kriminaalhooldusest	42
3.1. Uurimistöö valim ja metoodika	42
3.2. Käitumiskontrollile allutatud isikute hinnang	45
3.2.1. Vanglas mitteviibinute hinnang käitumiskontrollile	47
3.2.1.1. Varasemalt korduvalt käitumiskontrollile allutatud kriminaalhooldusalused	47
3.2.1.2. Esimest korda käitumiskontrollile allutatud kriminaalhooldusalused.....	50
3.2.2. Vanglas viibinute hinnang käitumiskontrollile.....	52
3.2.2.1. Varasemalt vanglas olnud ühel korral ning esimest korda kriminaalhooldusel ..	53
3.2.2.2. Varasemalt vanglas olnud ühel korral ning vähemalt teist korda kriminaalhooldusel	56
3.2.2.3. Varasemalt vanglas olnud vähemalt kaks korda ning esimest korda kriminaalhooldusel	59
3.2.2.4. Varasemalt vanglas olnud vähemalt kaks korda ning vähemalt teist korda kriminaalhooldusel	60
3.3. Kriminaalhooldusel olevate isikute hinnang autori järeldustega.....	65
KOKKUVÕTE	69
ABSTRACT	72
KASUTATUD ALLIKAD	76
LISA 1	80
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	84

SISSEJUHATUS

Kriminaalhoolduse mõistet kasutatakse kehtivas õiguskorras kahes erinevas tähenduses – kitsamas ja laiemas tähenduses. Kitsamas tähenduses seisneb kriminaalhooldus süüdlasele mõistetud karistuse täitmise pööramise edasilükkamises, määrates isikule katseaja, mille vältel isik peab alluma käitumiskontrolli nõuetele. Sellisel juhul on kriminaalhooldusel järelevalve roll ning järelevalvet teostavad kriminaalhooldusametnikud. Laiemas tähenduses hõlmab antud mõiste süüdlase käitumise kontrolli ning talle osutatud sotsiaalset abi, mille eesmärgiks on toetada isikut uute kuritegude toimepanemisest hoidumisel ning kontrollnõuete ja lisakohustuste täitmisel. Kriminaalhoolduse eesmärgina on nähtud sotsiaaltööd, millega tuvastatakse ja kõrvaldatakse faktorid, mille tõttu isik varasemalt kuritegusid sooritanud.¹

Vangistuse täideviimise põhieesmärgina nähakse karistuse läbiviimist selliselt, et isik edaspidises elus tuleb toime õiguskorda rikkumata. Sealjuures ei lähtuta enam ideest, et isikuid vanglates parandatakse, kasvatatakse ümber või sunnitakse enda muutmiseks, vaid neis asutustes luuakse tingimused enda muutmiseks. Õiguskuulekale käitumisele suunamist peetakse vanglakaristuse keskseks eesmärgiks.² Kuivõrd vangistusõigus moodustab koos kriminaalhooldusõiguse ja täitemenetlusõigusega karistusõiguse täitmismenetlust reguleeriva haru, on ka kriminaalhoolduse eesmärgiks isiku õiguskuulekale käitumisele suunamine.³

Vangistuse mõistmisel on tegemist äärmise abinõuga, mille kohaldamisel tuleb näidata, et kergemat liiki karistused on ebapiisavad või isiku varasemast käitumisest tulenevalt ammendunud. Vangistuse kohaldamisest on võimalik loobuda, kui karistuse eripreventiivne eesmärk on saavutatav tingimisi vabastamisega.⁴

Käitumiskontroll tähendab kehtiva seaduse järgi süüdlasele mõistetud perioodi, mille ajal on ta kohustatud järgima karistusseadustiku (edaspidi KarS) paragrahvis 75 lõikes üks sätestatud kontrollnõudeid, mis laienevad süüdlasele automaatselt, kui seadus näeb ette käitumiskontrolli kohaldamise. Tulenevalt kuriteo toimepanemise asjaoludest ja süüdlase isikust, võib määrata süüdlasele käitumiskontrolli ajal kohustusi. Kohustuste kohaldamisaluseks on kohtulahend.⁵

2019. ja 2020. aastavahetuse seisuga oli kriminaalhoolduses arvel 4212 toimikut (isikud võivad olla kriminaalhoolduses ka mitme toimikuga). Rohkem kui poole isikutest moodustas käitumiskontrollile ning käitumiskontrollile koos šokivangistusega määratud isikud, keda oli

---

¹ P. Pikamäe. KarSK § 74/2.1.-2.2. – Karistusseadustik. Komm vlj. 4. vlj. Tallinn: Juura 2015.

² P. Pikamäe. J. Sootak. VangSK § 6/2. – Vangistusseadus. Komm vlj. 2. vlj. Tallinn: Juura 2014.

³ J. Sootak. VangSK § 1/1.2.

⁴ J. Sootak. KarSK § 56/21.1.

⁵ P. Pikamäe. KarSK § 75/1.1.-2.3.1.

kokku 2444. Statistika andmetel oli kohtutes määratud käitumiskontrollile koos ennetähtaegse vabastamisega 526 isikut ning pärast karistuse täielikku ärakandmist oli määratud käitumiskontrollile 14 isikut. Aastavahetuse seisuga tegi üldkasulikku tööd 1115 isikut.⁶

Kriminaalhooldus ja käitumiskontroll on omavahel tugevas seoses, kuna käitumiskontrolli nõuete täitmist teostavad ja hindavad kriminaalhooldusametnikud. Kriminaalhoolduse kaudu on võimalik saavutada sarnaseid tulemusi, kui vanglates, kuid isikut ei pea selle jaoks ühiskonnast eraldama. Ühiskonnas jätkamine võimaldab isikutega tegeleda selliselt, et tema tavapärane eluviis jätkub, kuid tulenevalt kontrollnõuetest on teatavad piirangud ja kohustused, millele isik peab alluma.

Magistritöö eesmärgiks oli analüüsida käitumiskontrolli mõju retsidiivsusele ning välja selgitada, mida arvavad kontrollnõuetest ja lisakohustustest (KarS § 75 kohaselt) kriminaalhooldusalused.

Magistritööst selgub, millistel juhtudel on kriminaalhoolduse eesmärgid saavutatavad, millistel juhtudel ei täida käitumiskontroll oma eesmärgi ning mis võiks olla alternatiiviks.

Magistritöös on püstitatud lähtehüpotees, et esimest korda kuriteo sooritanud isikule on mõistlik määrata käitumiskontroll, kuid korduvalt kriminaalkorras karistatud isikute puhul ei ole mõtet käitumiskontrolli määrata, sest see ei vähenda retsidiivsust, kuna antud isikute arvates ei ole käitumiskontrolli mõju positiivne.

Magistritöö jaguneb kolmeks peatükiks.

Esimeses peatükis antakse ülevaade kriminaalhoolduse arengust Eesti Vabariigis, selgitades, miks kriminaalhooldust peeti vajalikuks ning millist eesmärki kriminaalhoolduses nähti ja kuidas on see ajas muutunud. Lisaks tuuakse välja, millised võiksid olla kriminaalhoolduse arengu edasised suunad. Samuti antakse ülevaade kriminaalhoolduse rollist retsidiivsuse vähendajana ning kuidas toimub isikute kohtlemistaseme paika panemine ja millist rolli omab riskihindamise ankeet. Viimases alapeatükis tuuakse välja, millised on kriminaalhoolduses arvel olemise alused ning mida need alused endast üldiselt kujutavad.

Teises peatükis keskendutakse käitumiskontrolli nõuetele ja lisakohustustele. Lisaks käitumiskontrolli nõuete ja lisakohustuste ülevaate andmisel lähtudes kirjandusest, toob autor välja kriminaalhooldusametnike tavapärase tööpraktika, mis aitab paremini mõista kontrollnõuete olemust. Teine peatükk lõpeb rikkumistele reageerimiste võimaluste

---

⁶ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2019. Kriminaalhooldus. – Justiitsministeerium. <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevuse-statistika/kriminaalhooldus.html> (16.04.2021).

analüüsiga, milles tuuakse välja seadusandja poolt antud võimalused kriminaalhooldusametnikele ning kohtule. Sealjuures võrreldakse rikkumistele reageerimiste võimalusi tulenevalt kriminaalhooldusele määramise alustest.

Viimases ehk kolmandas peatükis antakse ülevaade uurimistöö valimist ning metoodikast ja küsitluse analüüsi tulemusest. Empiirilisest uuringust selgub, kas autori eeldus leiab kinnitust või mitte ning kas empiiriline uuring täidab magistritöö eesmärki. Peatükis tuuakse välja käitumiskontrolli all olevate isikute alused, neile määratud lisakohustused, nende hinnang lisakohustusele, käitumiskontrollile ning käitumiskontrolli mõjule retsidiivsuse alandamisel. Samuti tuuakse välja kriminaalhooldusaluste hinnangud, millele võiks kriminaalhooldusametnikud rohkem tähelepanu pöörata ja millele vähem. Kolmanda osa viimases alapeatükis teeb autor kriminaalhooldusaluste vastustest üldistava hinnangu koos järeldustega ja esitab ettepanekud, mida võiks arutada ning näha võimalusena kriminaalhoolduse paremaks muutmisel.

Empiiriline uuring ja uuringu analüüs on magistritöö kõige väärtuslikum osa, kuna autorile teadaolevalt ei ole Eesti Vabariigis varasemalt uuritud kriminaalhooldusalustelt nende hinnangut käitumiskontrollile ja lisakohustustele. Uuringud, mis lähtuvad sihtgrupi tagasisidest, on olulised ning annavad tõetruu informatsiooni, kas olemasolev töö on edukas ja toimiv või tuleks rakendada muudatusi süsteemi parendamiseks.

Magistritöö autorile on käitumiskontrolli mõju retsidiivsusele olulise tähtsusega, kuivõrd igapäevatoos tegeleb autor kriminaalhooldusalustega. Antud tööga loodab autor anda panuse kriminaalhoolduse arengusse Eesti Vabariigis ja saada kinnitus, et igapäevatoos nähtud vaev tasub end ära ning saada küsimus vastusele, kas kriminaalhooldusalused ise näevad selles mingit kasutegurit või on nende jaoks tegemist lihtsalt kohustusega.

Magistritööd iseloomustavad märksõnad: kriminaalhooldus, kriminaalhooldusalused, karistusest vabastamine, tingimisi karistus, ennetähtaegne vabastamine.

1. Kriminaalhooldus ning kriminaalhoolduse arvel olemise alused

1.1. Kriminaalhoolduse areng Eestis

Eesti Vabariigi taasiseseisvumisel teostasid järelevalvet kohtu poolt tingimisi karistatute üle politsei järelevalveinspektorid. Tulenevalt suurest järelevalvealuste arvust jälgiti järelevalvealustele seatud tingimuste täitmist ning peeti toimikuid.⁷

Kriminaalhoolduse ellurakendamise põhjuseks Eesti Vabariigis oli kuritegevuse kõrge tase, mille tõttu ka kinnipeatavate arv vanglates oli suur. Kriminaalhoolduses nähti võimalust vangide arvu vähendamiseks. Kriminaalhoolduse mõtet nähti selliselt, et kohus saab mõista kurjategijale vabadusekaotuse tingimisi ja panna kurjategijale katseajaks kindlad kohustused, mille rikkumise korral on kohtul õigus pöörata tingimisi mõistetud vabadusekaotus täitmisele.⁸

Varasem vabadusekaotuse tingimisi mõistmise praktika ei õigustanud ennast, kuna kohtud enamasti ei määranud mingeid kohustusi. Kriminaalhoolduses nähti võimalust pidevaks järelevalveks, lisaks ka hooldusaluste sotsiaalprobleemide lahendamisele kaasaaitamiseks. Järelevalvesüsteem, kus politseiinspektor pidi kontrollima sadu kurjategijaid ei olnud efektiivne. Efektiivset järelevalvet peeti võimalikuks kui kriminaalhooldusametnik tegeleb 15-20 süüdimõistetuga.⁹

Pärast Eesti Vabariigi taasiseseisvumist alustati Justiitsministeeriumi eestvedamisel karistusõiguse reformiga ning 1996. aastal alustas Justiitsministeerium kriminaalhooldusseaduse koostamist, mis valmis 1997. aastal ning jõustus 1998. aasta mais.¹⁰

Kriminaalhoolduse käivitamine 1998. aastal nõudis riigi eelarvest ligi 22 miljonit krooni, kuid kriminaalhoolduse rakendamist nähti riigile majanduslikult kasulikuks ettevõtmiseks, kuna ühe vangi peale kulus igakuiselt ligikaudu 4000 eurot, kuid kriminaalhooldusaluse järelevalveks arvutuste kohaselt kulus 4 korda vähem raha. Kriminaalhoolduse ellurakendamine ei olnud tingitud üksnes majanduslikust põhjusest, vaid ka asjaolust, et Nõukogude ajast pärit koloonia tüüpi vanglates oli väga raske vange kontrollida. Kriminaalhoolduse kasuks rääkis ka asjaolu, et vanglast vabanenud sattusid tunduvalt sagedamini uuesti kuritegelikule teele kui tingimisi karistatud isikud.¹¹

---

⁷ R. Kuuse. Kriminaalhooldus Eestis. – Sotsiaaltöö 2001/5, lk 39.

⁸ M. Miil. Kriminaalhooldussüsteemi rakendamine Eestis. – Juridica 1998/2, lk 63-67.

⁹ M. Miil, lk 63-67.

¹⁰ R. Kuuse. Kriminaalhooldus Eestis, lk 39.

¹¹ M. Miil, lk 63-67.

Justiitsminister Paul Varul nägi kriminaalhoolduses uut ja hädavajalikku süsteemi. Tema arvates olid vanglad kuritegevuse taimelavaks.¹²

Kriminaalhooldus kuulus maa- ja linnakohtute juurde. 1. mail 1998. aastal oli 13 kriminaalhooldusosakonda, kus töötas kokku 112 kriminaalhooldusametnikku. 1998. aasta lõpuks oli kriminaalhooldusel 2058 kriminaalhooldusalust. 1999. aasta sügisel töötas kriminaalhooldusosakondades kokku 166 kriminaalhooldusametnikku ning 1999. aasta lõpuks oli kriminaalhooldusel juba 5093 kriminaalhooldusalust. 2005. aasta lõpuks oli kriminaalhooldusametnikke kokku 195 ning kriminaalhooldusaluseid 8099.¹³

Kriminaalhooldusametnike kui ka -hooldusaluste arv on aastatega tõusnud. Eelnevalt väljatoodud kriminaalhooldusametnike ja -hooldusaluste arvust on näha, et aastatega on tõusnud kriminaalhooldusametnike poolt tegelevate kriminaalhooldusaluste arv. Lihtsustatult oli 1998. aastal ühel ametnikul 18 või 19 kriminaalhooldusalust, 1999. aastal oli ühel ametnikul juba 30 või 31 kriminaalhooldusalust ning 2005. aastal 41 või 42 kriminaalhooldusalust.

Kriminaalhoolduse ülesanded on aastatega laienenud, 2002. aastal lisandus vangistuse alternatiividele üldkasuliku töö korraldamine.¹⁴

1. juunil 2006. aastal eraldati kriminaalhooldus kohtust ning liideti piirkondlike vanglatega. Liitmisega sooviti saavutada paremini korraldatud infovahetust, töömeetodite arendamist ja ennetähtaegset vabastamist. Liitmisotsuse langetamisel lähtuti vangla ja kriminaalhoolduse eesmärgist – karistuse nõuetekohane elluviimine ning soodustada karistatu käitumise muutumist. Lisaks kasutati vanglas ja kriminaalhoolduses karistatutega sarnaseid põhimõtteid ja meetodeid.¹⁵

Kriminaalhoolduse liitmist vanglatega on nähtud kui positiivset protsessi. Kriminaalhoolduses pakutavate sotsiaalprogrammide kvaliteet on paranenud, kuna spetsialiseerunud ametnikud pakuvad teenust mõlemale sihtrühmale – nii vangidele kui ka kriminaalhooldusalustele. Avavangla vangide võimalused on laienenud, neid kaasatakse sotsiaalprogrammidesse kriminaalhooldusosakonna juures, mis võimaldab vangil saada programmi kogemuse ning suurendab vastutustunnet, kuna peab sotsiaalprogrammi ise kohale jõudma. Psühholoogilise nõustamise võimalused on laienenud ning psühholoogilist nõustamist saab pakkuda teistele

---

¹² M. Prööm. Intervjuu justiitsminister Paul Varuliga. – *Juridica* 1998/3, lk 110-111.

¹³ Justiitsministeerium. Kriminaalhoolduse tekkelugu. – Eesti vanglasüsteemi ja kriminaalhoolduse aastaraamat 2006, lk 11.

¹⁴ Justiitsministeerium. Kriminaalhoolduse tekkelugu, lk 11.

¹⁵ R. Kuuse. Kriminaalhooldus liitumas vanglatega. – *Sotsiaaltöö* 2006/3, lk 7.

hooldusalustele. Varasemalt suunati psühholoogilisele nõustamisele partnerasutuste juurde, mille järjekorrad olid pikad ning infovahetus puudulik.¹⁶

Üheks liitumise eesmärgiks oli järelevalve parandamine. Üldkasuliku töö tegemise kontrollimisse on kaasatud vanglaametnikke, mille tulemusel on üldkasuliku töö korraldamine muutunud eesmärgipärasemaks. Vanglaametnikke on kaasatud ka alkoholi tarvitamise kontrollimisse, tänu millele on kontroll olnud tihedam.¹⁷

Praktilises töös on hea, et on võimalus kaasata vanglaametnikke alkoholi kontrollimisse ja üldkasuliku töö korraldamise kontrollimisse. Vanglaametnike kaasamine on kasulik ka kodukülastuste tegemiseks, mis tagab kriminaalhooldusametnikule turvatunde. Kriminaalhooldusametnikud teostavad oma tööülesannete käigus kodukülastusi ning kui ametnikule on teada, et kriminaalhooldusalune on konfliktne või agressiivne, saab ametnik kindlustunde tagamiseks kaasata vanglaametnikke. Võimalus on kaasata ka politsei, kuid tulenevalt heast infovahetusest ning vangla alla kuulumisest on mõistlikum kasutada vangla ressursi. Sarnaselt kodukülastustele on võimalik vanglaametnikke kaasata ka registreerimistele, kui ametnik tunnetab võimalikku ohtu.

Kriminaalhoolduse liitmine vanglatega on laiendanud personali karjäärivõimalusi. Kui vanglaametnik ei suuda täita seadusega kehtestatud nõudmisi, on võimalik pakkuda vanglaametnikule tööd kriminaalhoolduses, kui vanglaametnik vastab kriminaalhoolduses pakutavatele ametikoha tingimustele. Ka juhtumikorraldajatel on rohkem võimalusi, nii mõnigi psühholoog ja sotsiaaltöötaja on varem töötanud kriminaalhooldusametnikuna ning ühest kriminaalhooldusametnikust sai inspektor-kontaktiisik.¹⁸

Liitumine annab võimaluse liikumiseks kriminaalhooldusosakonnast vanglasse ja vastupidi. Tihti peale kardetakse tööd vangidega, mistõttu on kriminaalhoolduses töötamine võimalus saada aimdus, kuidas vangidega tööd tehakse ning saada hirmudest üle.

Eesti Vabariigis töötab kokku 20 kriminaalhoolduse esindust, mis kuuluvad Tallinna, Tartu ja Viru vangla koosseisu. 31. detsembri 2019. aasta seisuga täitis kriminaalhooldaja ülesandeid väljaspool vangla territooriumi asuvates kriminaalhooldusesindustes täistööajale taandatuna

---

¹⁶ Justiitsministeerium. Ühinenud kriminaalhooldus ja vangla. – Eesti vanglasüsteemi ja kriminaalhoolduse aastaraamat 2018, lk 24.

¹⁷ Justiitsministeerium. Ühinenud kriminaalhooldus ja vangla, lk 24.

¹⁸ Justiitsministeerium. Ühinenud kriminaalhooldus ja vangla, lk 25.

134,3 ametnikku. Kriminaalhooldusaluste arv 31. detsembri 2019. aasta seisuga oli 4151 kriminaalhooldusalust.¹⁹

Võttes aluseks sarnase lihtsustatud jagamise, mis eelnevalt, oli 2019. aastal ühel ametnikul 30 või 31 kriminaalhooldusalust.

Kriminaalhooldusseadust (edaspidi KrHS) on muudetud Riigiteataja andmetel 24 korral, viimane muudatus võeti vastu 04.12.2019 ning jõustus 30.12.2019.²⁰

KrHS § 1 lg 1 kohaselt on kriminaalhooldusel kaks ülesannet:

- 1) valvata kriminaalhooldusaluse käitumise ja temale pandud kohustuste täitmise järele ning
- 2) soodustada kriminaalhooldusaluse sotsiaalset kohanemist eesmärgiga mõjutada kriminaalhooldusalust hoiduma kuritegude toimepanemisest.²¹

Kriminaalhooldus teostab järelevalvet ning läbi sotsiaalse kohanemisega mõjutab kriminaalhooldusaluste retsidiivsust.

Järelevalve on kindlaks määratud mitmete õigusaktidega, mistõttu on kriminaalhooldusametniku otsustusvabadus piiratud. Ka sotsiaalse abi osutamise küsimused kajastuvad seadustes, kuid neid käsitletakse kriminaalhooldustöö üldisi eesmärgi silmas pidades.²²

2001. aastal tõi Kersti Kask artiklis välja, et Eesti kriminaalhoolduse puhul on tegemist 65% ulatuses sotsiaaltööga ja 35% järelevalvega.²³ Olen seisukohal, et 2001. aastal välja toodud vahekord on muutunud. Kriminaalhooldus tegeleb rohkem järelevalvega kui sotsiaaltööga. Kriminaalhooldusalused peavad tõendama oma ütlushiiget ning vajadusel koostab ametnik päringu. Kriminaalhooldusalused esitavad ametnikule erinevaid dokumente – haridusdokumente, töötamist tõendavaid dokumente, dokumente töötasu saamise kohta, haigestumise kohta dokumente, arsti juures käimise dokumente. Järelevalve on eriti suur elektroonilise valve all olevatel kriminaalhooldusalustel, mis algab sobiliku elektroonilise valve masina valikuga. Elektroonilise valve all olevad isikud peavad esitama erinevaid tõendeid, et põhjendada oma liikumise vajalikkust ning pärast liikumist peavad esitama ametnikule tõendeid liikumise kohta.

---

¹⁹ Justiitsministeerium. Vanglateenistuse 2019. aasta ülevaade. – Justiitsministeerium. <https://www.vangla.ee/et/uudised-ja-arvud/vanglateenistuse-2019-aasta-ulevaade> (02.02.2020).

²⁰ Kriminaalhooldusseadus. – RT I, 20.12.2019, 6.

²¹ Kriminaalhooldusseadus. – RT I, 20.12.2019, 6.

²² Justiitsministeerium. Kinnipeetavate suunamine õiguskaualekale käitumisele. – Eesti vanglasüsteemi ja kriminaalhoolduse aastaraamat 2006, lk 18.

²³ K. Kask. Kriminaalhoolduse kvaliteedi mõõtmine: väljundina tulemuspalk. – Sotsiaaltöö 2001/1, lk 29.

Esmaste tõendite esitamine eesmärk on vajaliku liikumise põhjendamiseks ning hilisemate tõendite eesmärk on vajalik kriminaalhooldusametniku poolt koostatud elektroonilise valve ajakava liikumiste kontrolliks.

Quo vadis? Tulenevalt taastava õiguse suurenevast tähtsusest üritatakse leida kriminaalhoolduses rolli taastava õiguse kättesaadavaks tegemisel. Mõnes riigis on kriminaalhooldusamet taastava õiguse pakkuja kriminaalprotsessi kõikides etappides, näiteks Tšehhis ja Lätis. Kriminaalhooldus võib pakkuda taastavat õigust ka siis kui isik on kriminaalhooldusel, näiteks Gloucestershire's, Suurbritannias. Kriminaalhooldajad võivad juhtumi anda teistele ametkondadele (kriminaalhooldus kui vahendaja), selliselt toimivad Inglismaa, Norra, Soome. Ennatlikult võib öelda, et sobivat optimaalselt teenuse mudelit ei ole veel leitud, kuid olenemata kriminaalhoolduse rollist, on eelduseks kriminaalhoolduse osalemine asutuste vaheliste strateegiate ja partnerluste väljatöötamisel. Taastavas õiguses nähakse vajalike tööriistade ja meetodite andmist, mis aitavad lahendada konflikte ja luua positiivseid suhteid kriminaalhooldusalustega.²⁴

Taastava õiguse eesmärgid on suunatud suhete taastamisele ning kogukonna tervendamisele. Kui selleks on vajadus isikut karistada siis on see kohane vastus etteheidetavale teole, kuid samaaegselt tuleb tegeleda ka tekitatud kahju heastamisega ning seda seetõttu, et karistamine ei tähenda, et isik võtab süü omaks ja vastutab oma teo eest. Seetõttu kasutatakse taastava õiguse meetodeid vanglas ja kriminaalhoolduses läbi taastava õiguse programmide või tegevuste. Taastavale õigusele tekib üha enam pooldajaid ning on tõstatud ka küsimus, et ehk peaks ka raske kuriteo toime pannud isik vastutuse võtma oma teo eest ning ka raske kuriteo ohvril on õigus öelda välja, mida kurjategija talle põhjustas. Ei ole välistatud taastava õiguse positiivne mõju raskete kuritegude osapoolte kokkuviiimisel, see võib mõjuda kannatanule teraapiliselt. Taastava õiguse rakendamisel ei ole määravaks kuriteo raskus, vaid sihtgrupp. Kurjategija peab kahetsema tehtut ja võtma vastuse. Olenemata olukorrast, peab taastava õiguse keskpunktis olema alati nõrgema osapoolle, kannatanu, heaolu.²⁵

Kriminaalhoolduse areng on oluline ning kriminaalhooldust on läbi Eesti ajaloo hinnatud ja väärtustatud. On hea tõdeda, et ka taastava õiguse rakendamisel on juba mõnedki riigid kaasanud kriminaalhooldust. Usun, et ühel hetkel nähakse ka Eestis seda võimalust, arvatavasti on selleks ajaks valitud välja kriminaalhoolduse konkreetne roll ja meetod ning võetud õppust

---

²⁴ I. D. Marder. Taastava kriminaalhoolduse ülesehitamine. – Sotsiaaltöö 2020/4. <https://www.tai.ee/et/valjaanded/ajakiri-sotsiaaltöö/sotsiaaltoeoe-2020-4/taastava-kriminaalhoolduse-uelesehitamine> (03.04.2021).

²⁵ J. Strömpl. Õigusmõistmise kaks paradigmat ja sotsiaaltöö väärtused. – Sotsiaaltöö 2020/4, lk 11-13.

erinevatest riikidest. Kindel on see, et taastava õiguse rakendamisel kriminaalhoolduses on vajalik ametnike vastav koolitus, hoidmaks ära nõrgemale poolele kahju tekitamist.

Tulenevalt taastava õiguse omasemaks võtmisest tundub, et sellega kaasneks uuesti sotsiaaltöö kasv ning järelevalve kahanemine, mille vahekord on võrreldes 2001. aastal välja toodud vahekorraga muutuses olnud. Ei oleks halb jõuda vahekorda, kus kriminaalhooldus tegeleb 50% sotsiaaltööga ning 50% järelevalvega.

1.2. Kriminaalhooldus kui retsidiivsuse vähendaja

Jälgides Internetis erinevates uudisportaalides olevate lugude kommentaare, mis puudutavad kurjategijatele määratud karistusemäärasid, on märgata, et heidetakse ette madalaid karistusemäärasid. Eriti ebaõiglaseks peetakse kurjategijate osalist või täielikku vabastamist käitumiskontrolliga ning hukka on mõistetud ka tingimisi ennetähtaegsed vabanemised.

Karistus ei ole kasvatusvahend ning rangemad karistusemäärad ei lõpeta kuritegevust. Ei ole olemas spetsiifilisi karistusviise, mille tulemusel kurjategija käitumine muutuks või mille tulemusel uue kuriteo risk väheneks.²⁶

Kurjategijad sooritavad kuritegusid erinevatel põhjustel: halb probleemide lahendamise oskus, mõtlematus, sõltuvusprobleemid, majandusliku kasu saamise eesmärk, puudulik enesevalitsuse oskus, impulsiivsus ja nii edasi. Kurjategija ühiskonnast eemaldamine vanglasse panemisega ei tähenda, et vanglast vabanemisel on kurjategijast saanud teine inimene uue maailmavaate ja oskustega. Kui eesmärgiks on uute kuritegude vähendamine, tuleb kurjategijatega tegeleda. Tuleb aru saada, mis põhjusel konkreetne kurjategija kuriteo sooritas ning hakata temaga tööd tegema, et tema varasemat käitumismustrit muuta. Kui kurjategija sooritab varavastaseid kuritegusid majanduslikel põhjustel, kuna puudub haridus ja seetõttu ka töökoht, on uue kuriteo riski alandamiseks mõistlik kurjategija suunata kursustele, kus ta omandab oskused, mis tagavad töökoha.

Suurem vanglate arv ja karmimad karistused ei hoia ära kuritegevust ega vähenda retsidiivsust.²⁷

Retsidiivsuse põhjustavad tegurid jagatakse dünaamiliseks ja staatiliseks. Dünaamiliseks teguriks võib olla eluase, sõltuvus, haridus, töö. Staatiliseks teguriks on näiteks toimepandud kuriteod.²⁸

---

²⁶ V. Männik. Kas karistada või kasvatada. – Sotsiaaltöö 2000/5, lk 41.

²⁷ P. Kasemets. Kinnipeatava ettevalmistamine tagasipöördumiseks ühiskonda. – Sotsiaaltöö 2001/4, lk 27.

²⁸ K. Jakobi, T. Maurer. Retsidiivsusriski hindamisest vanglas ja kriminaalhoolduses. – Sotsiaaltöö 2004/2, lk 28.

Kriminaalhoolduse eesmärgina on nähtud retsidiivsuse vähendamist ning rehabilitatsiooni edendamist. Eesmärgi täitmiseks töötavad kriminaalhooldusametnikud hooldusaluste riskidega, käitumise muutmisega ning elutingimuste parandamisega.²⁹

2003. aastal käivitati Justiitsministeeriumi algatusel kaks projekti, eesmärgiga välja töötada vahendid retsidiivsusriski hindamiseks. Töövahendite väljatöötamise tingis vajadus ühtsete aluste järele kurjategijate hindamisel ja uue kuriteo toimepanemist mõjutavate tegurite väljaselgitamiseks. Riskihindamissüsteem koosnes algselt kolmest osast:

1. kurjategija poolt täidetav psühholoogiliste testide komplekt;
2. sotsiaalmajandusliku ja tervisliku seisundi hindamise meetodika;
3. ohtlikkuse hindamise meetodika.³⁰

Psühholoogiliste testide komplekti eesmärgiks on aidata planeerida kinnipeetavate karistusaega ja karistuse liiki, suunata kinnipeetava ennetähtaegse vabastamise üle otsustamist, valida sihipärased meetodid sotsiaalseks rehabiliteerimiseks, hoiakute ja väärtushinnangute muutmiseks ning paremini mõista kuritegevuse psühholoogilisi mehhanisme, et tõsta kuritegevuse ennetusprogrammide efektiivsust. Sotsiaalmajandusliku ja tervisliku seisundi hindamise meetodika tulemusel peaks selguma isiku seisund tervikuna. Isiku seisundi saamiseks pannakse erinevatest allikatest saadud informatsioon kokku, üheks allikaks on ka intervjuu hinnatavaga. Ohtlikkuse hindamise meetodika eesmärgiks on selgitada välja hinnatava ohtlikkus. Ohtlikkus on omadus, mis näitab kuriteoga tekitatud kahju füüsilise ja emotsionaalse kahju suurust. Hindamissüsteem koosneb kolmest osast, millest psühholoogilistele testitele vastab hinnatav ning sotsiaalset ja majanduslikku seisut ning ohtlikkust hindab kriminaalhooldaja või vanglatöötaja. Antud kolmik süsteem peaks andma hinnatavast võimalikult tervikliku ja adekvaatse pildi.³¹

Käesoleval ajal on riskihindamise algsest süsteemist alles viimased kaks osa – sotsiaalmajandusliku ja tervisliku seisundi analüüs ning ohtlikkuse analüüs. Kurjategija riske hindavad kriminaalhooldajad lähtudes vestlustest kriminaalhooldusalustega, esitatud tõenditest ning süsteemis olemasolevast informatsioonist. Kui isikule on varasemalt koostatud riskihindamine, tutvub ja arvestab uue riskihindamise tegija varasema riskihindamise informatsiooniga uue koostamisel. Seega arvestatakse ka varasemate ametnike hinnanguid.

---

²⁹ J. Bosker, J. M. Doornmalen, R.Henskesn, D.Plaat. Effective practices in probation supervision. – kvaliteit forensische zorg. <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2021/01/KFZ-report-Probation-Supervision-DEF.docx> ENG 43466.pdf (01.04.2021).

³⁰ K. Jakobi, T. Maurer, lk 28.

³¹ K. Jakobi, T. Maurer, lk 28-29.

Eelnevast tulenevalt on riskihindamine ühe ametniku subjektiivse hinnangu tulemus. Hindamisel lähtutakse erinevatest infoallikatest, kuid informatsiooni tõlgendab konkreetne ametnik ning seetõttu ei pruugi riskihindamine anda soovitud terviklikku ja adekvaatset pilti hinnatavast.

Riskihindamisankeedi aluseks on Inglismaal ja Walesis kasutatav hindamisvahend *Offender Assessment System* (edaspidi OASys). Antud hindamisvahend seob riskihindamise sekkumisprogrammi koostamisega (hoolduskava) ja võimaldab korduvhindamisi. Antud hindamisvahendis nähakse efektiivset sekkumise planeerimist ja täideviimist. OASys sisaldab komponente, mis hindavad korduvkuriteo riski, kriminogeenseid vajadusi ja isiku ohtlikkust, tegemist on retsidiivsuse ennustajaga.³²

Kriminaalhoolduse läbiviimise ning hooldusaluste kohtlemistaseme aluseks on riskihinnangus kajastuv uue kuriteo toimepanemise tulemus. Kohtlemistaseme väljaselgitamine toimub lähtuvalt kahe aasta prognoosist, arvestades kõrgemat tulemust. Kohtlemismudeli rakendamisel on ette nähtud ka kohtlemismudeli tõstvad tegurid – akuutsed sõltuvusprobleemid. Olenemata kohtlemistaseme maatriksist koheldakse teatavaid sihtgruppe vähemalt kõrge kohtlemistasemega – tingimisi enne tähtaega vanglast vabanenud süüdimõistetud, seksuaalkuriteo eest karistatud süüdimõistetud, pereliikme või lähisugulase kehalise väärkohtlemise eest süüdi mõistetud, karistusjärgsel käitumiskontrollil olevad isikud ning elektroonilise järelevalve all olevad kriminaalhooldusalused (lisakohustus määratud KarS § 74 ja 76 alusel).³³

Kriminaalhoolduse standardist tulenevalt on kriminaalhooldusaluste kohtlemistasemeid neli: madal, keskmine, kõrge ja väga kõrge. Kohtlemistasemest lähtuvalt on paika pandud lähenemisviis ning kriminaalhoolduse poolt suunatud tegevused. Madala kohtlemistasemega isikutel peavad registreerimised toimuva vähemalt üks kord kvartalis, registreerimiste vahel on kohustus vähemalt üks kord kuus kontakti võtmine ning pööratakse tähelepanu tööhõivele, haridusele, muudele teenustele suunatakse äärmisel vajadusel ning toimub riskide jälgimine. Kui mõni risk peaks ilmema, tõuseb kohtlemistase järgmisele astmele. Väga kõrge kohtlemistasemega isikute kriminaalhooldus kujutab endas tugevdatud järelevalvet. Hooldusalused käivad registreerimas vähemalt neli korda kuus, kodukülastused toimuvad igakuiselt, toimub väga intensiivne riskide maandamine, nõustamine. Samuti toimub intensiivne koostöö võrgustikuga – politsei, töötukassa, kohaliku omavalitsusüksuse ja nii

---

³² P. Liba. Korduvkuritegevuse riskide hindamise lähtealused ja praktika Eesti vanglasüsteemis. – *Juridica* 2011/10, lk 783.

³³ Justiitsministeerium. Kriminaalhoolduse standard. Jõhvi: 2019, lk 15-17.

edasi. Näidustusel suunatakse isik psühhiaatri või psühholoogi juurde, samuti pööratakse tähelepanu tööhõivele ja haridusele.³⁴

Kohtlemistaset ei määrata pelgalt isiku poolt sooritatud kuriteost lähtuvalt, vaid kohtlemistase selgub pärast riskihindamise koostamist, arvestades eelnevalt välja toodud erandeid. Kuivõrd riskihindamise koostamisel ei lähtuta ainult käesolevast kuriteost, vaid ka varasematest süütegudest, ei ole välistatud, et kui isik käesoleval ajal on kriminaalhooldusel arvel vargusega, siis tulenevalt tema varasematest süütegudest on tema kohtlemistase kõrge või isegi väga kõrge.

Retsidiivsuse uuringus küsiti prokuröride ja kohtunike hinnangut retsidiivsusriskile viitavate tegurite kohta ja uuriti retsidiivsusrisiki hindamist. Retsidiivsusrisiki hindamist peeti olulisemaks isikute vabastamisel karistuse kandmisest enne tähtaega ning riskihinnangud olid vaid üks osa kõikidest infoallikatest. Universaalseks allikaks loeti karistusregistrit, mis näitas isiku varasemat karistatust.³⁵

Kriminaalhoolduse roll retsidiivsuse vähendajana seisneb esmalt riskihindamise koostamises, mille käigus selguvad konkreetsele hooldusalusele omased käitumisviisid, samuti kuriteo sooritamist soodustavad tingimused ning olukorrad. Seejärel koostab ametnik hoolduskava, kuhu on planeeritud erinevad vestlused, mis aitavad analüüsida hooldusaluse käitumist ning juhtida hooldusalust seaduskuulekale teele. Samuti planeeritakse tegevusi, mis aitavad hooldusaluselt iseseisvalt hakkama saada tulevikus – sotsiaalprogrammid, võlanõustaja, Eesti Töötukassasse arvelevõtt, vajadusel psühhiaatri vastuvõtt ja nii edasi. Läbi riskihindamise ja hoolduskava hakkab ametnik individuaalselt hooldusalusega tegelema. Riskihindamise ja hoolduskava koostamine tagab kriminaalhoolduse jätkumise ka siis, kui ametnik peaks töölt lahkuma. Järgmine kriminaalhooldusametnik saab võtta kriminaalhooldusaluse üle, tutvuda koostatud riskihindamise ja hoolduskavaga ning näeb ära, kuhu eelmine ametnik oma tegevusega jõudis ning mida on vaja edasi teha.

Kriminaalhooldus on sunnitud käima ajaga kaasas ning käesolevalt tuleb tegeleda ka isikutega, kes on sooritanud küberkuritegevuse. Küberkurjategijad erinevad oma probleemide poolest, kuna neil ei ole probleeme kodutusega, võlgnevustega, sõltuvusainetega või suhtlusvõrgustiku negatiivse mõjuga. Küberkurjategijad ei mõista enda poolt sooritatud kahjusid ning tunnevad, et on anonüümsed. Neile on omane karistamatuse tunnetus, samuti võimalus vahelejäämiseks on väiksem. On isikuid, kes ei saa üldse aru oma väärkäitumisest. Eelnevast tulenevalt on

---

³⁴ Justiitsministeerium. Kriminaalhoolduse standard, lk 18.

³⁵ P. Liba, lk 785.

kriminaalhooldusametniku ülesanne retsidiivsuse vähendamiseks selgitada, miks küberkurjategijate käitumine on väär ning suunata nad moraalsele teele.³⁶

1.3. Kriminaalhoolduses arvel olemise alused

Tingimisi vabastamine ei ole olnud alati meie seadusandluses. 1845. aasta vana nuhtlusseadustiku sanktsioonide süsteem põhines kurjategija hirmutamisel ning seal puudus tingimisi vabastamise võimalus ja karistused olid individuaalseid õigusi piiravad.³⁷

Karistusseadustik näeb ette karistuse rakendamise reaalselt kui ka tingimuslikult. Tingimuslik karistus ei ole iseseisev sanktsioon, vaid sellele eelneb karistuse määramine ning seejärel mõistetud karistusest vabastamine konkreetsetel seaduses ettenähtud tingimustel. Üheks võimaluseks on karistusest tingimisi vabastamine süüdlase allutamisega käitumiskontrollile, mille käigus isik peab järgima kontrollnõudeid ja lisakohustusi. Süüdlast on võimalik tingimisi karistusest vabastada mitte ainult karistuse määramise ajal, vaid ka selle kandmise ajal – vangistusest tingimisi ennetähtaegne vabastamine, eluaegsest vangistusest tingimisi vabastamine. Kui isik tingimisi ennetähtaegselt vabastatakse, kannab isik jätkuvalt vastutust ning isik on allutatud käitumiskontrollile ja katseajale.³⁸

2019. ja 2020. aastavahetuse seisuga oli kriminaalhoolduses arvel 4212 toimikut (mõnel isikul võib olla ka mitu toimikut), 526 isikut olid allutatud käitumiskontrollile vangistusest ennetähtaegse vabastamisega ning 14 isikut oli määratud käitumiskontrollile karistusjärgselt.³⁹

2020. aasta lõpul oli kriminaalhoolduses arvel 3943 toimikut, 494 isikut olid allutatud käitumiskontrollile vangistusest ennetähtaegse vabastamisega ning 12 isikut oli määratud karistusjärgsele käitumiskontrollile.⁴⁰

KrHS § 2 selgitab, kes on kriminaalhooldusalune. Kriminaalhooldusaluseks saab olla süüdimõistetud, kahtlustatav kui ka süüdistatav. Lihtsustatult on kriminaalhooldusalune isik, kes on määratud kriminaalhooldusele tulenevalt seaduses sätestatud võimalustest.⁴¹

Kriminaalhoolduses on arvel isikud, kellele on kohaldatud asenduskaristus, mille üldiseks eesmärgiks on vältida isiku isoleerimist kinnipidamiskohta. Isikut ei isoleerita ühiskonnast, vaid tema vabadust piiratakse kohustuste kaudu, tulenevalt konkreetsest asenduskaristusest –

---

³⁶ CEP. A new target group in probation: cybercrime offenders. – <https://www.cep-probation.org/a-new-target-group-in-probation-cybercrime-offenders/> (01.04.2021).

³⁷ M. Sedman. Media of Law and Legal Science. – Juridica International 2010/17, lk 230.

³⁸ J. Sootak, S. Lind, R. Otsa. Penalty and Other Punitive Sanctions in the Estonian and European Legal Order. – Juridica International 2005/10, lk 181.

³⁹ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2019. Kriminaalhooldus. *Op cit.*

⁴⁰ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2020. Kriminaalhooldus. – Justiitsministeerium. <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2020/kriminaalhooldus> (20.04.2021).

⁴¹ Kriminaalhooldusseadus. - RT I, 20.12.2019, 6.

üldkasulik töö, elektrooniline valve või ravi. Asenduskaristuse puhul on tegemist tingimusliku sanktsiooniga, mis tähendab, et kui tingimusi ei täideta, on raskeimaks õigusjärelmiks algselt mõistetud põhikaristuse täitmisele pööramine.⁴²

Üldkasulik töö kujutab endast ühiskonna heaks tehtavat tööd, mida isik teeb tasuta oma tavaelu, sealjuures põhitöö või õpingute kõrvalt. Samaaegselt üldkasuliku töö tundide sooritamise allub isik kriminaalhooldaja järelevalve alla. Kehtiv õigus ei sätesta üldkasuliku töö tundide alam- või ülemmäära, kuid annab ette vabadusekaotuse ümberarvutamise vormeli - ühele päevale vabaduse kaotamisest vastab üks tund tööd. Üldkasuliku tööga võib asendada maksimaalselt 2-aastast vangistust.⁴³

Üldkasulik töö paigutub vangistuse ja tingimisi käitumiskontrolliga vangistusest vabastamise vahele ning tegemist on *ultima ratio* abinõuga. Vangistuse vältimise *ultima ratio* väljendub kõige selgemalt olukorras, mil kohus varem tingimisi kohaldatud vangistuse täitmisele pööramise otsustamisel asendab vangistuse siiski üldkasuliku tööga. Täitmisele pööratava vangistuse asendamine üldkasuliku tööga lõpetab varasema karistusest tingimisi vabastamise.⁴⁴

Üldkasuliku töö tegija peab järgima kontrollnõudeid, mille loetelu on KarS § 75 lg-s 1, lisaks on võimalik panna ka kohustusi KarS § 69 lg 4 ning KarS § 75 lg 2 alusel. Kohustuste määramisel tuleb silmas pidada, et oma olemuselt on üldkasulik töö kohustus, mis piirab isiku aega ning lisakohustused, mis nõuavad aja panustamist võib isikule kaasa tuua asenduskaristuse ebaõnnestumise.⁴⁵

Elektrooniline valve kujutab endas süüdimõistetule kehtestatud liikumisvabaduse piirangut, võimalus ka teatud ainete tarvitamise keelu rikkumise kontrolli võimalust.⁴⁶ Eestis Vabariigis ei ole kasutusel ainete tarvitamise kontrolli teostavaid elektroonilise valve masinaid, kuigi seadusandja on võimaldanud antud seadete kasutamise.

Elektroonilise valve kasutusala on aja jooksul laiendatud, kuna esialgu rakendati seda Eesti karistusõiguses süüdimõistetute tingimisi ennetähtaegse vabastamise osana. Käesolevalt on elektrooniline valve vaheaste täieliku vabaduse võtmise ja vabadusse jätmise vahel. Elektroonilist valvet rakendatakse kahes erinevas rollis: elektrooniline valve kui kuni

---

⁴² P. Pikamäe. KarSK § 69-69².

⁴³ R. Kiris, P. Pikamäe, J. Sootak. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2017, lk 178-179.

⁴⁴ R. Kiris, P. Pikamäe, J. Sootak, lk 180-181.

⁴⁵ R. Kiris, P. Pikamäe, J. Sootak, lk 182-183.

⁴⁶ R. Kiris, P. Pikamäe, J. Sootak, lk 183.

üheaastase vangistuse asendaja või elektrooniline valve süüdlasele kohaldatava käitumiskontrolli ühe tingimusena/lisakohustusena.⁴⁷

Olenemata, millises rollis elektroonilist valvet rakendatakse, on elektroonilise valve kohustuse sisuks kohustus kanda valveseadet, mille on hooldusalusele valinud kriminaalhooldusametnik. Elektroonilise valve kohaldamise eelduseks on isiku poolt antud nõusolek, millest on võimalik loobuda ükskõik mis hetkel. Elektrooniline valve on täpsemalt reguleeritud justiitsministri 22.02.2007 kinnitatud määrusega nr 15 elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord.⁴⁸

Elektrooniline valve sarnaneb üldkasuliku tööga, kuna paigutub sarnaselt vangistuse ning tingimisi käitumiskontrolliga vangistusest vabastamise vahele. Elektroonilise valve rakendamist kaalutakse olukorras, kus asenduskaristuse kohaldamata asuks süüdlane vangistust kandma. Elektrooniline valve võrreldes üldkasuliku tööga kujutab endas raskemat sanktsiooni, kuna isiku liikumisvabadust võib piirata oluliselt intensiivsemalt.⁴⁹

Vangistuse asendamine raviga on teraapiline õigusjärelm. Sõltuvushäiretest tingitud kuritegevuse puhul on tulemuslikum aidata isikuid sõltuvusest vabaneda. Vangistuse asendamine raviga on võimalik üksnes psüühilise patoloogia ravimiseks ning sõltuvusravina on täpsustatud ravina ainult narkomaania ja seksuaalsuunitluse häire ravimist.⁵⁰

Sõltuvusravi asenduskaristusena on kohaldatav, kui isik on toime pannud kuriteo, millega teda karistatakse minimaalselt 6-kuulise ja maksimaalselt 2-aastase vangistusega. Vangistuse asendamine on võimalik ainult isiku nõusolekul. Vangistust saab raviga asendada ainult siis, kui kuritegu on seotud narkomaania või seksuaalsuunitluse häirega ning kuritegu peab olema sellega põhjuslikus seoses.⁵¹

Narkomaania või seksuaalsuunitluse häire ravile allutatud isikutele laienevad psühhiaatrilise abi seaduses sätestatu, sealjuures õigus ravi katkestada. Ravi katkestamine toob antud olukorras kaasa vangistuse täitmisele pööramise.⁵²

Isiku karistusest tingimisi vabastamine on jaotatud lihtvormiks (KarS § 73) ja kvalifitseeritud vormiks (KarS § 74). Lihtvormi korral on isikule määratud katseage, mille ajal isik ei tohi panna toime uut kuritegu. Kvalifitseeritud vormi korral on isik allutatud katseajal käitumiskontrollile. Kui isik vabastatakse karistusest tingimisi, peab katseage olema mõistetud vangistusest pikem.

---

⁴⁷ R. Kiris, P. Pikamäe, J. Sootak, lk 184-185.

⁴⁸ P. Pikamäe. KarSK § 69¹/4.2.-8.

⁴⁹ P. Pikamäe. KarSK § 69¹/3.

⁵⁰ R. Kiris, P. Pikamäe, J. Sootak, lk 189-191.

⁵¹ R. Kiris, P. Pikamäe, J. Sootak, lk 191-193.

⁵² P. Pikamäe. KarSK § 69²/9.

Lihtvormi kui liitvormi puhul ei saa isikut tingimisi vabastada, kui isikut on karistatud vangistusega enam kui 5 aastat.⁵³ Kriminaalhoolduses on arvel isikud, kes on karistusest tingimisi vabastatud kvalifitseeritud vormi alusel.

Karistusest tingimisi vabastamine on võimalik isiku allutamiseiga käitumiskontrollile (KarS § 74), tähtaegsest vangistusest tingimisi ennetähtaegne vabastamine allutamiseiga käitumiskontrollile (KarS § 76) ja eluaegsest vangistusest tingimisi vabastamine allutamiseiga käitumiskontrollile (KarS § 77).⁵⁴ Kõikidele on ühiseks tunnuseks käitumiskontrolli nõuete täitmine ning kohtu poolt määratud lisakohustuste täitmine.

Karistusest tingimisi vabastamine on vangistuse alternatiiv eesmärgiga vangistuse osatähtsust vähendada seda vangistuse kahjulike mõjude tõttu. Käitumiskontrolliga tingimisi vabastamine on võimalik täielikult kui ka osaliselt vabastades. Osaliselt vabastamine tähendab, et isik peab teatud aja viibima kinnipidamisasutuses šokivangistuses.⁵⁵

Sarnaselt tingimisi vangistusele on ka tingimisi vabastamise kriminaalpoliitiliseks eesmärgiks vähendada reaalse vangistuse rakendusala ning säästa isikut vangistusest. Vangistusest vabastamine on kohtu otsustada ning Eesti oma karistusõigusega kuulub riikide hulka, kus lähtutakse prognostilisest mudelist ehk vabastatakse isik, kelle puhul on alus loota, et isik ei pane vabaduses toime uut kuritegu. Teine mudel on kasutusel näiteks Suurbritannias, kus isik vabastatakse alati vangistusest kui ta on teatud aja vangistuses viibinud.⁵⁶

Lisaks tunneb karistusseadustik karistusjärgset käitumiskontrolli (KarS § 87¹), mille puhul on tegemist mittekaristusliku mõjutusvahendiga. Karistusjärgse käitumiskontrolli eesmärgiks on uute võimalike kuritegude ärahoidmine.⁵⁷

Karistusjärgse käitumiskontrolli kohaldamisala on piiratud ning karistusjärgse käitumiskontrolli rakendamine on võimalik ainult siis, kui isik on põhikaristuse täies ulatuses ära kandnud, kuid on oht, et süüdlane jätkab kuritegude toimepanemist. Prognoosimisel lähtub kohus isiku minevikukäitumisest ning kohus peab argumenteerima lähtuvalt kinnitatud teabest. Karistusjärgse käitumiskontrolli kohaldamise prognoosimisel ei piisa pelgalt konstateeringust, et isik võib pärast karistuse kandmisest vabanemist toime panna kuritegusid.⁵⁸

---

⁵³ R. Kiris, P. Pikamäe, J. Sootak, lk 201-202.

⁵⁴ Karistusseadustik¹. - RT I, 03.03.2021, 3.

⁵⁵ P. Pikamäe. KarSK § 74/1.-6.

⁵⁶ R. Kiris, P. Pikamäe, J. Sootak, lk 207-209.

⁵⁷ P. Pikamäe. KarSK § 87¹/1.-2.

⁵⁸ P. Pikamäe. KarSK § 87¹/2.-4.

Karistusjärgne käitumiskontroll on tähtajaline mittekaristuslik mõjutusvahend, mille tähtajaks on kuus kuud kuni kolm aastat. Karistusjärgse käitumiskontrolli õigusjärelmiks saab olla vaid käitumiskontrolli nõuete karmistamine. Karmistamine on võimalik eelkõige täiendavate lisakohustuste määramise või käitumiskontrolli pikendamisega, kui seadus seda lubab. Karistuse täitmisele pööramine on välistatud, kuna isik on talle määratud karistuse juba ära kandnud.⁵⁹

Kui karistusjärgsele käitumiskontrollile allutatud isik kuritahtlikult rikub kontrollnõudeid või kohustusi, on karistusseadustik ette näinud sanktsiooni, milleks on rahaline karistus või kuni üheaastane vanglakaristus. Kui isiku käitumisest tulenevalt on alus arvata, et isik tahtlikult rikub kontrollnõudeid või lisakohustusi, ei ole tegemist enam karistusjärgse käitumiskontrolli kui mittekaristusliku mõjutusvahendiga, vaid tegemist on uue kuriteo toimepanemisega.⁶⁰ Praktilises töös lähtutakse isiku selgitustest ning tema käitumisest, samuti eelnevast käitumisest. Näiteks kui isikule on lisakohustusena määratud alkoholi tarvitamise keeld ning isik rikub seda ühel korral, teeb ametnik kirjaliku hoiatuse. Antud kohustuste uuesti rikkumisel võib tegemist olla juba kuritahtliku rikkumisega, kuivõrd kriminaalhooldusalusele on teada teo keelatus.

---

⁵⁹ P. Pikamäe. KarSK § 87¹/1.-6.

⁶⁰ S. Laos. KarSK § 331⁴/3.2.-4.

2. Käitumiskontrolli nõuded ning lisakohustused

2.1. Käitumiskontrolli nõuded

Käitumiskontrollil puudub konkreetne definitsioon. Käitumiskontrolli mõiste avab selle sisu, mis on toodud välja KarS §-s 75. Tegemist on üldmõistega, mis hõlmab endas nõudeid ja lisakohustusi, kuid nõuded ja lisakohustused on oma eesmärgilt ja siduvuse ulatuselt erinevad.⁶¹

Käitumiskontrolli nõuded (edaspidi kontrollnõuded) on toodud välja KarS § 75 lg-s 1. Kontrollnõuete eesmärgiks on tagada järelevalve süüdlase käitumise üle. Kontrollnõuded laienevad alati süüdlasele, kui seadus näeb ette käitumiskontrolli kohaldamise ning kohtul puudub võimalus määrata konkreetseid kontrollnõudeid vastavalt kuriteo raskusele või süüdistatava isikule.⁶²

KrHS § 1 lg 1 kohaselt on kriminaalhoolduse ülesanne valvata kriminaalhooldusala käitumise ja temale kohtu või prokuröri poolt pandud kohustuste täitmise järele ning soodustada kriminaalhooldusala sotsiaalset kohanemist eesmärgiga mõjutada teda hoiduma kuritegude toimepanemisest.⁶³ Kuna kontrollnõuete eesmärk on järelevalve kindlustamine süüdlase käitumise üle, siis kontrollnõueteena on sätestatud sellised kohustused, mis võimaldavad kriminaalhooldusametnikul järelevalvet praktikas teostada.⁶⁴

Kontrollnõuded, mis laienevad kõikidele süüdlastele, kellele seadus on näinud ette käitumiskontrolli, on järgmised:

- 1) elama kohtu määratud alalises elukohas;
- 2) ilmuma kriminaalhooldaja määratud ajavahemike järel kriminaalhooldusosakonda registreerimisele;
- 3) alluma kriminaalhooldaja kontrollile oma elukohas ning esitada talle andmeid oma kohustuste täitmise ja elatusvahendite kohta;
- 4) saama kriminaalhooldusametnikult eelneva loa elukohast lahkumiseks Eesti territooriumi piires kauemaks kui viieteistkümneks päevaks;
- 5) saama kriminaalhooldusametnikult eelneva loa elu-, töö- või õppimiskoha vahetamiseks;
- 6) saama kriminaalhooldusametnikult eelneva loa Eesti territooriumilt lahkumiseks ja väljaspool Eesti territooriumi viibimiseks.⁶⁵

---

⁶¹ P. Pikamäe. KarSK § 75/1.2.-2.1.

⁶² P. Pikamäe. KarSK § 75/2.2.

⁶³ Kriminaalhooldusseadus. – RT I, 20.12.2019, 6.

⁶⁴ P. Pikamäe. KarSK § 75/2.2.

⁶⁵ Karistusseadustik¹. – RT I, 28.02.2020, 5.

Karistusseadustikus, karistusseadustiku kommentaarides, teistest siseriiklikest õigusaktides ning kriminaalhoolduse standardis, millest kriminaalhooldaja oma töös lähtub, ei ole välja toodud konkreetse kontrollnõude sisu ja tähendust, vaid kontrollnõuded on saanud oma sisu ja tähenduse praktilise töö käigus ning Justiitsministeeriumilt tulnud suunistest.

Kontrollnõue elada kohtu määratud alalises elukohas tähendab kohustust elada konkreetses elukohas, mis on kriminaalhooldajale teada läbi kohtuotsuse või -määruse. Konkreetses elukohas elamine annab ametnikule esmalt võimaluse alustada kriminaalhoolduse teostamist läbi kutse saatmise ning isiku esimesele registreerimisele kutsumisega. Samuti on ametnikul võimalik teostada järelevalvet.

Kohustus ilmuda kriminaalhooldaja määratud ajavahemike järel kriminaalhooldusosakonda registreerimisele tagab kriminaalhoolduse teostamise. Registreerimised toimuvad kriminaalhooldusosakonnas ning süüdlane peab tulema konkreetsel kuupäeval realselt kohale. Registreerimiskohustuse käigus viiakse kriminaalhooldusalusega läbi erinevaid vestlusi, hoolduskava tegevusi ning vajadusel tehakse ka keelatud sõltuvusainete kontrolle.

Registreerimiskohustuse sageduse üle otsustab kriminaalhooldusametnik, kes võtab arvesse kriminaalhooldusaluse kriminogeenseid riske ja ohtlikkust, elukorraldust, vajadusi, käitumist ning olukorra muutumist ajas. Regulaarsete kohtumiste üheks eesmärgiks on tagada järjepidev järelevalve ning aidata kriminaalhooldusalusel muuta oma elukorraldust õiguskuulekaks. Kriminaalhoolduse standardi kohaselt tuleb kuni hoolduskava allkirjastamiseni käia registreerimas vähemalt üks kord nädalas, pärast hoolduskava allkirjastamist toimuvad registreerimised vastavalt kohtlemistasemele.

Kohtlemismudel ei laiene alaealistele ja noortele süüdimõistetutele ning asenduskaristust kandvatele sõltlastele. Nemad täidavad registreerimiskohustust peale hoolduskava allkirjastamist sagedusega kaks korda kuus kuni kuue kuu möödumiseni esmakohtumisest. Seejärel kavandatakse kohtumised vastavalt katseajaks planeeritud eesmärkide täitmisele, kuid kohtumised ei tohi toimuda harvem kui üks kord kolmekümne kalendripäeva jooksul.⁶⁶

Ühelt poolt on ametnikule antud õigus otsustada registreerimiskohustuse sageduse üle, kuid teisalt on ametnik piiratud kohtlemismudelil tulenevate minimaalsete registreerimiskohustuste nõuetega. Ametnikul on võimalus tihendada kohtumiste sagedust.

Kohtlemismudelite kohaselt peab madala kohtlemistasemega süüdlane täitma registreerimiskohustust vähemalt üks kord kvartalis, keskmise kohtlemismudeliga süüdlane üks

---

⁶⁶ Justiitsministeerium. Kriminaalhoolduse standard, lk 18-19.

kord kolmekümne päeva jooksul, kõrge kohtlemismudeliga kaks korda kuus ning väga kõrge kohtlemismudeliga süüdlane peab registreerimiskohustust täitma neli korda kuus.⁶⁷

Praktilise töö käigus määratakse kriminaalhooldusalustele konkreetne kuupäev ja kellaeg registreerimiseks. Konkreetne kuupäev aitab kontrollida kontrollnõude täitmist ning kellaeg võimaldab vältida olukorda, kus samaaegselt soovivad registreerimiskohustust täita mitu kriminaalhooldusalust ning ametnikul on võimalus keskenduda ühele kriminaalhooldusalusele ning viia temaga läbi planeeritud tegevused. Kriminaalhooldusalune peab registreerimiskohustust täitma konkreetse kuupäeva tööpäeva jooksul. Seega, kui kriminaalhooldusalune mingil põhjusel ei registreeru konkreetset kellaajal, vaid hilineb, ei ole tegemist rikkumisega. Rikkumisega on tegemist siis, kui kriminaalhooldusalune konkreetset kuupäeval ei ilmu registreerima.

Kriminaalhoolduse standardist tulenevalt on registreerimistele ilmumata jätmised mõjuval põhjusel vabandatavad, mõjuvad põhjused on järgmised:

- 1) kutse mittekättesaamine või hilinenud kättesaamine;
- 2) raske haigestumine või lähedase ootamatu raske haigus;
- 3) muu asjaolu, mida kriminaalhooldusametnik peab mõjuvaks.⁶⁸

Mõjuvad põhjused loetakse vabandatavaks ainult teatud juhtudel. Kutse mittekättesaamine või hilinenud kättesaamine on vabandatavaks asjaoluks vaid esimese registreerimiskohustuse rikkumise korral. Kriminaalhooldusalune registreerimiskohustust täites kinnitab oma allkirjaga tema toimikus olevale registreerimislehele konkreetset kuupäeval toimunud registreerimise, kuhu ühtlasi märgitakse järgmine kuupäev, mil registreerimiskohustust täita tuleb. Raske haigestumise või lähedase ootamatu raske haigus loetakse mõjuvaks põhjuseks lähtuvalt kriminaalhooldusametniku isiklikust seisukohast. Puudub konkreetne seisukoht, millist tervislikku seisundit loetakse raskeks haigestumiseks ja millist mitte. Kriminaalhooldusametnikul on õigus nõuda kriminaalhooldusaluselt kirjaliku tõendi esitamist ning kui kirjalikku tõendit ei esitata, loetakse puudumine põhjendamatuks. Lisaks kahele konkreetsemale puudumise vabandavaks asjaoluks loetakse ka mõjuvaks põhjuseks muud asjaolu, mida kriminaalhooldusametnik peab mõjuvaks. Eelnevast tulenevalt on ametnikule antud kaalutusõigus otsustamiseks, mida ametnik peab vabandatavaks ja mida mitte.⁶⁹

---

⁶⁷ Justiitsministeerium. Kriminaalhoolduse standard, lk 18.

⁶⁸ Justiitsministeerium. Kriminaalhoolduse standard, lk 19.

⁶⁹ Justiitsministeerium. Kriminaalhoolduse standard, lk 19.

Ühest küljest on hea, kui ametnikule on antud kaalutusõigus otsustamaks, kas lugeda mitteilumumine põhjendatuks või põhjendamatuks. Teisalt tekitab ametniku kaalutusõigus olukorra, kus üks ametnik loeb põhjendatuks puudumise, mida teine ametnik põhjendatuks ei loe. Näiteks kui kriminaalhooldusalune helistab ja annab teada, et ei saa registreerimiskohustust täita, kuna peab täitma töökohustust, võib see ühe ametniku jaoks olla mõjuv põhjus, kuid teise ametniku jaoks mitte, kuivõrd kriminaalhooldusalune peab arvestama, et on kohustatud täitma registreerimiskohustust ning see toimub kriminaalhooldusaluse tööajast. Tegemist on kontrollnõudega, mis laieneb kõikidele süüdlastele, kellele seadus näeb käitumiskontrolli, seetõttu peaks olema ametnikel konkreetne loetelu, millistel puhkudel on ilmumata jätmine põhjendatud.

Kontrollnõue alluda kriminaalhooldaja kontrollile oma elukohas ning esitada talle andmeid oma kohutuste täitmise ja elatusvahendite kohta hõlmab endas kolme erinevat nõuet. Esmalt peab kriminaalhooldusalune alluma enda elukohas ametniku kontrollile, mis kriminaalhooldusametniku praktilises töös tähendab seda, et ametnik teostab teatud aja jooksul elukoha kontrolli. Elukoha kontrollimisel läheb ametnik kriminaalhooldusaluse koju, suhtleb kodus olevate inimestega ning vaatab üle elukoha. Praktikas lepitakse kodukülastused kriminaalhooldusalustega kokku, kuid ei ole välistatud ka kodukülastused, mis on eelnevalt kokku leppimata, kuid sellisel juhul tuleb ametnikul arvestada võimalusega, et kriminaalhooldusalune ei viibi kodus.

Kodukülastuste minimaalne sagedus on välja toodud kriminaalhoolduse standardis ning minimaalne sagedus sõltub kriminaalhooldusaluse kohtlemistasemest. Kohtlemismudelite kohaselt madala kohtlemistasemega süüdlasele kodukülastusi ei tehta, keskmise kohtlemistasemega süüdlasele tehakse kodukülastus vähemalt üks kord kogu katseaja jooksul, kõrge kohtlemistasemega süüdlasele tehakse kodukülastusi üks kord poolaastas ning väga kõrge kohtlemistasemega süüdlasele tehakse kodukülastusi üks kord kuus.⁷⁰

Kohustus esitada kriminaalhooldusametnikule andmeid kohustuste täitmise kohta annab ametnikule aluse küsimaks kriminaalhooldusaluselt erinevaid dokumente, millega kriminaalhooldusalune tõendab kohustuse täitmist. Näiteks kui isikul on lisakohustus asuda ravile, palub kriminaalhooldusametnik esitada vastava tõendi ravile asumise kohta ning kriminaalhooldusalune on kohustatud vastava tõendi ka esitama. Samuti, kui kriminaalhooldusalusel on lisakohustus asuda tööle, tuleb ametnikule esitada dokument, mis

---

⁷⁰ Justiitsministeerium. Kriminaalhoolduse standard, lk 18.

tõendaks tööle asumist. Tööle asumist tõendavaks dokumendiks võib olla Maksu- ja Tolliameti poolt saadetak e-kiri töötajaks registreerimise kohta, tööleping, tööandja garantiikiri ja nii edasi.

Kohustus esitada ametnikule andmeid elatusvahendite kohta on võimalik peamiselt kolmel viisil:

- 1) palgalehe esitamine;
- 2) pangakonto väljavõtte esitamine;
- 3) Maksu- ja Tolliametis oleva sissetulekute informatsiooni edastamine.

Antud kontrollnõue võib tekitada kõige rohkem küsimusi, kuna inimestele üldiselt ei meeldi võõrastega enda sissetulekust rääkida. Antud kohustuse täitmine tekitab enim meelehärmimise seas, kes ei ole kuritegusid sooritanud majandusliku kasu saamise eesmärgil. Kui isik on toime pannud kuriteo majanduslikel põhjusel, võiks ja peaks uue kuriteo riski vähendama stabiilne sissetulek, millest tulenevalt on kriminaalhooldusalusel elatusvahendid ning seetõttu on põhjendatud ka nõue esitada andmeid elatusvahendite kohta. Leian, et on põhjendatud kriminaalhooldusaluste vastumeelsus elatusvahendite andmete andmise kohta nendel kriminaalhooldusalustel, kes ei ole kunagi kuritegusid toime pannud majandusliku kasu saamise eesmärgil, küll aga võib see olla vajalik, et hoida ära võimalikke uusi kuritegusid majanduslikel põhjustel.

KarS-st ega ka kriminaalhoolduse standardist ei tulene elatusvahendite andmete esitamise sagedust ega pole määratud, kas elatusvahendite andmeid tuleb esitada kõikide kuude kohta või ainult teatud aja tagant konkreetse kuu kohta. Tegemist on kontrollnõudega, mis vajaks täpsustamist.

Kontrollnõue saada kriminaalhooldusametnikult eelnev luba elukohast lahkumiseks Eesti territooriumi piires kauemaks kui viieteistkümneks päevaks tagab ametnikule informatsiooni ning ühtlasi on võimalik ametnikul teada saada põhjustest, miks kriminaalhooldusalune soovib elukohast pikemat aega eemal olla. Järelevalve poole pealt on ametnikul õigus keelduda loa andmisest, kuid see peab olema põhjendatud. KarS-s ega kriminaalhoolduse standardis ei ole toodud välja täpsustavaid asjaolusid, mis põhjusel lubatakse kriminaalhooldusalust Eesti territooriumi piires kauemaks kui viieteistkümneks päevaks oma elukohast lahkumiseks. Kindlasti võib olla üheks põhjuseks töökohustused, kuid antud loa eelduseks on sellisel juhul ametlik töösuhe. Samuti võib olla üheks põhjuseks vajadus lähedast inimest abistama minna. Keeldumise põhjuseid võib olla erinevaid, näiteks ametliku töösuhte puudumine või oht, et isik võib toime panna uue kuriteo, kuna soovib aega veeta isikutega, kellega varem kuritegusid sooritanud.

Kontrollnõue saada kriminaalhooldusametnikult eelnev luba elu-, töö- või õppimiskoha vahetamiseks on vajalik ennekõike järelevalve teostamiseks. Praktikas toimub lubade küsimine seoses elu- või töökoha vahetamisega.

Elukoht mõjutab isikute retsidiivsust – mida kuritegelikum seltskond elab naabruskonnas, seda suurem on nende mõju naabruskonnas kujunevatele vormidele.⁷¹ Kui kriminaalhooldusalune elab piirkonnas, kus on kõrge kuritegevus või kus elavad isikud, kes on kriminaalkorras karistatud, on suurem võimalus, et inimene ei ole oma elustiili võimeline muutma, kuna teda ümbritsevad kuritegevust pooldavad või kuritegevusega seotud isikud. Ühelt poolt peab ametnik elukoha vahetamise loa andmisel kaaluma uue elukoha plusse ja miinuseid, kuid samas ei saa ametnik keelduda kriminaalhooldusaluse soovist elukohta vahetada üksnes seetõttu, et uus elukoht asuks piirkonnas, kus on kõrgem kuritegevus või kus elavad kriminaalset eluviisi toetavad isikud, vaid arvesse tuleb võtta ka teisi asjaolusid näiteks majanduslik aspekt. Elukoha vahetamise loa andmist tuleb kindlasti kaaluda olukordades, kus kriminaalhooldusalune, kes on toime pannud vägivallakuritegusid oma elukaaslase või laste suhtes, soovib uuesti elama asuda koos elukaaslase või lastega. Andes antud olukorras elukoha vahetamiseks loa, peab ametnik arvestama riskidega, et kriminaalhooldusalune võib toime panna uue isikuvastase kuriteo lähisuhtes oleva isiku vastu.

Uurimused on tõendanud, et töötus on retsidiivsusega seotud eriti kõrge riskiga kurjategijate puhul. Suurema tõenäosusega paneb uue kuriteo toime isik, kellel puudub töökoht, kui isik, kellel on töökoht.⁷² Eelnevast tulenevalt on stabiilne töökoht üks retsidiivsuse alandajaid ning seetõttu on oluline, et kriminaalhooldusalused oleksid hõivatud töötamisega või oleksid Eesti Töötukassas arvel. Kui kriminaalhooldusalune põhjendab ära vajaduse töökoha vahetamiseks ning tal on olemas juba uus töökoht või soovitakse töösuhet konkreetsel põhjusel lõpetada, annavad ametnikud üldjuhul selleks loa. Loa andmine ei ole põhjendatud olukorras, kus hooldusalusel puuduvad tuleviku väljavaated ning töökohast soovib ära tulla, kuna töökoht ei meeldi.

Saada kriminaalhooldusametnikult eelnev luba Eesti territooriumilt lahkumiseks ja väljaspool Eesti territooriumi viibimiseks kujutab endas kontrollnõuet, mis kriminaalhooldusaluste jaoks on range ning liigselt piirav. Seadusandja antud kontrollnõudega on näinud ette võimaluse, et kriminaalhooldusalusel võib olla vajadus minna välismaale. Kriminaalhooldusalused ja

---

⁷¹ T. Edovald. Ülevaade alaealiste kuritegevuse vähendamise strateegiatest ja programmidest maailmas. Tallinn: Justiitsministeerium 2005, lk 11.

⁷² M. Grünberg. Kriminogeensete riskide hindamine. Vanglateenistuse õpik. Justiitsministeerium: 2013, lk 109-110.

kriminaalhooldusametnikud tõlgendavad antud kontrollnõuet erinevalt. Kriminaalhooldusalused näevad kontrollnõudes oma õigust minna välismaale, kuid ametnikud näevad antud kontrollnõudes erandlikku olukorda, mitte hooldusaluste õigust.

Antud kontrollnõue jõustus 01.01.2013. Varasemalt oli karistusseadustikus viis eelnevalt välja toodud kontrollnõuet ning väljaspool Eesti territooriumi viibimiseks tuli küsida luba ainult siis, kui elukohast lahkuti kauemaks kui viieteistkümneks päevaks.⁷³

Kontrollnõue lisati põhjusel, et praktikas sagesid juhtumid, kus süüdimõistetu lahkus välismaale ning pani toime uue kuriteo viieteistkümne päeva jooksul. Muudatuse eesmärgiks oli, et kui süüdimõistetu soovib minna välismaale, siis sõltumata perioodist on vajalik saada eelnev luba. Seletuskirjas toodi välja, et käitumiskontrolli puhul on tegemist süüdimõistva kohtuotsuse alusel pandud kohustusega ja süüdimõistetu ei saa ennast samastada vabaduses viibiva karistamata isikuga, kelle liikumisvabadust ei piirata. Muudatuse seletuskirjas kinnitati, et liikumispiirang on kooskõlas Euroopa Liidu kodanike liikumisvabadusega.⁷⁴

Kriminaalhoolduse standardi kohaselt lähtutakse välisriiki tööle lubamisel põhimõttest, et tegemist on kohtu poolt süüdi mõistetud isikuga, kes peab karistuse ära kandma Eesti territooriumil. Sealjuures standardist tulenevalt võib teatud juhtudel olla otstarbekas lubada erandeid.⁷⁵ Üldine eeldus on, et süüdimõistetu peab karistuse ära kandma Eesti territooriumil ehk Eesti territooriumilt lahkumine on lubatud ainult erandlikel juhtudel. Kriminaalhoolduse standardist tulenevalt võib üheks erandlikuks juhtumiks olla töötamine välismaal, kuid töötamine välismaal ei anna õigust saada luba välismaale sõitmiseks.

Kriminaalhoolduse standardis on toodud välja eeltingimused, mis peavad olema täidetud katseaja läbimise osas ja kriminaalhooldusaluse poolt esitatavate andmete osas.⁷⁶

Standard jätab esialgu mulje, et välisriiki lubamine tuleb kõne alla ainult töötamisega seoses, samas kriminaalhooldusaluse poolt esitatavate andmete osas on toodud välja, et kriminaalhooldusalune peab olema esitanud kirjaliku avalduse, millele on lisatud tööleping või kooli tõend või teised asjakohased toetavad dokumendid, mille alusel on võimalik kontrollida välisriiki siirdumise eesmärki ja seal viibimist.⁷⁷

---

⁷³ Vangistusseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. – RT I, 20.12.2012, 3.

⁷⁴ Vangistusseaduse, kriminaalhooldusseaduse ja karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu, toimiku number: 11-1366, seletuskiri, lk 14. – <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/cac30ce4-5e09-438d-be2f-d6700609f5ed#2RZmo9SI> (01.04.2021).

⁷⁵ Justiitsministeerium. Kriminaalhoolduse standard, lk 51.

⁷⁶ Justiitsministeerium. Kriminaalhoolduse standard, lk 51.

⁷⁷ Justiitsministeerium. Kriminaalhoolduse standard, lk 51.

Eelnevast tulenevalt ei tule välisriiki lubamine kõne alla ainult töötamisega seoses, vaid välisriiki lubamine võib tõstatuda ka seoses kooliga. Samuti ei ole välistatud teistel eesmärkidel välismaale sõitmine, kuivõrd standard näeb ette teised asjakohased toetavad dokumendid. Autori arvates tuleks konkretiseerida välisriiki lubamise põhjused, millal kaaluda välisriiki lubamist. Seaduse muudatuse eesmärgiks oli uue kuriteo toimepanemise riski vähendamine ning piirangut õigustati süüdimõistetute ja karistamata isiku vahet tegemisega. Tõstatub küsimus, kas luba Eesti territooriumilt lahkumiseks ja väljaspool Eesti territooriumi viibimiseks on põhjendatud puhkusreisidega peresuhete lähendamise eesmärkidel, kursustel osalemise või võistlustest osavõtmise eesmärgil. Autori arvates tuleb välisriiki lubamine kõne alla ainult erandlike juhtudel, näiteks seoses töö või konkreetse raviga. Puhkusereisid, võistlused, kursused ja muu taoline peaksid olema välistatud kriminaalhoolduse aja kestel, kuivõrd tegemist on süüdimõistetud inimesega, kes ei saa ennast samastada isikuga, kes on karistamata.

Kui kohus on mõistnud isiku süüdi, kuid karistus on jäetud tingimisi täitmisele pööramata, allutades süüdimõistetute kriminaalhooldusele, ei ole süüdimõistetute oma karistust ära kandnud ja riigi ees süüd lunastanud, vaid see on tal täitmisel. Süüdimõistetute peab kriminaalhooldusel olles arvestama, et viibib vabaduses tingimusel, et ta järgib katseajal kehtivaid kontrollnõudeid ning ta ei ole katseajal vaba oma elu täielikult oma soovide järgi korraldama.⁷⁸ Isik on oma süü riigi ees lunastanud siis, kui käitumiskontroll ja katseaeg on möödunud.

KarS kommentaarides on toodud välja, et olulisemaks kontrollnõudeks on kohustus elada kohtu poolt määratud alalises elukohas ja ilmuda teatud ajavahemikel registreerimisele.⁷⁹ Tegelikult on kõik kontrollnõuded olulised ning kontrollnõuetele ei ole hierarhiat. On kontrollnõuded, tänu millele on järelevalvet ja kriminaalhooldust teostada lihtsam, näiteks registreerimiskohustuse täitmine, kuid ükski teine kontrollnõue ei ole seejuures vähem olulisem.

2.2. Käitumiskontrolli lisakohustused

Käitumiskontrolli kohustusi (edaspidi lisakohustused) võib määratleda kui kohtulahendist tulenevaid nõudeid, mille eesmärgiks on saavutada süüdlase õiguskuulekas käitumine temaga läbiviidava sotsiaaltöö kaudu. Lisakohustuste kohaldamisaluseks on kohtulahend ning seetõttu kõik lisakohustused ei laiene süüdlastele. Lisakohustuste määramine on jäetud kohtuniku otsustada ning ei ole välistatud ka olukord, kus süüdlasele lisakohustusi määratud ei ole.

---

⁷⁸ TlnRnKm 08.03.2021, 1-20-2335.

⁷⁹ P. Pikamäe. KarSK § 75/2.2.

Lisakohustused eeldavad igakordset individualiseerimist, võttes arvesse kuriteo asjaolusid ning süüdistatavat.⁸⁰

Seaduses välja toodud lisakohustused on järgmised:

- 1) heastama kuriteoga tekitatud kahju kohtu määratud ajaks;
- 2) mitte tarvitama alkoholi;
- 3) mitte omama või tarvitama narkootilisi või psühhotroopseid aineid;
- 4) mitte omama, kandma ja kasutama relva;
- 5) otsima endale töökoha, omandama üldhariduse või eriala kohtu määratud tähtajaks;
- 6) alluma ettenähtud ravile, kui ta on selleks eelnevalt nõusoleku andnud;
- 7) täitma ülalpidamiskohustust;
- 8) mitte viibima kohtu määratud paikades ega suhtlema kohtu määratud isikutega;
- 9) alluma elektroonilisele valvele, kui ta on selleks eelnevalt nõusoleku andnud;
- 10) alluma alkoholi tarvitamise keelu täitmist kontrolliva elektroonilise seadme valvele, kui ta on selleks nõusoleku andnud.⁸¹

Lisakohustuste loetelu ei ole ammendav, vastavalt KarS § 75 lg-le 4 võib süüdlane ise võtta endale seaduses nimetatuta kohustusi. Kohustuste määramine, mida seaduses ei ole, võib määrata süüdistatavale üksnes tema enda initsiatiivil. Kui süüdlane ei ole nõus seaduses loetlemata kohustuse võtmisega, puudub kohtul õigus seda omaalgatuslikult teha.⁸²

Lisakohustusi liigitatakse karistusõiguse teoorias positiivseteks ja negatiivseteks kohustusteks. Positiivsed lisakohustused on kohustused, millega sunnitakse süüdlast aktiivseteks tegudeks resotsialiseerimise eesmärgil. Positiivsed lisakohustused võimaldavad kriminogeenseid riske vähendada. Negatiivsed lisakohustused on kohustused, millega püütakse süüdlast teatavate tegude toimepanemisest panna hoiduma, negatiivsed lisakohustused täidavad preventiivset eesmärki. Negatiivsete lisakohustuse määramisel peab kohus olema välja selgitanud, et negatiivne lisakohustus täidab preventiivset eesmärki ning kas kriminogeensed riskid on seotud konkreetse negatiivse lisakohustusena, vastasel juhul ei ole lisakohustuse panemine süüdlasele asjakohane. Positiivse ja negatiivse lisakohustuse alla ei paigutu kohustus alluda elektroonilisele valvele, vaid tegemist on erandiga.⁸³

Nii nagu käitumiskontrolli nõuete puhul ei ole toodud välja kontrollnõuete sisu ja tähendust, ei ole toodud välja ka lisakohustuste sisu ja tähendust, vaid lisakohustused on saanud oma sisu ja

---

⁸⁰ P. Pikamäe. KarSK § 75/2.3.1.

⁸¹ Karistusseadustik¹. – RT I, 28.02.2020, 5.

⁸² P. Pikamäe. KarSK § 75/2.3.1.

⁸³ P. Pikamäe. KarSK § 75/2.3.1.-2.3.4.

tähenduse praktilise töö käigus ning Justiitsministeeriumilt tulnud suunistest ühe erandina, milleks on allumine elektroonilisele valvele.

Heastada kuriteoga tekitatud kahju kohtu määratud tähtjaks (edaspidi heastamiskohustus) on positiivne lisakohustus. Kohtupraktikas on asutud seisukohale, et kohus on õigustatud määrama heastamist kahju täies ulatuses, kuid mitte osalises ulatuses.⁸⁴ Praktikas tähendab heastamiskohustus seda, et kohus on määranud süüdlasele kohustuse kuriteoga tekitatud kahju hüvitamise konkreetseks kuupäevaks. Kriminaalhooldusametnik teostab kontrolli, et kohtu poolt määratud tähtjaks oleks kahju hüvitatud, hooldusalune esitab ametnikule tõendeid kahju hüvitamise kohta. Alati ei määrata konkreetset kuupäeva, mis ajaks tuleb kahju heastada, vaid tuuakse välja, et isik peab heastama igakuiselt kuriteoga tekitatud kahju.

Igakuine kuriteoga heastamise kohustus on määratud näiteks Herman Simmile, kes peab igakuiselt heastama kuriteoga tekitatud kahju vähemalt 100 euro suuruses.⁸⁵

Lisakohustus mitte tarvitada alkoholi (edaspidi alkoholikeeld) on negatiivne lisakohustus, millel on preventiivne eesmärk. Tegemist on kohtupraktikas üheks enim rakendatavaks kohustuseks.⁸⁶ Alkoholikeeld annab kriminaalhooldusametnikule õiguse kontrollida isiku alkoholi tarvitamist ning antud kohustus tähendab, et isik ei tohi absoluutselt alkoholi tarvitada. Kui kontrollitakse antud kohustust ja süüdlase alkoholisisaldus väljahingatavas õhus on suurem kui 0,00 milligrammi liitri kohta, on tegemist lisakohustuse rikkumisega, olenemata kriminaalhoolduse selgitustest. Juhul, kui süüdlane ei ole indikaatorvahendi tulemusega nõus, saab süüdlane anda vereproovi haiglas. Kui vereproovi tulemusel nähtub, et alkoholisisaldust veres ei ole, ei ole tegemist alkoholi tarvitamise rikkumisega. Vereproov tuleb anda samal päeval, mil süüdlase alkoholi tarvitamist kontrolliti.

Seadustes ega kriminaalhoolduse standardis ei ole määratud, kui tihti tuleks kontrollida alkoholi tarvitamist süüdlase poolt. Seega on iga ametniku enda otsustada, kui tihedalt ta kontrolli teeb. Autor on seisukohal, et mida tihedam on kontroll, seda suurem tõenäosus, et süüdlane järgib antud lisakohustust. Samas ei ole välistatud, et süüdlane pärast alkoholi tarvitamise kontrolli avab pudeli ja tarvitab alkoholi.

---

⁸⁴ P. Pikamäe. KarSK § 75/2.3.2.

⁸⁵ H.-L. Allik, M. Hindre. Riigireetur Herman Simm pääses vanglast. - Eesti Rahvusringhääling. <https://www.err.ee/1017023/riigireetur-herman-simm-paases-vanglast> (02.02.2020).

⁸⁶ P. Pikamäe. KarSK § 75/2.3.3.

Suurema osa vägivalda juhtumites on riskiteguriks olnud alkohol.⁸⁷ Samuti on mootorsõiduki joobes juhtimise üheks riskiteguriks alkohol, kuna vastasel juhul ei oleks tegemist kuriteoga KarS § 424 mõttes. Seega on põhjendatud lisakohustuse määramine nendele süüdlastele, kelle kuritegu on seotud alkoholi kuritarvitamisega.

Kui isik, kellel ei ole sõltuvusprobleeme, leiab, et tegemist on lihtsa lisakohustusega, siis alkoholi liigtarvitamine oli 2018. aasta Pärnumaa testprojekti üks peamisi tegureid, mis takistas käitumiskontrolli läbimist.⁸⁸

Lisakohustus mitte omada või tarvitada narkootilisi või psühhotroopseid aineid (edaspidi narkootiliste ainete keeld) on negatiivne lisakohustus, millel on preventiivne eesmärk. Sarnaselt alkoholi keeluga on ka antud keeld kohtupraktikas enim rakendatavaks kohustuseks kujunenud.⁸⁹ Lisakohustuse määramine annab kriminaalhooldusametnikule õiguse kontrollida isiku narkootiliste või psühhotroopsete ainete tarvitamist ning antud kohustus tähendab, et isik ei tohi tarvitada narkootilisi ega psühhotroopseid aineid. Omamise keeld tähendab, et isik ei või omada keelatud aineid. Praktilises töös tähendab see, et kui isikut kahtlustatakse uue süüteo toimepanemises ning ametnikule edastatavast informatsioonist on võimalik lugeda välja, et hooldusalune omas narkootilisi aineid, on tegemist rikkumisega. Samuti kui kriminaalhooldusalust karistatakse väärteokorras narkootilise ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduse § 15¹ alusel.⁹⁰

Kriminaalhooldusosakondades on kasutusel narkootiliste ainete sülje kiirtestid, kui ka narkootiliste ainete uriini kiirtestid. Sarnaselt alkoholi tarvitamise kontrollile ei ole määratud seadustes ega kriminaalhoolduse standardis, kui tihedalt kontrolli tuleks teostada ning iga ametnik saab ise otsustada, kui tihti kontrolli teostab. Autor on seisukohal, et tihedam kontroll tagab, et kriminaalhooldusalune järgib antud lisakohustust ning ei tarvita narkootilisi või psühhotroopseid aineid.

Narkootiliste ainete keelu ja kontrolli eripäraks võrreldes alkoholi tarvitamisega on see, et rikkumine on võimalik tuvastada ka pärast tarbimist, kuna uimasti või selle metaboliidid on jääkainetena kehas.⁹¹

---

⁸⁷ K. Tamm, A. Kruusement. LSV kuritegudes menetlus- ja karistuspraktika Pärnumaa testprojekt 2018. – Kriminaalpoliitika analüüs 2019/3, lk 3.

⁸⁸ K. Tamm, A. Kruusement, lk 2.

⁸⁹ P. Pikamäe. KarSK § 75/2.3.3.

⁹⁰ Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus¹. – RT I, 08.01.2020, 12.

⁹¹ Uimasti (või selle metaboliidi) võimalikud määramise ajad uriinis pärast tarbimise lõpetamist. – Tartu Ülikooli Kliinikum. <https://www.kliinikum.ee/psyhhiaatriakliinik/lisad/ravi/ph/F1-labor1.htm> (01.04.2021).

Kriminaalhooldajatele on antud õigus kontrollida keelatud ainete tarvitamist KrHS § 26¹ lg 1 alusel. KrHS annab ametnikule õiguse viia esmane sõltuvusainete kontroll läbi indikaatorvahendi kasutamise. Indikaatorvahendi kasutamise ning tulemuse kohta koostab ametnik protokoll ning kui kriminaalhooldusalune nõustub kontrolli tulemusega, siis sellega kontroll piirdub. Kriminaalhooldusalusel on õigus nõuda alkoholisisalduse kindlaksmääramist veres või narkootikumide tarvitamise tuvastamist verest või bioloogilisest vedelikust võetud prooviga. Proovi teostamise maksumuse peab hooldusalune ise hüvitama. Kui proov osutub negatiivseks, hüvitab kulud vangla.⁹² Eelnevalt tulenevalt on kriminaalhooldusalusele antud võimalus teostada sõltuvusainete tarvitamist prooviga. Tööpraktika kohaselt soovivad hooldusalused teha sõltuvusainete tarvitamise proovi kui kiirtest näitab, et isik on sõltuvusaineid tarvitanud, kuid isik on kindel, et ta seda teinud ei ole. Ei saa väita, et kiirtestid ei anna valesid tulemusi, küll aga on kiirtestid esmaseks kontrolliks piisavalt usaldusväärsed ning võimaldavad teha kindlaks, kas isikul on mingeid jääkaineid kehas või mitte. See, kas isik tarvitas narkootilist ainet või mitte, selgub tavaliselt vestluse käigus, kuna positiivse kiirtesti korral pakutakse hooldusalustele võimalus minna vereproovi andma, kui nad tulemusega ei nõustu.

Sõltuvusainete tarvitamise kontrollimisega võib tekkida küsimus, kas ei oleks võimalik viisakalt keelduda kontrollimisest. Kui kriminaalhooldusametnik soovib kasutada oma õigust kontrollida sõltuvusaine tarvitamist, mis isikul on kohtuotsuse või kohtumääruse kohaselt keelatud tarvitada, võib kriminaalhooldusalune keelduda, kuid sellisel juhul on tegemist kontrollnõude rikkumisega. KrHS § 26¹ lg 6 kohaselt, kui kriminaalhooldusalune keeldub indikaatorvahendiga kontrollist, proovi andmisele minekust või proovi andmisest, on tegemist kriminaalhooldaja kontrollile mitteallumisega ning ametnik loeb kriminaalhooldusaluse tegevuse kontrollnõude rikkumiseks.⁹³

Ennetavalt toob autor välja, et kui kriminaalhooldusalune tunnistab, et tarvitas alkoholi või narkootilisi aineid, tõi Õiguskantsler välja arvamuse, et tegemist ei ole Põhiseaduse § 22 lg 3 kohaselt enese mittesüüstamise privileegi rikkumisega. Käitumiskontroll on oma olemuselt *sui generis* menetlus, mis kuulub karistusõiguse valdkonda, kuid sellele ei pea kohaldama süüteomenetluses ettenähtud tagatise (vähemalt mitte täies mahus). Olukorras, kus tekib uue

---

⁹² Kriminaalhooldusseadus. – RT I, 20.12.2019, 6.

⁹³ Kriminaalhooldusseadus. – RT I, 20.12.2019, 6.

süüteo toimepanemise kahtlus, tuleb isikule tagada kõik süüteomenetluses ettenähtud tagatised.⁹⁴

Lisakohustus mitte omada, kanda või kasutada relva (edaspidi relvakeeld) on negatiivne lisakohustus, millel on preventiivne eesmärk. Tegemist on lisakohustusega, mida autori arvates kohtupraktikas rakendatakse pigem vähe. Antud lisakohustus määrati kunagise Tallinna abilinnapea palgamõrvas süüdi mõistetud isikule.⁹⁵ Autor tõi varasemalt välja, et isikule määratud lisakohustus ja kriminogeensed riskid peavad olema omavahel seotud, sest isikule määratud lisakohustus kujutab endast piirangut ning piirang peab olema asjakohane. Antud lisakohustuse määramine tuleb kõne alla siis, kui isik on kuriteos kasutanud relva.

Lisakohustus otsida endale töökoht, omandada üldharidus või eriala kohtu määratud tähtjaks (edaspidi töökohustus) on positiivne kohustus resotsialiseerimise eesmärgil.⁹⁶ Tavaliselt määratakse antud lisakohustus hooldusalustele, kes on toime pannud varavastase kuriteo või kes on sooritanud kuritegusid majandusliku kasu saamise eesmärgil. Antud lisakohustust määratakse isikutele, kes on toime pannud narkootilise või psühhotroopse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemise, kuna tihtipeale on kuriteo sooritamise põhjuseks olnud majandusliku kasu saamise eesmärk.

Kohtud on antud lisakohustust hakanud konkretiseerima ning üha rohkem näeb kohtuotsuseid ja ka kohtumääruseid, milles on toodud välja, et isik on kohustatud otsima endale töökoha või võtma ennast Eesti Töötukassas töötuna arvele.⁹⁷ Autori arvates on antud konkretiseerimine Eesti Töötukassa näol vajalik, kuna kriminaalhooldusalustel ei ole lihtne tööd leida, eriti praegusel ajal, mil koroonaviirusest tingitud piirangud on majandust tugevalt mõjutanud. Eesti Töötukassasse arvele võtmine võimaldab hooldusalusel näidata ennast tööturul aktiivsena, samuti koostöös konsultandiga võib isik leida endale soovitud töökoha, ning on ka võimalus omandada uued oskused. Töötades kriminaalhooldusametnikuna on autor märganud, et stabiilne töökoht hoiab kriminaalhooldusaluseid kuritegudest eemal. Kriminaalhooldusalused, kes on tööle asunud, hakkavad tegelema oma võlgnevustega, saavutavad endale stabiilse elukorralduse ning teatava rutiinsuse ja seetõttu kaaluvad rohkem, kas kuritegusid sooritada või mitte.

---

⁹⁴ Ü. Madise. Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 5-20-11. – Õiguskantsler. https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Arvamus%20p%C3%B5hiseaduslikkuse%20j%C3%A4relevalve%20asjas%20nr%205-20-11.pdf (01.04.2021).

⁹⁵ Eesti Ekspress. Palgamõrva eest kinni istunud Vadim Polištšuk pääseb vabaks. – Eesti Ekspress. <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/45657319/palgamorva-ees-kinni-istunud-vadim-polistsuk-paaseb-vabaks> (01.04.2021).

⁹⁶ P. Pikamäe. KarSK § 75/2.3.2.

⁹⁷ TMKo 21.01.2021, 1-21-284.

Autori arvates on kriminaalkorras karistatud isikutel raske tööd leida, kuna paljud tööandjad ei soovi võtta tööle isikuid, kes on kuritegusid sooritanud. Autori arvates tuleks mõelda STEP- programmile sarnase programmi pakkumist ka vanematele isikutele, kes on õigusrikkumise taustaga.⁹⁸

Olenemata isiku vanusest on isikutel, kes varasemalt toimepannud kuritegusid, raske leida tööd. Sarnane porogramm aitaks ka neil suurendada tööle asumist ja seal püsimist. Ennekõike aitaks teenus leida üles tööandjad, kes on nõus võtma endale tööle kriminaalkorras karistatud isikuid. Käitumiskontrollil olevaid isikuid iseloomustab tihtipeale kehv probleemide lahendamise oskus, väheste võimaluste nägemine ja tagasilanguse oht oma varasema käitumismustri juurde. Kui isikud soovivad tööle asuda ning pärast korduvaid üritusi ei saa nad positiivset tulemust, vähendab see nende motivatsiooni seaduskuulekaks eluks ning ühel hetkel liiguvad nad tagasi oma tavapärase käitumise juurde.

Lisakohustus alluda ettenähtud ravile, kui isik on selleks eelnevalt nõusoleku andnud (edaspidi ravikohustus), on positiivne lisakohustus, mille kohaldamise eelduseks on isiku enda antud nõusolek. Oluline on siinkohal see, et kui isik on andnud nõusoleku alluda ravile, ei ole antud nõusolekust loobumine võimalik.⁹⁹ Lisakohustuse täitmiseks on erinevaid võimalusi – programm „Kainem ja tervem Eesti“, rehabilitatsioonikeskusesse ravile asumine, psühhiaatrikliinikusse ravile asumine, psühhiaatri korralised vastuvõttud ja nii edasi. Läbi ravikohustuse on võimalik isikuga individuaalkorras tegeleda. Tegeletakse konkreetse probleemiga, mille tõttu isik on kuritegusid sooritanud. Näiteks kui isik sõidab mootorsõidukiga alkoholihoobes, siis isik kuritarvitab alkoholi ning alkoholi tarvitamine mõjutab isiku käitumist.

Lisakohustuse täita ülalpidamiskohustust (edaspidi ülalpidamiskohustus) eesmärgiks on tagada võimalikult kiire kohustuse täitmine ning seda süüdimõistetud isikule mõistetud tähtajalise vangistuse täitmisele pööramise ähvardusel. Antud kohustusega tagatakse süüdimõistetu huvi ja aktiivsus.¹⁰⁰ Antud lisakohustust on määratud isikutele, kes on kriminaalkorras karistatud KarS § 169 järgi.¹⁰¹

Lisakohustus mitte viibida kohtu määratud paikades ega suhtlema kohtu määratud isikutega (edaspidi suhtluskeeld) kujutab endast negatiivset lisakohustust. Autor oma igapäevatoos on märganud et antud keeld tuuakse välja üldiselt – mitte suhelda kriminaalkorras karistatud isikutega, mitte suhelda narkootilisi aineid tarvitavate isikutega, mitte suhelda alkoholi

---

⁹⁸ STEP-programm. – Siseministeerium. <https://step.ee/> (01.04.2021).

⁹⁹ P. Pikamäe. KarSK § 75/2.3.2.

¹⁰⁰ RKKKo 28.10.2003, 3-1-1-126-03.

¹⁰¹ HMKo 30.05.2018, 1-18-4425.

tarvitavate isikutega ja nii edasi. Vaadates erinevaid kohtuotsuseid jääb samuti silma üldisem lähenemine, mis aga võib olla liigselt piirav. Kui isik ei või suhelda kohtu poolt määratud isikutega, tekib hulk erinevaid küsimusi. Kas ei tohi suhelda ka isikutega, kes on kriminaalkorras karistatud, kuid kelle karistused on arhiveeritud? Kuidas mitte suhelda isikutega, kes tarvitavad alkoholi? Kas isikuga, kes tarvitab üks kord kuus pokaali veini, tohib suhelda või mitte? Lõpuks taandub kõik küsimusele, kuidas on võimalik antud lisakohustuse täitmist kontrollida?

Kohtuotsuseid vaadates jäi autorile silma, et Viru Maakohtu kohtuotsustes on konkretiseeritud, kellega isik ei või suhelda¹⁰² või kus isik ei või viibida.¹⁰³ Autori hinnangul on antud lähenemine korrektsem, kuna tegemist on negatiivse kohustusega ning kui antud lisakohustus määratakse, peab kohustuse panemine olema asjakohane. On täiesti mõistetav, et kui isik on kuritegusid toime pannud grupis, keelatakse preventiivselt isikul suhelda nende isikutega, kellega ta on juba kuritegusid varasemalt sooritanud. Mõistlik on keelata suhelda isikul nende isikutega, kellega koos on süütegusid toime pandud või kes on isikut mõjutanud süütegusid sooritama, aga mõistlik ei ole üldiselt keelata kriminaalkorras karistatud isikutega suhtlemist. Eelnevalt antud lisakohustuse määramisel tuleks võtta Viru Maakohtust eeskjuju ning konkreetset välja tuua, kellega isik ei tohi suhelda või kus isik ei tohi viibida ning piirangud peaksid olema põhjendatud ega tohiks tugineda eeldustel, vaid faktidel. Läbi konkretiseeringu oleks kriminaalhooldusametnikel võimalik antud lisakohustuse täitmist kontrollida.

Lisakohustus osaleda sotsiaalprogrammis (edaspidi programmikohustus) eesmärgiks on kriminogeensete riskide vähendamine. Sotsiaalprogrammiks võib olla ka anonüümsete alkohoolikute või anonüümsete narkomaanide rühmatöös osalemine.¹⁰⁴ Erinevate sotsiaalprogrammidega on võimalik tutvuda justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna võrgukodus.¹⁰⁵ Elen Heidok oma 2014. aasta magistritöös tegi järelduse, et vanglates nähakse sotsiaalprogrammide läbimist kui formaalset tähtsust ennetähtaegsel vabanemisel ning uuringus osalenud kinnipeetavatest vähesed leidsid, et sotsiaalprogrammid on neile kasulikud.¹⁰⁶ Sotsiaalprogrammidel on kindlasti teatav kasutegur olemas, kuid ennekõike siis kui sotsiaalprogrammis osalejad on motiveeritud seda läbima. Kriminaalhoolduses nähakse sotsiaalprogrammi läbimise kohustust kui tülikat lisakohustust. Peamiseks probleemiks on töölt

---

¹⁰² VMKo 28.12.2020, 1-20-8600.

¹⁰³ VMKo 07.01.2021, 1-21-95.

¹⁰⁴ P. Pikamäe. KarSK § 75/2.3.2.

¹⁰⁵ Justiitsministeerium. Sotsiaalprogrammid. – Justiitsministeerium. <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/teemalehed/sotsiaalprogrammid> (01.04.2021).

¹⁰⁶ E. Heidok. Kohanemine kriminaalse identiteediga resotsialiseerimist rakendava tegurina. Magistritöö. Juhendaja Silvia Kaugia. Tartu: Tartu Ülikool 2014, lk 45.

puudumine, et osaleda sotsiaalprogrammis, mis aga tekitab pingeid tööandjaga. Samuti on kriminaalhoolduses arvel isikuid, kes on varasemalt vähemalt ühe sotsiaalprogrammi läbinud ning nende hinnangul ei ole sotsiaalprogrammis osalemine neid aidanud. Autor on seisukohal, et sotsiaalprogrammid on kindlasti silmaringi avardavad, kuid sotsiaalprogrammide mõju kuritegude vähendamisele on pigem vähene. Sotsiaalprogrammide mõju suurendaks nende individualiseerimine, kui lähenetakse programmi läbiviimisel konkreetsest hooldusalusest, tema poolt sooritatud kuritegudest ja põhjustest, miks isik kuritegusid sooritas. Peamiselt viiakse sotsiaalprogrammid läbi gruppides, mis aga tähendab seda, et see viiakse läbi üldisemalt. Teatav mõju on kindlasti ka programmil, mis viiakse läbi grupis, kuid kindlasti väiksem mõju, kui individuaalsel läbiviimisel.

Viimasteks lisakohustusteks on kohustus alluda elektroonilisele valvele, kui isik on selleks eelnevalt nõusoleku andnud (edaspidi elektroonilise valve kohustus) ning alluda alkoholi tarvitamise keelu täitmist kontrolliva elektroonilise seadme valvele kui isik on selleks nõusoleku andnud. Tegemist on positiivsete lisakohustustega ning elektroonilise valve nõusolekust on võimalik erinevalt ravikohustuse allumise nõusolekust loobuda.¹⁰⁷ Autor soovib täpsustada, et käesolevalt ei ole Eesti Vabariigis kasutusel alkoholi tarvitamise keelu täitmist kontrollivat elektroonilist seadet.

Elektroonilist valvet kohaldati algselt tingimisi ennetähtaegselt vangistusest vabastamisel, hiljem on seadusandja elektroonilise valve kohaldamisala avardanud. Käesolevalt saab elektroonilisest valvest rääkida kahes eri tähenduses – iseseisev kuni üheaastane vangistuse asenduskaristus või käitumiskontrolli raames määratud lisakohustus.¹⁰⁸ Autor räägib elektroonilisest valvest kui käitumiskontrolli raames määratud lisakohustusest.

Elektrooniline valve võimaldab riigil seadme vahendusel kontrollida süüdlase liikumist ajas ja ruumis, sealjuures elektrooniline valve võimaldab kehtestada liikumisvabaduse piiranguid.¹⁰⁹ Elektroonilise valve ettevalmistamist ning elektroonilise valve kohustuse ja järelevalve korda reguleerib justiitsministri 22.02.2007 kinnitatud määrus nr 15 elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord (edaspidi elektroonilise valve määrus).¹¹⁰

Kriminaalhoolduses on kasutusel koduvalveseadet ning GPS-jälgimisseadet. Elektroonilise valve määruse § 9 lg 2 kohaselt valib seadme kriminaalhooldusametnik ning seadmeid võib

---

¹⁰⁷ P. Pikamäe. KarSK § 75/2.3.2.

¹⁰⁸ P. Pikamäe. KarSK § 75¹/1.

¹⁰⁹ P. Pikamäe. KarSK § 75¹/2.1.

¹¹⁰ Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord. – RT I, 12.01.2011,7.

elektroonilise valve aja jooksul vahetada või omavahel kombineerida.¹¹¹ KarS kommentaaride kohaselt võib isiku allutada mõlemale elektroonilisele valvele – liikumist piiravale kui ka sõltuvusaineid kontrollivale seadmele.¹¹² Eeltoodust analoogia korras ei saa välistada ka samaaegselt isiku allutamist nii koduvalveseadmele kui ka GPS-jälgimisseadmele.

Eelnevalt välja toodud lisakohustusi on võimalik kergendada või tühistada, samuti on võimalik kriminaalhooldusalusele panna täiendavaid kohustusi. Kohustuste muutmine KarS paragrahv 75 lg 3 kohaselt võib toimuda kriminaalhooldusametniku ettekande alusel.¹¹³ Lisakohustuste kergendamine või tühistamine võib toimuda ennekõike olukordades, kus kriminaalhooldusel ei ole võimalik tagada lisakohustuse täitmist. Näiteks Covid-19 piirangute tõttu ei ole välistatud, et mõni hooldusalune ei saa täita kohtu poolt määratud konkreetset sotsiaalprogrammi, kuna programmi läbiviijaid on vähe või tulenevalt piirangutest ei ole programmi võimalik läbi viia.

Lisakohustuste loetelu ei ole ammendav ning nagu varasemalt välja toodud, on seadusandja näinud võimaluse süüdlasel võtta endale seaduses nimetatud kohustusi ning kohus võib need kohustusena kinnitada. Praktilise töö käigus on kriminaalhooldusalused võtnud endale näiteks kohustuse kirjutada essee ametniku poolt etteantud teemal, samuti on võetud kohustuseks süsivesikdefitsiitse transferrini (CDT) määramist¹¹⁴ teatava aja tagant ning praktilise töö käigus on kriminaalhooldusalused võtnud endale lisakohustusena ka üldkasuliku töö tunde. Kriminaalhooldusaluse enda poolt võetud kohustuse kinnitamine kohtu poolt taandub peamiselt sellele, kas kohtu seisukohalt on antud lisakohustus piisav ning asjakohane, kuid seadusandja ise ei näe piiranguid kohustustes.

2.3. Rikkumistele reageerimise võimalused

Empiirilisele uuringule vastanutest lähtuvalt vaadeldakse rikkumistele reageerimise võimalusi. Vaatluse alla võetakse karistusest tingimisi vabastatud süüdlased allutamiseiga käitumiskontrollile, vangistusest tingimisi ennetähtaegselt vabastatud isikud ning karistusjärgsele käitumiskontrollile allutatud isikud. Lisaks vaadeldakse rikkumistele reageerimise võimalusi süüdlaste puhul, kelle vangistus on asendatud üldkasuliku tööga. Ülevaade rikkumistele reageerimise võimalustest tehakse ka isikutele, kellel on määratud kohustus alluda elektroonilisele valvele.

---

¹¹¹ Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord. – RT I, 12.01.2011,7.

¹¹² P. Pikamäe. KarSK § 75¹/2.1.

¹¹³ P. Pikamäe. KarSK § 75/3.

¹¹⁴ Süsivesikdefitsiitne transferrin. – Synlab. <https://minu.synlab.ee/toode/susivesikdefitsiitne-transferrin> (01.04.2021).

Kui isik vabastatakse karistusest tingimisi tema allutamise käitumiskontrollile ning isik rikub käitumiskontrolli tingimusi – ei täida kontrollnõudeid või lisakohustusi on seadusandja ette näinud käitumiskontrolli tingimuste õiguslike tagajärgedena kirjaliku hoiatuse koostamist kriminaalhooldusametniku poolt, kohtu poolt täiendava kohustuse määramist KarS § 75 lg 2 kohaselt, pikendada katseaega kuni ühe aasta võrra või pöörata karistus täitmisele.¹¹⁵

Kriminaalhooldusametniku kirjalik hoiatus tähendab ühest küljest hooldusaluse käitumise hukkamõistu, kuid teisalt võimalust oma vigade parandamiseks ning käitumise muutmiseks.

Seadusandja ei ole piiranud kirjalike hoiatuste koostamise arvu, jättes mulje, et kirjalikke hoiatusi võib teha lõputult. Kriminaalhoolduse standard aga piirab kirjalike hoiatuste arvu ning seetõttu võib kriminaalhooldusalusele kogu katseaja jooksul koostada kuni kaks kirjalikku hoiatust.¹¹⁶ Eelnevast tulenevalt olenemata käitumiskontrollile allutatud isiku katseaja pikkusest, võib kokku teha kaks kirjalikku hoiatust.

Kohtu poolt täiendavate kohustuste määramine, katseaja pikendamine või karistuse täitmisele pööramine toimub kriminaalhooldusametniku poolt koostatud ettekande alusel.¹¹⁷ Kriminaalhoolduse standard erakorralistele ettekannetele piirangut ei pane, samuti ei dikteeri ette, millise ettepaneku ametnik teeb, küll aga tuleb erakorraline ettekanne esitada kohtule esimesel võimalusel, aga mitte hiljem kui 30 päeva jooksul rikkumise teadasaamist. Erandina on standardis toodud välja, et kui isik, kes on süüdi mõistetud KarS § 424 järgi ning tal on lisakohustusena määratud kohustus mitte tarvitada alkoholi, juhib mootorsõidukit joobeseisundis või lubatud alkoholipiirmäära ületades, on ametnik kohustatud koostama erakorralise ettekande ettepanekuga pöörata karistus täitmisele. Sama lähenemine on isikute puhul, kellele on lisakohustusena määratud narkootiliste või psühhotroopsete ainete tarvitamise keeld ning kes juhib mootorsõidukit antud sõltuvusainete mõju all.¹¹⁸

Kui isik vabastatakse vangistusest tingimisi enne tähtaega ning süüdlane ei järgi kontrollnõudeid, ei täida talle pandud kohustusi, ei allu elektroonilisele valvele või paneb toime tema karistamise aluseks olnud kuriteoga samalaadse väärteo, võib kriminaalhooldusametnik teda kirjalikult hoiatada või kohus määrata täiendavaid kohustusi KarS § 75 lg 2 sätestatule, pikendada käitumiskontrolli aega kuni katseaja lõpuni või pöörata kandmata jäänud karistuse osa täitmisele.¹¹⁹

---

¹¹⁵ P. Pikamäe. KarSK § 74/8.1.

¹¹⁶ Justiitsministeerium. Kriminaalhoolduse standard, lk 27.

¹¹⁷ P. Pikamäe. KarSK § 74/8.2.

¹¹⁸ Justiitsministeerium. Kriminaalhoolduse standard, lk 28.

¹¹⁹ P. Pikamäe. KarSK § 76/6.

Rikkumistele reageerimiste võimalused on karistusest tingimisi vabastatud süüdlastel ning vangistusest tingimisi ennetähtaegselt vabastatutele sarnased. Erinevuseks on see, et kui esimestel on võimalik pikendada käitumiskontrolli aega kuni ühe aasta võrra, siis isikud, kes on tingimisi ennetähtaegselt vabastatud, on seatud piirang ning pikendamise võimalus sõltub katseajast. Ei ole välistatud olukord, kus käitumiskontrolli aega ei saa pikendada, kuna katseaeg ja käitumiskontroll lõppevad samal kuupäeval.

Tulenevalt KarS § 77 lg-st 1 on seadusandja näinud võimaluse vangistusest tingimisi vabastada ka eluaegse vangistusega karistatud isikuid. Kui eluaegsest vangistusest tingimisi vabastatud süüdlane ei järgi kontrollnõudeid, ei täida talle pandud kohustusi või ei allu elektroonilisele valvele, siis sarnaselt vangistusest tingimisi ennetähtaegselt vabastatutele võib kriminaalhooldusametnik isikut kirjalikult hoiatada või kohus määrata täiendavaid kohustusi, pikendada käitumiskontrolli aega või pöörata karistus täitmisele KarS § 77 lg 3¹ alusel.¹²⁰ Erisus eluaegsest vangistusest tingimisi vabastatute ja vangistusest tingimisi ennetähtaegsete vabastamise vahel on see, kui eluaegsest vangistusest tingimisi vabastatud isik paneb toime uue tahtliku kuriteo, saadetakse ta eluaegset vangistust kandma. KarS kommentaarides on toodud välja, et kui isik sooritab uue ettevaatamatu kuriteo ning isikut karistatakse vangistusega, tekib vastuolu KarS § 77 lg 4 ja KarS § 64 lg 4 vahel.¹²¹ Eelnevalt välja toodud erijuhtum ei pruugi jääda pelgalt kommenteeritud väljaandes välja toodud võimaliku vastuolu esile toomisega, kuna eluaegset vangitust kandvatel isikutel on võimalus tingimisi vabaneda ning keegi ei saa välistada, et isik uut ettevaatamatut süütegu ei soorita.¹²²

Karistusjärgsele käitumiskontrollile allutatud süüdlase puhul tulenevad rikkumisele reageerimise võimalused kahest erinevast karistusseadustiku paragrahvist. KarS § 87 lg 4 kohaselt on kriminaalhooldusametnikul võimalik isikut kirjalikult hoiatada või kohtul pikendada käitumiskontrolli tähtaega korruga kuni ühe aasta võrra või määrata täiendavaid kohustusi vastavalt KarS § 75 lg-s 2 sätestatule. Tulenevalt karistusjärgse käitumiskontrolli eripärast on tingimuste rikkumiste ainsaks õigusjärelmiks käitumiskontrolli nõuete karmistamine – kandmata karistuse täitmisele pööramist ei ole võimalik teha, kuna isik on karistuse ära kandnud.¹²³ Karistusjärgsel käitumiskontrollil on isik mõistetud karistuse juba ära kandnud ning süü riigi ees lunastanud. Tegemist on isikule kohaldatud täiendava piiranguga käitumiskontrolli näol.

---

¹²⁰ Karistusseadustik. - RT I, 03.03.2021, 3.

¹²¹ P. Pikamäe. KarSK § 77/4.-5.

¹²² M. Tooming. Kohus vabastas eluaegset vangistust kandva kinnipeetava. – Eesti Rahvusringhääling. <https://www.err.ee/1608161683/kohus-vabastas-eluaegset-vangistust-kandva-kinnipeetava> (31.03.2021).

¹²³ P. Pikamäe. KarSK § 67/6.

Kui karistusjärgsele käitumiskontrollile allutatud isik paneb toime kuritahtliku kontrollnõude või kohustuse rikkumise, on isikut võimalik karistada rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega – tegemist on uue kuriteo toimepanemisega. Kuritahtlikuks rikkumiseks saab lugeda olukorda, kus isik mingi aja vältel on jätnud täitmata mitmeid kontrollnõudeid, vaatamata korduvatele meeldetuletustele ei täida kohustusi ning hooldusaluse poolne tegevus nähtub süstemaatiline. Küll aga ei ole välistatud ka olukord, et kuritahtlikuks rikkumiseks loetakse ühekordne juhtum.¹²⁴

Süüdlane, kelle vangistus on asendatud üldkasuliku tööga, hoiab kõrvale üldkasulikust tööst, ei järgi kontrollnõudeid või ei täida talle pandud kohustusi, võib ametnik KarS § 69 lg 6 kohaselt süüdlast kirjalikult hoiatada või kohus määrata täiendavaid kohustusi vastavalt KarS § 75 lg -s 2 sätestatule, pikendada töö tegemise tähtaega või pöörata süüdlasele mõistetud vangistus täitmisele.¹²⁵ Üldkasulikust tööst kõrvale hoidumiseks on erinevaid võimalusi, olukord, kus hooldusalune ei ilmu üldkasulikku tööd tegema, teeb tunnid ära ainult osaliselt või ei järgi tööle esitatavaid nõudeid. Seda, millise viisi rikkumisele reageerimiseks kriminaalhooldusametnik valib (kirjalik hoiatus või erakorraline ettekanne kohtusse) on ametniku kaalutusõigus. Rikkumisele reageerimist hoiatamise näol on seadusandja mõelnud reageerimaks kõige kergematele, valdavalt karistuse täideviimise protseduurilist külge puudutavatele üleastumistele. Täiendavate kohustuste määramise, üldkasuliku töö tähtaja pikendamise ning karistuse täitmisele pööramise otsustusõigus on kohtul, kes arvestab toimepandud rikkumise raskust, süüdlase suhtumist rikkumisse ning valides sobiva õigusliku tagajärje.¹²⁶ Üldkasulik töö on täpsemalt reguleeritud justiitsministri kinnitatud määrusega nr 49 üldkasuliku töö ettevalmistamise, täitmise ja järelevalve kord. Eelnevalt välja toodud justiitsministri määruse § 17 annab ametnikule suunised kirjaliku hoiatuse ja erakorralise ettekande koostamiseks. Oluline vahetegu võrreldes vangistusest tingimisi vabastatud süüdlastega ning karistusest tingimisi vabastatud süüdlastega tema allutamiseiga käitumiskontrollile, piiratakse määruse § 17 lg 2 kohaselt kirjalike hoiatuste arvu – kriminaalhooldusametnik võib teha kuni kaks kirjalikku hoiatust.¹²⁷

Elektroonilise valve määrus reguleerib elektroonilise valve ettevalmistamist, kohustuse täitmist ja järelevalvet. Määrus annab ametnikule ülesanded olukorras, mil elektroonilise valve kohustust on rikutud ning määrab ära ka ametniku pädevuse.¹²⁸ Sarnaselt varasemalt välja

---

¹²⁴ S. Laos. KarSK § 331⁴/3.3.

¹²⁵ Karistusseadustik. - RT I, 03.03.2021, 3.

¹²⁶ P. Pikamäe. KarSK § 69/6.1.

¹²⁷ Üldkasuliku töö ettevalmistamise, täitmise ja järelevalve kord. - RT I, 30.12.2016, 9.

¹²⁸ Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord. - RT I, 12.01.2011, 7.

toodule on võimalik ametnikul reageerida kirjaliku hoiatusega ning koostada kohtule erakorraline ettekanne ettepanekuga pöörata kandmata jäänud karistuse osa täitmisele. Lisaks kirjalikule hoiatuse koostamisele näeb antud korra § 20 lg 1 p 1 ette ka suulise hoiatuse võimaluse.¹²⁹ Eelnevast tulenevalt on ametnikul võimalik teha suulisi ja kirjalikke hoiatusi ning erakorralisi ettekandeid, kui isikul on lisakohustus alluda elektroonilisele valvele. Autor juhib tähelepanu, et suuliste hoiatuste tegemise võimalus on antud ainult lisakohustuse raames. Kui isikule on määratud lisakohustusena kohustus alluda elektroonilisele valvele ja kohustus mitte tarvitada alkoholi ning kriminaalhooldusalune rikub kohustust mitte tarvitada alkoholi, siis suulist hoiatust teha ei saa.

Elektroonilise valve puhul võib kohus pikendada või lühendada süüdlasele esialgselt määratud elektroonilise valve tähtaega. Kohus saab seda teha kriminaalhooldusametniku ettepanekul ning pikendamisel tuleb arvesse võtta, et elektroonilise valve maksimaalne pikkus võib olla kaksteist kuud. Seega, kui isikule on määratud elektrooniline valve kaheteistkümneks kuuks, pole pikendamine võimalik.¹³⁰

Vaadates võimalusi rikkumistele reageerimiseks võib esmapilgul tunduda, et kontrollnõuete ja lisakohustuste täitmine ning kriminaalhooldus tervikuna kujutab endast justkui süsteemi, millel puudub igasugune luba eksimusteks ning kohati võib jääda lugejale arvamus, et antud reeglid soosivad isikute kinnipidamisasutustesse tagasi viimist. Kriminaalhoolduse eesmärk ei ole isikuid esimesel võimalusel tagasi vanglasse suunata. Kriminaalhoolduse eesmärk on järelevalve teostamine ning tagada sotsiaalne kohanemine, mille peamine eesmärk on, et isik ei pane uusi kuritegusid toime. Kõikidele inimestele kriminaalhooldus ei sobi ning samuti ei tähenda kriminaalhoolduse läbimine koos käitumiskontrolli nõuete ja lisakohustuste täitmisega kuritegusid kunagi ei soorita.

Kriminaalhooldusel olevad isikud, väljaarvatud karistusjärgsele käitumiskontrollile määratud isikud, olenemata kriminaalhoolduse alusest, on süüdi mõistetud isikud, kellele on mõistetud konkreetne karistus, mida ei ole tingimisi täitmisele pööratud.¹³¹ Kriminaalhooldusega seotud tingimusteks on kontrollnõuded ja lisakohustused, mida tuleb täita korrektselt. Oma olemuselt annab see võimaluse isikutel jätkata oma tavapärast elu, mis aga ei tähenda, et isik ei oleks karistatud või tema teole ei oleks midagi järgnenud. Olukorras, kus isik tingimusi ei täida, on tagajärjed ning kui isik tagajärjedest järeldusi ei tee ja oma käitumist ei muuda, pööratakse

---

¹²⁹ Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord. - RT I, 12.01.2011, 7.

¹³⁰ P. Pikamäe. KarSK § 75¹/4.3.

¹³¹ R. Kiris, P. Pikamäe, J. Sootak, lk 200.

karistus täitmisele. Karistuse täitmisele pööramine ei tähenda uut karistust, vaid seda, et need tingimused, mille kohaselt reaalset vangistust täitmisele ei pööratud, jäid isikul täitmata.

Eelnevalt välja toodud kirjaliku ja suulise hoiatuse tegemise võimalust kriminaalhooldusametniku poolt ei tasu alahinnata, kuna kriminaalhooldusaluse käitumist pärast hoiatuse tegemist saab tõlgendada kui isiku suhtumist kriminaalhooldusesse, kontrollnõuetesse ja lisakohustustesse. Kui kriminaalhooldusalune jätkab rikkumisi pärast hoiatuse tegemist, näitab see, et antud meede ei ole mõjutanud tema käitumist. Kui on suur tõenäosus, et kriminaalhooldusalune rikub kontrollnõudeid või lisakohustusi ka edaspidi, on põhjendatud karistuse täitmisele pööramine ka juba esimese erakorralise ettekandega.¹³²

Õiguskantsler tõi tabavalt välja, et karistuse tingimisi mõistmine käitumiskontrolliga on süüdlasele antav soodustus.¹³³ Kui süüdlasele on osaks saanud selline soodustus, tuleks seda hinnata kui riigi poolt pakutavat võimalust oma elu korda seadmiseks ja vigadest õppimiseks.

---

¹³² TlnRnKm 08.03.2021, 1-20-2335.

¹³³ Ü. Madise. Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 5-20-11. *Op cit.*

3. Kriminaalhooldusaluste arvamus kriminaalhooldusest

3.1. Uurimistöö valim ja metoodika

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on analüüsida käitumiskontrolli mõju retsidiivsusele ning välja selgitada, mida arvavad kontrollnõuetest ja lisakohustustest (KarS § 75) kriminaalhooldusalused.

Oluline on mõista, kes on need inimesed, kes peavad kontrollnõudeid ja lisakohustusi täitma ning kuidas need isikud üheaegselt ühildavad tavapärase elu ja kriminaalhoolduse koos kontrollnõuete ja lisakohustustega. Tegemist ei ole resotsialiseerimisega kui kriminaalhooldusalune tunneb, et ametnik juhib ja suunab tema elu, kuna kriminaalhoolduse lõppedes tuleb kriminaalhooldusalusel endal oma eluga iseseisvalt hakkama saada. Võib tekkida olukord, kus kriminaalhooldusalune ei saa enam aru, kuidas või mil viisil oma elu jätkata ning tunneb ebakindlust, mis võib tekitada tagasilööke.

Seetõttu on vajalik leida tasakaal asenduskaristuse või alternatiivkaristuse, resotsialiseerimise ja kriminaalhooldusaluse tavapärase elukorralduse vahel. Tasakaal aitaks pärast karistust isikutel paremini oma elu korraldada, võimaldades hooldusalustel oma käitumist paremini analüüsida ja valikuid ümberhinnata.

Töötades kriminaalhooldusametnikuna julgen väita, et kriminaalhoolduse ja asenduskaristuse/alternatiivkaristuse kasutegur väljendub ennekõike siis, kui kriminaalhooldusalune on valmis muutusteks ning ei näe kriminaalhooldust kui kohustust. Samuti on vajalik, et kriminaalhooldust ei eksploateeritaks kui võimalust vanglast pääsemiseks lihtsate nõuete täitmisega, vaid kriminaalhooldusest räägitakse kui karistusest, millel täitmiseks on kohustuslik järgida ning täita konkreetseid kontrollnõudeid ja lisakohustusi ning kui karistuse tingimusi ei suudeta täita, on tagajärjeks karistuse täitmisele pööramine.

Kriminaalhooldusaluste arvamuse välja selgitamiseks koostas autor küsitluse (LISA 1), mis koosneb kahekümne neljast küsimusest. Küsitluse esimene osa määratleb küsitlusele vastanud isikud ning teine osa täidab uurimuse eesmärgi – küsimused käitumiskontrolli ning lisakohustuste kohta. Küsimustik koosneb nii kinnistest kui ka avatud küsimustest.

Küsitlus viidi läbi Tallinna Vangla Ida-Harju ja Lääne-Harju kriminaalhooldusosakondades perioodil detsember 2019 kuni märts 2020. Küsitluse läbiviimiseks saadi luba Justiitsministeeriumilt.

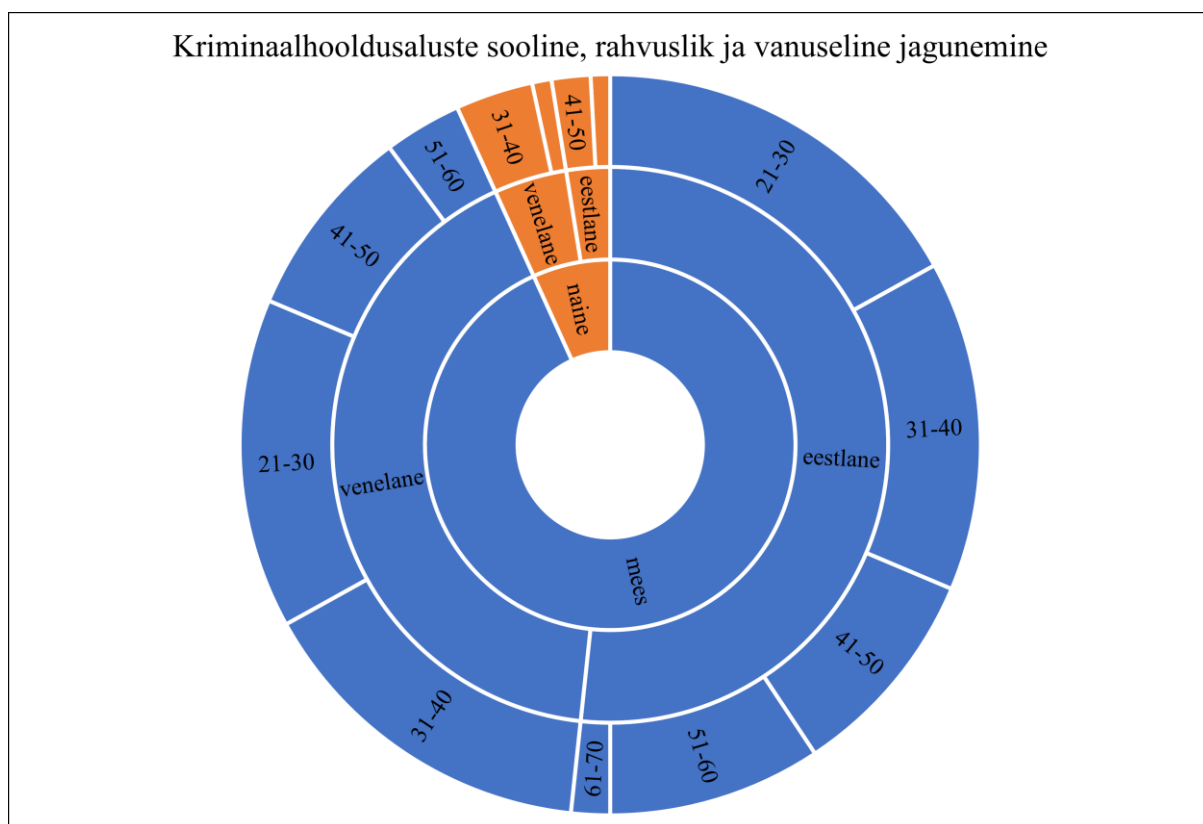
Küsitlus viidi läbi Tallinna Vangla kriminaalhooldusosakondades seetõttu, et rohkem kui pooled kriminaalhooldusalused on arvel Tallinna Vangla kriminaalhooldusosakondades.

15. märtsi 2021 seisuga on kriminaalhooldusaluseid Eesti Vabariigis kokku 3993, kellest 2025 on Tallinna Vangla, 933 Tartu Vangla ning 1035 Viru Vangla all.¹³⁴

Küsitluse läbiviimiseks kaasati kriminaalhooldusametnikud, kes oma kriminaalhooldusalustele, kes soovisid küsitluses osaleda, andsid täitmiseks ankeedi ning hiljem koguti küsitlused kokku ja edastati paber kandjal autorile. Küsitlus viidi läbi anonüümselt. Küsitluse anonüümsuse eesmärk oli tagada suurem vastajate hulk ning julgustada kriminaalhooldusaluseid oma reaalseid seisukohti selgitama.

Küsitlustele vastas kokku 118 kriminaalhooldusalust, kellest kaheksa on naissoost ning 110 meessoost. Vastanutest vene keelt kõnelevaid kriminaalhooldusaluseid on 54 ning eesti keelt kõnelevaid 64. Naissoost vastanutest on vene keelt kõnelevaid kriminaalhooldusaluseid viis ning eesti keelt kõnelevaid kriminaalhooldusaluseid kolm. Meessoost vastanutest kõnelesid vene keelt 49 ja eesti keelt 61 kriminaalhooldusalust.

Naissoost küsitlusele vastanutest on üks vastanu vanuses 21-30, viis vanuses 31-40 ja kaks vanuses 41-50. Meessoost vastanutest on 21-30 aastaseid 37, 31-40 aastaseid 35, 41-50 aastaseid 21, 51-60 aastaseid 15 ning 61-70 aastaseid vastanuid on kaks.

Joonis 1. Kriminaalhooldusaluste sooline, rahvuslik ja vanuseline jagunemine.

¹³⁴ Justiitsministeerium. Uudised ja arvud. Justiitsministeerium. – <https://www.vangla.ee/et/uudised-ja-arvud/uudised-ja-arvud> (16.03.2021).

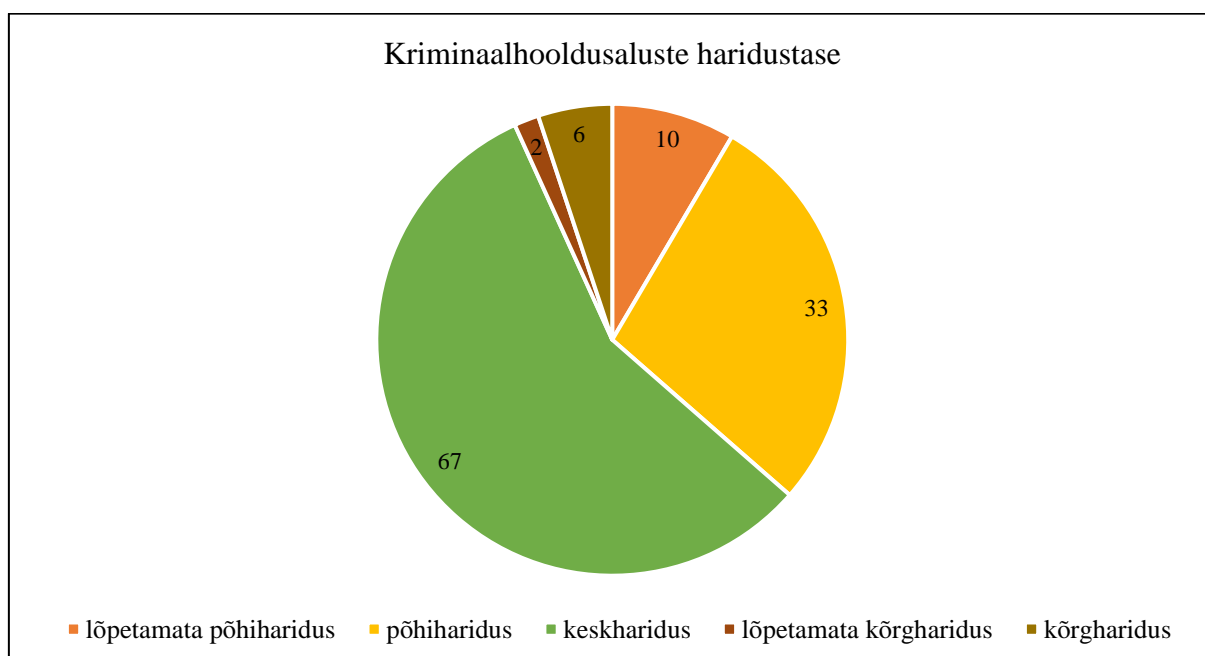
Vaadates kriminaalhooldusaluste koosseisu 2019. aasta lõpus, moodustasid kriminaalhooldusalustest üldiselt 92% meessoost ning 8% naissoost isikud. Täiskasvanud vanuses 27 ja enam moodustasid 77% kriminaalhooldusalustest, 18% moodustasid vanuses 18-26 aastased ning 5% alaealised.¹³⁵

Lisainformatsioonina moodustasid 2019. aastal vangide seas 95% mehed ning 5% naised.¹³⁶ Lähtudes eelnevalt väljatoodud informatsioonist võib väita, et valdavalt sooritavad kuritegusid meessoost isikud.

Ühiskonnas kujutatakse tihtipeale kurjategijat ette kui isikut, kellel on maksimaalselt põhiharidus kui sedagi. Ka õpetajad üritavad oma õpilasi motiveerida õppima tuues välja, et kes korralikult ei õpi, võib lõpetada vanglas.

Kaheksast naissoost isikul on ainult kahel lõpetamata põhiharidus, kolmel on põhiharidus ning kolmel keskharidus.

110 meessoost vastanust kaheksa on lõpetamata põhiharidusega, 30 on omandanud põhihariduse, kellest üks on omandanud ka kutse põhihariduse baasil. 64 vastanut on keskharidusega, kellest kahel on omandatud keskharidusega ka kutse. Kuus vastanut on kõrgharidusega, kellest kolm on magistr kraadiga ning lõpetamata kõrgharidusega on kaks vastanut.

Joonis 2. Kriminaalhooldusaluste haridustase.

¹³⁵ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2019. Kriminaalhooldus. *Op cit.*

¹³⁶ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2019. Vangistus. – Justiitsministeerium. <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevuse-statistika/kriminaalhooldus.html> (16.03.2021).

Eelnevast tulenevalt ei pea paika ühiskonna arvamus, et kuritegusid sooritavad isikud, kellel on madal haridustase. Tegelikkuses ei ole võimalik kriminaalkorras karistatud isikut lihtsalt tuvastada ning kurjategija võib olla naabrimees, töökaaslane, kaasüliõpilane või ka õpetaja.

Eesti Vabariigis on palju näiteid, kus on süüdi mõistetud isikud, kellelt kuritegude sooritamist oodata ei oskaks. Näiteks hinnatud õppejõud ja õiguskantsleri nõunik Jaanus Konsa¹³⁷, Eesti Vabariigi kaitseväge ohvitser Denis Metsavas ja endine riigiametnik Herman Simm¹³⁸ ning kohtunikud Ain Truu, Ardi Šuvalov, Mihhail Komtšatnikov, Jüri Sakkart ja Vambola Olli¹³⁹.

Ekslik on lähtuda kurjategija kuvandi loomisel käesoleval ajal isiku vanusest või haridustasemest, kuna antud informatsioon ei kajasta tegelikkust. Väide, et 21-50 aastaste seas on retsidiivsus suurem, annab samalaadse informatsiooni nagu väide, et 21-50 aastased käivad üldjuhul tööl.

3.2. Käitumiskontrollile allutatud isikute hinnang

Mõistmaks kriminaalhooldusaluste seisukohti ja hinnanguid oli vajalik jagada kriminaalhooldusalused kaheks, vastavalt kas isik on varasemalt vanglas viibinud või mitte.

Kriminaalhooldusametnikuna olen oma töös märganud, et isikud, kes ei ole varasemalt vangistuses viibinud, täidavad kontrollnõudeid ja lisakohustusi konkreetse eesmärgiga – mitte sattuda vanglasse. Isikuid, kes on vanglas viibinud vähemalt ühe korra, motiveerib tihtipeale soov vanglasse tagasi mitte sattuda. Lisaks on nad mõistnud, mida tähendab eraldatus ühiskonnast ning neil on olnud aega oma tegude ja tagajärgede analüüsimiseks.

Tingimisi karistuse asenduskaristuse/alternatiivkaristuse kohaldamisega saanud isik ei mõista karistuse olemust ning on tihtipeale ka negatiivselt häälestatud. Tekib tunne, et kontrollnõuded ja lisakohustused piiravad tema tavapärast eluviisi ja leitakse, et kriminaalhooldusametnik oma tegevusega piirab tema põhiõigusi. Vähesed mõistavad oma teo tagajärgi ja võtavad kriminaalhooldust kui kasulikku õppetundi oma elus, et teha oma valikutes ja käitumises korrektuurid.

Vanglas olnud inimesed on kriminaalhoolduse suhtes pigem tolereerivamad, mis on tõenäoliselt tingitud asjaolust, et nad on viibinud kinnises asutuses, kus neil on piiratud liikumised ja tegevused, sealjuures piiratud suhtlemisvõimalused. Vanglast vabanejate puhul on probleemiks

---

¹³⁷ RKKKo 18.12.2017, 1-17-689.

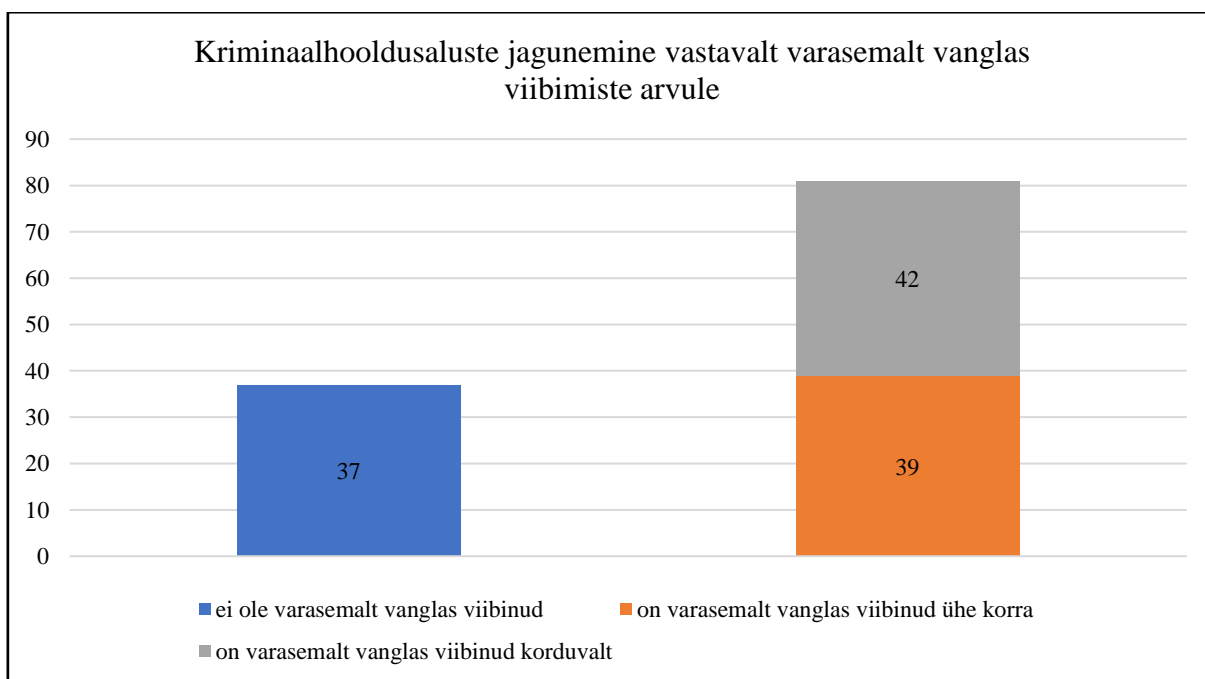
¹³⁸ H. Puusepp. Kaitsepolitsei aastaraamat 2019/2020. Tallinn: Iconprint/Tallinna Raamatutrükikoda 2020, lk 24.

¹³⁹ Justiitsministeeriumi analüüsisalitus, Kriminaalpoliitika osakond. Eesti kohtunike ja prokuröride mõjutamine, lk 6-7.

https://www.korruptsioon.ee/sites/www.korruptsioon.ee/files/elfinder/dokumendid/eesti_kohtunike_ja_prokurori_de_mojutamine_justiitsministeerium_ja_tartu_ulikool.pdf (16.03.2021).

tagasilanguse oht. Vanglas mõeldakse välja plaan, mida vabaduses hakatakse tegema – asutakse ametlikult tööle, tasutakse võlgnevused, parandatakse suhteid perekonnaga, ei suhelda vanade tuttavatega, ei tarvitata sõltuvusaineid ja nii edasi. Vanglast vabanedes võib aga esineda palju tagasilööke – kohe ei leita ametlikku tööd ja seega ei saa kohe asuda tasuma võlgnevusi, perekond on võõraks jäänud, vanad tuttavad otsivad suhtlust ning sõltuvusaineid on kerge kätte saada. Isikutele, keda on kriminaalkorras karistatud, on omane probleemide kehv lahendamise oskus – kas ei leita seaduskuulekat viisi, ei ole seaduskuulekas viis nende arvates piisavalt kiire või ei soovita leida alternatiive. Põhjuseid on veelgi, kuid üldistavalt võib seda nimetada puudulikuks probleemide lahendamise oskuseks. Kui isikul pole piisavalt suurt tahtejõudu, põhjustavad tagasilöögid plaanides tagasilanguse varasema käitumise juurde. Ühest küljest tuleb kindlasti kiita isikuid, kes suudavad oma varasemast käitumismustrist ja tegutsemisviisist loobuda, kuid teisalt ei saa isikut osade tagasilöökide tõttu täielikult hukka mõista.

Küsitlusele vastanutest 81 on varasemalt vanglas viibinud vähemalt ühe korra ning 37 ei ole varasemalt vanglas viibinud. Varasemalt vanglas viibinutest 39 on ühe korra vanglas viibinud ning 42 isikut on vanglas viibinud korduvalt.

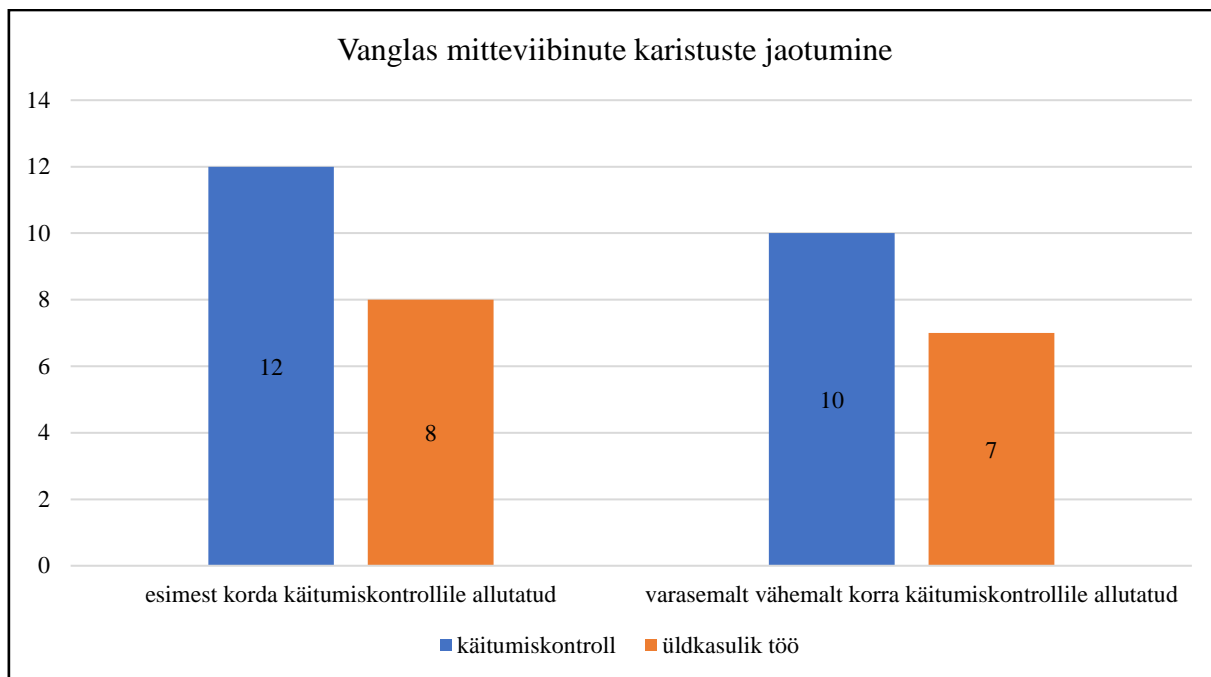
Joonis 3. Kriminaalhooldusaluste jagunemine vastavalt varasemalt vanglas viibimiste arvule.

Esmalt analüüsitakse vanglas mitteviibinute isikute hinnangut käitumiskontrollile ning seejärel vanglas viibinute isikute hinnangut. Analüüsi eesmärk on teada saada, kas käitumiskontrollile allutatud isikute hinnangut mõjutab eelnev vangistus või mitte. Samuti vaadeldakse analüüsil, kas tegemist on esimese või korduva käitumiskontrolliga ning kas esimest korda käitumiskontrollil olek võrreldes korduvalt käitumiskontrollil olek mõjutab isikute hinnangut

või mitte. Analüüsi eesmärgiks on teada saada, kas käitumiskontrollil viibimine aitab vähendada kriminaalhoolduste enda arvates retsidiivsust.

3.2.1. Vanglas mitteviibinute hinnang käitumiskontrollile

Vanglas mitteviibinuid on kokku 37, kellest esimest korda on käitumiskontrollile allutatud 20 isikut ning 17 on ka varasemalt vähemalt ühe korra käitumiskontrollile allutatud.

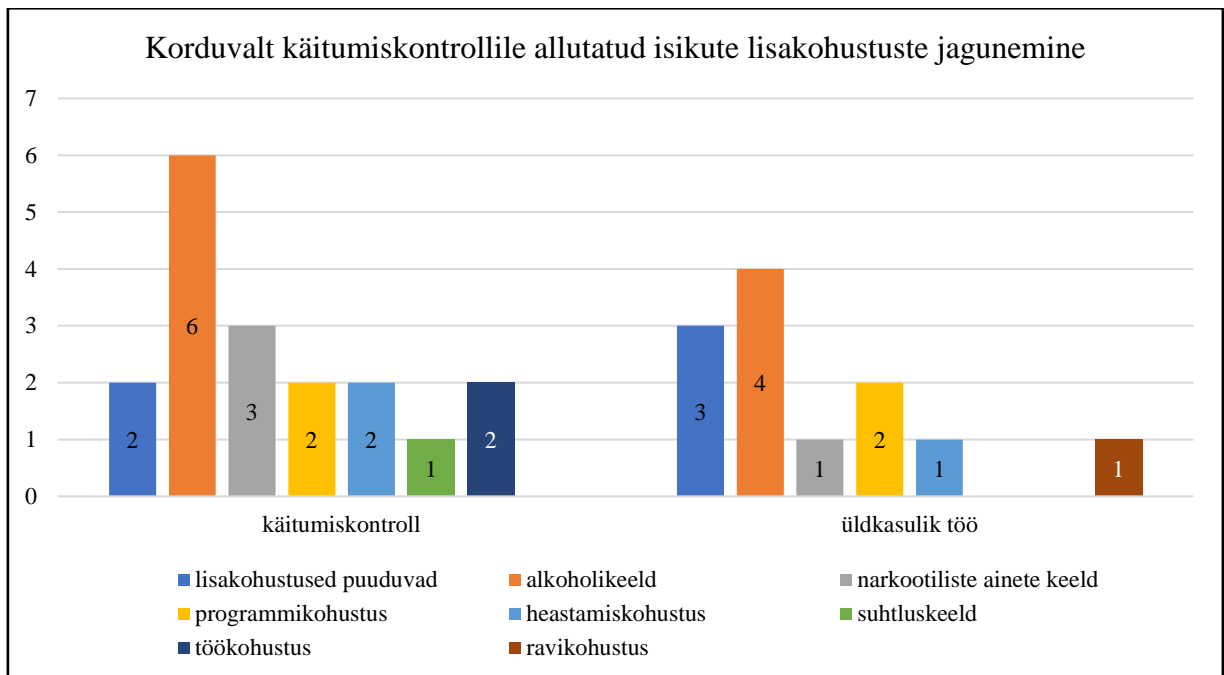

Joonis 4. Vanglas mitteviibinute karistuste jaotumine.

3.2.1.1. Varasemalt korduvalt käitumiskontrollile allutatud kriminaalhooldusalused

Varasemalt korduvalt käitumiskontrollile allutatuid on 17, kellest kaks on varasemalt olnud ühe korra käitumiskontrollil, kaheksa kaks korda, viis on varasemalt olnud kolm korda käitumiskontrollil. Üks vastaja toob välja, et on olnud varasemalt 18 korda käitumiskontrollil ning üks vastaja ei soovi vastata. Käitumiskontrollil viibivad 10 vastanut ning üldkasulikke töid koos kontrolliga teevad seitse vastanut.

Kohtu poolt määratud lisakohustusi ei ole viiel vastanul, seevastu on vähemalt üks lisakohustus määratud 12 isikule. Isikuid, kellele on määratud rohkem kui üks lisakohustus, on kaheksa. Kümnel vastanul on alkoholi keeld, kellest ühel on ka ravikohustus. Neljal vastanul on lisaks alkoholi keelule ka narkootiliste ainete keeld. Neljal vastanul on lisaks alkoholi keelule programmikohustus. Kolmele vastanule on määratud heastamiskohustus, kellest ühele on lisakohustusena määratud narkootiliste ainete keeld, töökohustus ning suhtluskeeld.

Joonis 5. Korduvalt käitumiskontrollile allutatud isikute lisakohustuste jagunemine.

17 isikust, kes ei ole esimest korda käitumiskontrollil, leiab 11, et lisakohustused aitavad hoiduda kuritegude sooritamisest ning nendest vastanutest on üheksale ka lisakohustused määratud. Kaks isikut arvab, et lisakohustused ei aita kuritegude sooritamisest hoiduda, üks ei oska öelda ning kolm vastanut ei võta seisukohta.

Vastanute arvates aitaks neil kuritegevusest eemale hoida lisakohustusena alkoholikeeld, töökohustus, sõiduõiguse eemaldamine teatavaks ajaks, kohustus omandada juhiloa ja kohustus teha üldkasuliku töö tunde. Kuus vastanut ei oska öelda, milline lisakohustus aitaks kuritegevusest hoiduda ning üks vastanu on seisukohal, et sellist lisakohustust ei eksisteeri. Kahe arvates on neile määratud lisakohustused piisavad.

Lisakohustuste põhjendustena toovad vastanud välja, et üldkasuliku tööga on võimalik heastada oma kuritegu. Kohustust asuda tööle põhjendatakse, et see aitab sisustada päeva ning isik ei lange halbade valikute otsa. Alkoholi tarvitamise keelu vajalikkust põhjendatakse, et alkoholi mittetarvitamise korral ei esine konflikte. Kriminaalhooldusalused teevad ettepaneku lisakohustusena rakendada juhtimisõiguse äravõtmist, kuna tegemist oleks ääretult piirava meetmega, mis kindlasti mõjutaks käitumist. Lisaks tehakse ettepanek rakendada lisakohustusena kohustus omandada juhiloa, kuna see aitaks hoiduda uutest kuritegudest. Ühtlasi juhiti ka tähelepanu, et juhul kui isik on karistatud juhtimisõigusetu mootorsõiduki juhtimise eest, ei ole tal võimalik Maanteeametis eksameid sooritada enne, kui kriminaalkaristus on aegunud.

17 vastanust, kes varasemalt on vähemalt ühe korra olnud kriminaalhooldusel, seitse on seisukohal, et käitumiskontrollil viibimine aitab praegu ja ka hiljem kuritegudest hoiduda ning seitse on seisukohal, et võib-olla aitab. Vastanutest kaks on arvamusel, et käitumiskontrollil viibimine ei aita kuritegudest hoiduda ning üks ei oska seisukohta võtta.

Hooldusalused, kes on seisukohal, et käitumiskontrollil viibimine ei aita kuritegudest hoiduda toovad välja, et käitumiskontroll ei ole neile mõjunud ning üks vastanu selgitab, et kuritegu sõltub mõtteviisist ja kuritegudest hoiaks eemale vangla. Antud vastanu aga leiab, et käitumiskontrolli plussiks on distsiplineerimine. Miinusena toovad mõlemad vastanud välja, et käitumiskontroll kulutab aega.

Vastanu, kes ei oska seisukohta võtta käitumiskontrollis viibimise kohta, leiab, et käitumiskontrollil olles hakkas ta tundma süütunnet. Käitumiskontrolli plussina leiab, et inimene on kontrolli all ja hoidub uutest kuritegudest ning hakkab tegema õigeid valikuid elus. Käitumiskontrolli miinusena toob ta välja, et ei saa minna välismaale. Hooldusalune arvab, et teda hoiaks uutest kuritegudest eemal head suhted, õige mõtlemine ja *common sense* ning lisas, et hea käitumise eest tuleks premeerida, kuna see motiveeriks.

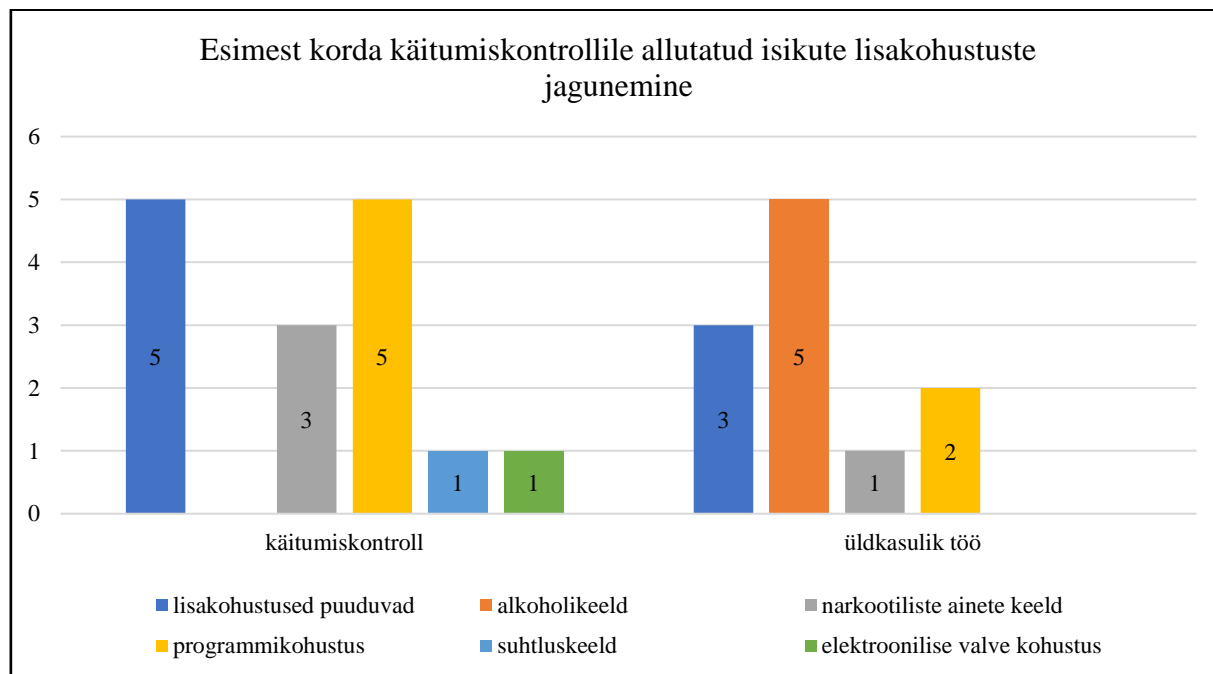
Hooldusalused, kes on seisukohal, et käitumiskontrollil viibimine võib-olla aitab praegu ja hiljem kuritegudest hoiduda, on enamus arvamusel, et käitumiskontrolli mõju on olnud positiivne ning põhjendavad seda sellega, et ollakse teadlikud, et neid jälgitakse ja kontrollitakse nende alkoholi tarvitamist. Arvamust, et võib-olla aitab käitumiskontroll praegu või hiljem kuritegudest hoiduda, põhjendavad, et elus juhtuvad halvad asjad tihtipeale ootamatult ja alati ei ole võimalik neid vältida. Käitumiskontrolli plussidena toovad vastanud välja, et käitumiskontroll aitab ennast paremini tundma õppida, distsiplineerib, paneb tundma, et nende arvamusega arvestatakse ning mõte vanglast hoiab eemale kuritegevusest. Käitumiskontrolli miinusena toovad vastanud välja pika kestvuse ning ohu, et midagi sellel ajal juhtub, samuti ajakulu ja et käitumiskontroll võib segada töötamist ning ei saa reisida. Kuritegudest aitaks eemal hoida ühe vastaja hinnangul suhtlusringkond ja keskkond ning teise vastaja arvates juhilubade saamine. Rohkem tähelepanu võiksid kriminaalhooldusametnikud pöörata sellele, et näha kurjategijas rohkem inimest ja inimlikumat suhtumist. Vähem tähelepanu võiksid kriminaalhooldusametnikud pöörata välismaale sõitmisele ning järelevalve võiks olla väiksem.

Hooldusalused, kelle hinnangul käitumiskontrollil viibimine aitab praegu ja hiljem kuritegudest hoiduda on seisukohal, et käitumiskontrolli mõju on olnud neile positiivne, sealjuures toob üks vastanu välja, et tänu käitumiskontrollile on ta suutnud hoiduda kõikide probleemide allikast –

alkoholist. Oma hinnangut, et käitumiskontrollil viibimine aitab praegu ja hiljem kuritegudest hoiduda, on põhjendanud sellega, et käitumiskontrolli raames on olnud aega ja võimalus süveneda probleemidesse ning käitumiskontroll on andnud motivatsiooni probleemide lahendamiseks. Samuti on mõistetud, mis on elus tähtis ning mitmed vastanud toovad välja, et rohkem kuritegusid ei soovita toime panna. Käitumiskontrolli plussidena on vastanud näinud võimalust probleemidega tegelemiseks ning süvaanalüüsi enda ja kriminaalhooldaja pilgu läbi ning plussina on toodud välja ka asjaolu, et ei pea vanglas olema. Käitumiskontrolli miinusena on vastanud toonud välja ajakulu. Vastanute hinnangul aitaks neid kuritegudest eemale hoida arusaam õigest ja valest, vastutustundlik mõtlemine, õigete inimestega suhtlemine, juhiloa, jõudmine arusaamisele, et vanaviisi käituda ei saa. Vastanud leiavad, et kriminaalhooldusametnikud võiksid rohkem tähelepanu pöörata juriidiliste probleemide väljaselgitamisele ja tasuta nõu andmisele, samuti teha võimalikuks registreerimise ükskõik millisel ajal. Üks vastanu toob välja, et kontrolli võiks suurendada ning teine lisas, et kriminaalhooldusametnikud ei tohiks suhtuda kriminaalhooldusalustesse kui kriminaalidesse.

3.2.1.2. Esimest korda käitumiskontrollile allutatud kriminaalhooldusalused

Esimest korda käitumiskontrollile allutatud vastanuid on 20, kellest kaheksa on üldkasuliku töö sooritajad ning 12 käitumiskontrollile allutatud isikud.

Joonis 6. Esimest korda käitumiskontrollile allutatud isikute lisakohustuste jagunemine.

Kohtu poolt määratud lisakohustusi ei ole määratud kaheksale vastanule. Kaheteistkümnele vastanule on määratud vähemalt üks lisakohustus. Isikuid, kellele on rohkem kui üks lisakohustus määratud, on viis. Viiele hooldusalusele on määratud lisakohustusena alkoholikeeld ning neljale narkootiliste ainete keeld, kusjuures ühel vastanul on mõlemad

keelud. Ühel vastanul on lisaks narkootiliste ainete keelule ka programmikohustus ja elektroonilise valve kohustus. Kahel vastanul on lisaks alkoholikeelule programmikohustus. Kolmel vastanul on ainsa lisakohustusena määratud programmikohustus. Ühel vastanul on lisaks programmikohustusele ka suhtluskeeld. Kokku on vastanutest seitsmele määratud programmikohustus.

Esimest korda käitumiskontrollil olevatest isikutest 14 on seisukohal, et lisakohustused aitavad kuritegude sooritamisesest hoiduda, vastupidisel arvamusel on kolm ning kolm vastajat ei oska seisukohta võtta.

Vastanute enda arvates aitaks neil kuritegevusest eemale hoida lisakohustusena psühholoogi või psühhiaatri vastuvõttudel käimine, alkoholi tarvitamise keeld, narkootikumide tarvitamise keeld. Vastanute seas on ka arvamusi, et juba määratud kohustused on piisavad ja on ka arvamusi, et lisakohustused ei aita kuritegudest hoiduda.

Hooldusalustest kolmteist vastanut on seisukohal, et käitumiskontrollil viibimine aitab praegu ja hiljem kuritegudest hoiduda. Käitumiskontrolli mõjuna tuuakse välja, et hoidutud on uutest kuritegudest, käitumiskontroll on pannud mõtlema, kriminaalhooldusametniku näol on leitud inimene, kes isikusse usub, ei tarvitata sõltuvusaineid ning korduvalt on toodud välja distsiplineerimist. Ühe vastanu hinnangul on käitumiskontroll mõjunud talle hästi, kuna enne kriminaalhooldust soovis ta surra, kuid kriminaalhooldus andis põhjuse seda mitte teha. Vastanutest kaks toovad välja, et käitumiskontroll kulutab aega. Käitumiskontrolli mõju kuritegevuse alandajana on põhjendatud sellega, et käitumiskontroll motiveerib alkoholi mitte tarvitama ning sellest tingitud tegusid mitte tegema. Samuti on toodud välja, et aitab hoiduda narkootikumidest ning pidev kontroll hoiab raamides. Üks vastanu, tehes üldkasulikku tööd Libertas kliinikus, on saanud vestelda sõltlaste ja terapeutidega ning see on talle kasuks tulnud. Üldkasulikku tööd tegev vastanu vastas, et ei soovi oma vabast ajast tasuta tööl käia ning sooviks teha midagi kasulikumat.

Käitumiskontrolli plussidena toovad vastanud välja, et see distsiplineerib, hoiab eemale pahandustest, aitab hoida teadlikkust ja arendab empaatiavõimet, võimalus heastada tööga eksimused, aitab muuta käitumist ja motiveerib muutuda paremaks. Ühe vastanu arvates puuduvad käitumiskontrollil positiivsed küljed. Käitumiskontrolli miinusena toovad vastanud välja kohal käimise kriminaalhooldusosakonnas, ajalise kaotuse tööaja arvelt, pinge ja üldkasulik töö, millega ei olda rahul.

Vastanute hinnangul hoiaks neid kuritegevusest eemal alkoholi mitte tarvitamine, võimalus teha juhiloa, jätkuv töö iseenda ja sõltuvusega, teadlikus kuritegudest (seksuaalkuriteod) ja karistusest.

Vastanute arvates peaksid kriminaalhooldusametnikud rohkem tähelepanu pöörama eelarvamustele, et inimesed ei mõtleks asju hullemaks. Üks vastanu toob välja, et kui kriminaalhooldusametnikel oleks väiksem töökoormus, oleksid võimalikud isiklikumad vestlused, mis aitaksid probleeme paremini lahendada. Ühe vastanu hinnangul võiks välismaal töötamine olla lihtsam.

Hooldusalustest seitse vastanut on seisukohal, et käitumiskontrollil viibimine võib-olla aitab praegu ja hiljem kuritegudest hoiduda. Käitumiskontrolli mõjuna on vastanud toonud välja, et mõju on olnud positiivne, asjade üle on pandud järele mõtlema. Üks vastanu toob välja, et käitumiskontroll on mõjunud talle stressirohkelt, kuna ei tohi unustada kohal käimist. Arvamust, et võib-olla aitab käitumiskontroll praegu või hiljem kuritegudest hoiduda, põhjendavad vastanud hirmuga vangla ees ja mõned vastanud toovad välja, et kui nad oleksid teadnud, et tegemist on kuriteoga, ei oleks nad etteheidetavat tegu teinud.

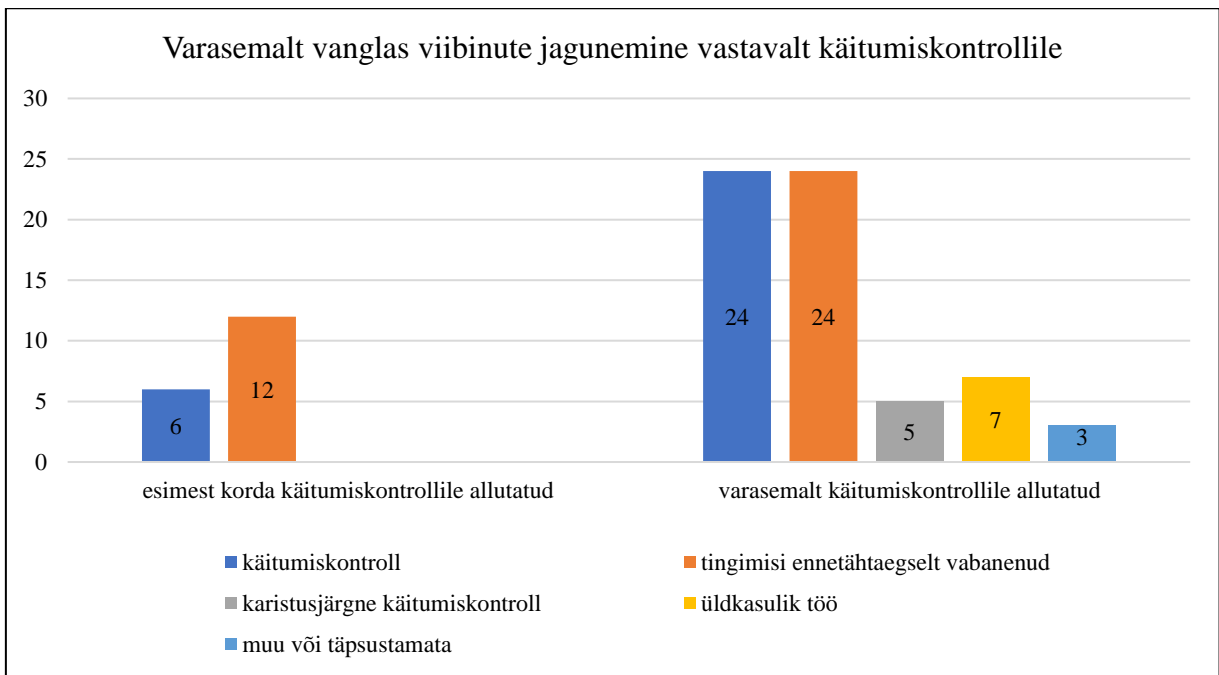
Käitumiskontrolli plussidena toovad vastanud välja, et see distsiplineerib, ei pea karistust kandma vanglas. Ühe vastanu meelest on plussiks kriminaalhooldusametnik, kellega on võimalik barjääride vabalt rääkida ja arutleda teemadest, millest lähedastega ei sooviks. Käitumiskontrolli negatiivse poolena tuuakse välja stress ning tööajast registreerimas käimised.

Vastanute hinnangul hoiaks neid kuritegevusest eemal uued tutvused ja tegevuse läbi mõtlemine.

Vastanute hinnangul on kriminaalhooldusametnike töö olnud piisav, siiski ühe arvates võiksid ametnikud pöörata rohkem tähelepanu moraalile ja keskkonna vahetusele. Vähem tähelepanu vajavaid asjaolusid välja ei toodud.

3.2.2. Vanglas viibinute hinnang käitumiskontrollile

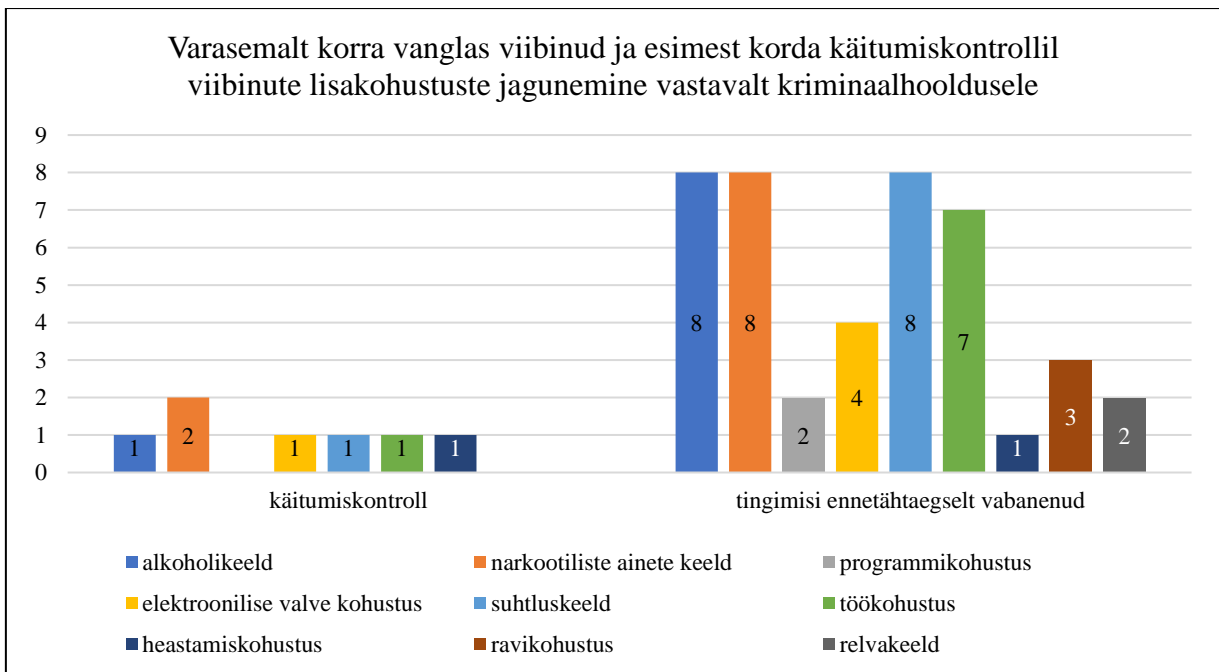
Küsitlusele vastanutest 81 on varasemalt vanglas viibinud. Kriminaalhooldusalustest 39 on varasemalt vanglas olnud ühe korra ning 41 on varasemalt olnud vanglas rohkem kui ühe korra. Üks vastanu ei täpsusta vanglas varasemalt viibinud kordade arvu.

Joonis 7. Varasemalt vanglas viibinute jagunemine vastavalt käitumiskontrollile.

3.2.2.1. Varasemalt vanglas olnud ühel korral ning esimest korda kriminaalhooldusel

Kriminaalhooldusaluseid, kes on varasemalt vanglas olnud ühe korra ning esimest korda kriminaalhooldusele allutatud, on 16 vastanut, kellest üksteist on vabanenud tingimisi ennetähtaegselt vangistusest ning viis on karistusjärgsel käitumiskontrollil.

Joonis 8. Varasemalt korra vanglas viibinud ja esimest korda käitumiskontrollil viibinute lisakohustuste jagunemine vastavalt kriminaalhooldusele.

Tingimisi ennetähtaegselt vanglast vabanenutele on ainult kahele isikule määratud üks lisakohustus, kellest ühel on narkootiliste ainete keeld ja teisel alkoholikeeld. Üheksale vastanule on kohus määratud rohkem kui ühe lisakohustuse. Neist seitsmele on määratud

alkoholikeeld ning kuuele narkootiliste ainete keeld. Kokku määrati kohtu poolt töökohustus seitsmele hooldusalusele. Kaheksale vastanule on määratud suhtluskeeld, kahele programmikohustus ja neljale elektroonilise valve kohustus. Kolmele vastanule on määratud ravikohustus ning kahele relvakeeld.

Vastanutest üheksa on seisukohal, et neile määratud lisakohustused aitavad neil kuritegude sooritamisest hoiduda ning ainult kaks arvavad, et ei aita. Eitavalt vastanud ei oska välja tuua, milline lisakohustus hoiaks neid kuritegevusest eemal, üks toob välja, et teda hoiaks uutest kuritegudest eemal välismaale elama asumine ja Eesti Vabariiki mitte naasmine. Mõlemad leiavad, et käitumiskontrollil viibimine ei aita praegu ega ka hiljem kuritegudest hoiduda ning hindavad käitumiskontrolli ajaraiskamisena.

Üheksast vastanust, kes on seisukohal, et neile juba määratud lisakohustused aitavad neil kuritegude sooritamisest hoiduda, leiavad, et neid hoiaks lisakohustusena kuritegudest eemal ka kohustus käia psühholoogi juures ning relvakeeld. Enamus vastanutest ei oska öelda, milline lisakohustus aitaks neil hoiduda kuritegudest. Vastanutest viis on seisukohal, et käitumiskontrollil viibimine aitab neil praegu ja ka hiljem kuritegudest hoiduda ning neli arvab, et võib-olla aitab. Vastanud, kes arvavad, et võib-olla aitab käitumiskontrollil viibimine retsidiivsust vähendada, toovad välja, et käitumiskontroll on mõjunud neile positiivselt, on neid distsiplineerinud, andnud võimaluse enda tõestamiseks väljaspool vanglat ja oskuse aega planeerida. Samas leiavad vastanud, et nad ise on otsustanud, et nad ei pane enam kuritegusid toime ning käitumiskontrollil viibimine nende otsuseid ei muuda. Käitumiskontrolli plussidena toodi välja distsipliin ja kontroll. Kahe vastanu jaoks käitumiskontrolli miinused puuduvad, seevastu kahe arvates on see ajakulukas ja piirab vabadust. Kriminaalhooldusalused arvavad, et neid hoiaks uutest kuritegudest eemal mõtlemine tegude tagajärgedele, perekond, kogemus ja vastutustunne. Hooldusalused leiavad, et kriminaalhooldusametnikud võiksid rohkem tähelepanu pöörata inimese vaimsele arengule, individuaalsetele iseloomujoontele ja soovitakse inimlikumat suhtumist. Vähem võiksid ametnikud tähelepanu pöörata välismaal käimisele. Ühe ettepanekuna tuuakse välja, et registreerimiskohustuse rikkumisse tuleks suhtuda leebemalt ning mitte koheselt pöörduda kohtusse. Ühtlasi sooviti, et registreerimiskohustus võiks toimuda telefoni vahendusel.

Kriminaalhooldusalused, kelle hinnangul aitab käitumiskontrollil viibimine kuritegudest hoiduda toovad välja, et käitumiskontroll on mõjunud neile positiivselt. Käitumiskontrollil olles on mõistetud, mida tohib teha ja mida mitte. Ühe vastanu selgituse kohaselt on taasühiskonnastumine pärast pikka vangistust hirmutav, kuid kriminaalhooldus on abiks. Samuti on toeks kriminaalhooldaja, kes mõistab süüdimõistetut. Käitumiskontrolli positiivse

mõjuna näevad tingimisi ennetähtaegselt vanglast vabanenud tuge ja suunamist. Positiivsete külgedega toodi välja pideva abistamise, tugeva kontrolli, mineviku seljatamise ning püsimise õiguskuulekal teel. Negatiivse poolena toodi välja välismaal töötamise ja reisimise piirangud, stress ning ühe vastanu sõnul olid elektroonilise valve perioodil liigsed piirangud. Vastanute hinnangul aitaks neil kuritegudest hoiduda mõttemaailma muutmine, perekonna ja lähedaste abi ning toetus, välismaale tööle asumine. Ühe vastanu meelest võiks eksisteerida anonüümne vanglast vabanenute tugigrupp, kus saaks teistega oma probleeme jagada ning situatsioone arutada. Rohkem tähelepanu võiks vastanute arvates pöörata sotsiaaltööle, hea käitumise premeerimisele ning tuleks arvestada indiviidide isikuomaduste ja võimalustega. Vähem tähelepanu võiksid kriminaalhooldusametnikud pöörata järelevalvele, andes sealjuures rohkem vabadust ning võimalust välismaal töötada. Üks vastanu toob välja, et kui välismaal töötamist põhjendatakse suurema sissetulekuga ja hooldusalune on korrektselt käitunud, võiks koostöö olla lihtsam ja piiranguid võiks vähem olla.

Käitumiskontrollil olevatest vastanutest kolmele on määratud üks kohustus – narkootiliste ainete keeld, alkoholi keeld ja töökohustus. Kahele vastanule on määratud rohkem kui üks lisakohustus. Ühele on määratud heastamiskohustus ja programmikohustus ning teisele on määratud kolm lisakohustust, milleks on narkootiliste ainete keeld, suhtluskeeld ning elektroonilise valve kohustus.

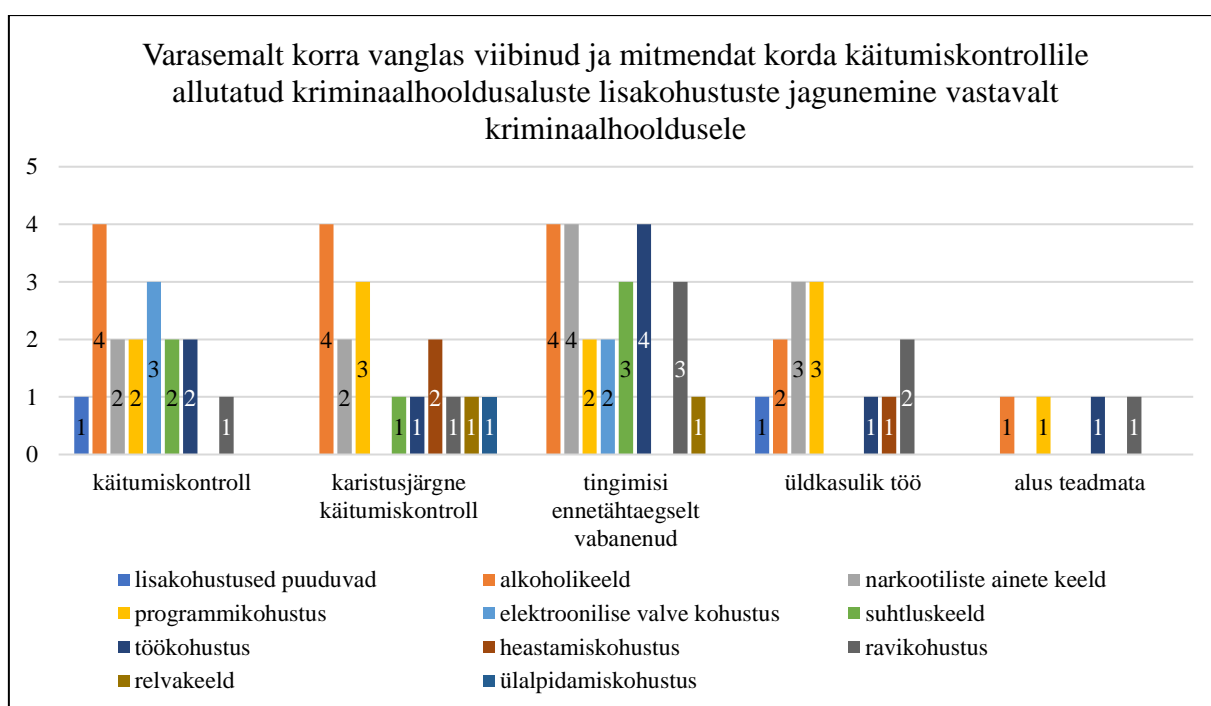
Vastanutest kolm on seisukohal, et juba määratud lisakohustused aitavad kuritegude sooritamist hoiduda, ühe hinnangul ei aita ning üks loobub vastamast. Eitavalt ning seisukohta mittevõtnud vastanud ei too välja, milline lisakohustus aitaks neil hoiduda uutest kuritegudest, sealjuures üks vastanu täpsustas, et tema käitumist ei muuda ükski lisakohustus.

Vastanutest neli on seisukohal, et käitumiskontrollil viibimine aitab neil praegu kui ka hiljem kuritegudest hoiduda ning üks on seisukohal, et võib-olla aitab. Isik, kes vastab, et võib-olla vähendab, toob välja, et käitumiskontroll tuleb talle meelde, mida ta on sooritanud, kuid ta ei ole kindel, kas kriminaalhooldus suudab inimese käitumist muuta.

Vastanud, kelle hinnangul käitumiskontrollil viibimine aitab retsidiivsust vähendada, hindavad käitumiskontrolli mõju endale positiivselt. Positiivsena tuuakse välja distsiplineerimise, probleemidest kõrvale hoidmise ja tegude parema analüüsimise. Lisaks on käitumiskontroll neid muutnud, kuna käitumiskontrollis viibimine on mõjutanud psüühikat, on läbitud sotsiaalprogrammid, mis on olnud kasulikud. Käitumiskontrolli plussidena toovad vastanud välja distsipliini, arutamise võimaluse, mõtlemisele suunamine. Miinusena toodi välja registreerimiskohustuse täitmise. Kriminaalhooldusaluste enda arvates hoiaks neid uutest

kuritegudest eemal kaine elu, positiivne käitumine ja mõtlemine, seaduskuulekus ning hirm uue karistuse ees. Ühe vastanu arvates võiksid kriminaalhooldusametnikud rohkem tähelepanu pöörata inimesele, tema isiklikele probleemidele ning olla mõistvamad. Vastanud ei toonud välja, millele võiksid kriminaalhooldusametnikud vähem tähelepanu pöörata.

3.2.2.2. Varasemalt vanglas olnud ühel korral ning vähemalt teist korda kriminaalhooldusel Kriminaalhooldusalused, kes on varasemalt vanglas olnud ühel korral ja vähemalt teist korda kriminaalhooldusele allutatud, on 23 vastanut. Nendest kuus on tingimisi enne tähtaega vabanenud, neli on karistusjärgse käitumiskontrolliga allutatud kriminaalhooldusesse, kaheksa on käitumiskontrolliga ning neli üldkasuliku tööga. Üks vastanu ei toonud välja, mis alusel hetkel kriminaalhooldusel viibib.

Joonis 9. Varasemalt korra vanglas viibinud ja mitmendat korda käitumiskontrollile allutatud kriminaalhooldusaluste lisakohustuste jagunemine vastavalt kriminaalhooldusele.

Vastanu, kes ei täpsustanud, mis alusel käitumiskontrollil viibib, toob välja, et temale on määratud neli lisakohustust – alkoholikeeld, töökohustus, ravikohustus ning programmikohustus. Hooldusalune leiab, et talle määratud lisakohustused aitavad teda kuritegevusest eemal hoida. Vastanu arvates käitumiskontroll võib-olla vähendab hilisemaid kuritegusid, kuid teda käitumiskontroll mõjutanud ei ole. Isiku hinnangul hoiaks teda uutest kuritegudest eemal alkoholist hoidumine.

Käesoleval ajal käitumiskontrolli alusel kriminaalhooldusel olevatest vastanutest ühele ei ole määratud lisakohustusi, kolmele vastanule on määratud üks lisakohustus, kahele elektroonilise valve kohustus ja ühele alkoholikeeld. Neljale vastanule on määratud rohkem kui üks

lisakohustus, neist kolmele on ühe lisakohustusena määratud alkoholikeed ning kahele on lisaks määratud suhtluskeeld. Ühele on määratud lisaks alkoholikeelule ka narkootiliste ainete keeld. Ühele isikule on määratud lisakohustusena ravikohustus, samuti on ühele määratud programmikohustus. Elektroonilise valve kohustus on kokku määratud kolmele isikule ja töökohustus kahele.

Vastanutest seitse on seisukohal, et neile määratud lisakohustused aitavad neil hoiduda kuritegude sooritamisest ning üks arvab, et ei aita. Eitavalt vastanu leiab, et teda aitaks kuritegudest eemale hoida üldkasulik töö ning sotsiaalprogrammid. Samas on vastanu seisukohal, et käitumiskontrollil viibimine aitab tal praegu ja hiljem kuritegudest hoiduda, kuna kogu aeg on kontroll. Vastanu toob käitumiskontrolli plussina välja, et see hoiab meeles, et ei tohi halba teha, samas miinusena näeb liiga tihedat registreerimist. Isiku enda arvates hoiaks teda kuritegevusest eemal stabiilne suhe.

Vastanud, kes on seisukohal, et neile määratud lisakohustused aitavad hoiduda kuritegude sooritamisest, toovad välja, et neid hoiaks eemal lisakohustusena elektroonilisel valvel viibimine, sotsiaalprogrammid ja sõltuvusainete keelud. Vastanutest viie arvates aitab käitumiskontroll neil praegu ja hiljem kuritegudest hoiduda. Nad leiavad, et käitumiskontroll on mõjunud neile positiivselt, see on neid distsiplineerinud, hoidnud eemal sõltuvusainetest ning nad on võtnud vastutuse oma tegude eest. Käitumiskontrolli plussidena on toodud välja pidev jälgimine ja abistamine ning negatiivsest hoidumine. Käitumiskontrolli miinusena on toodud välja närveerimine, aja planeerimine lähtuvalt registreerimisest, töökohas probleemid kriminaalhoolduse tõttu. Vastanud toovad välja, et neid aitaks kuritegudest eemal hoida järje peale aitamine ja töökoht. Ühe vastanu arvates võiksid kriminaalhooldusametnikud rohkem tähelepanu pöörata inimese vaimsele tervisele ja heaolule. Teise vastanu arvates toimib süsteem täielikult. Kaks vastanut on seisukohal, et käitumiskontroll võib-olla vähendab praegu ja hiljem kuritegude sooritamist. Üks vastanu põhjendab, et praegu tunneb, et kriminaalhooldus aitab vähendada kuritegevust, kuid ei oska öelda, mis saab hiljem. Käitumiskontrolli plussidena toovad mõlemad vastanud välja distsipliini, üks vastanu toob välja ka nõustamise ja vestlused, mis panevad mõtlema. Miinustena toovad vastanud välja, et raskendatud on välismaal viibimine ning registreerimas peab käima töötamise arvelt. Üks vastanu arvates võiksid kriminaalhooldusametnikud vähem tähelepanu pöörata lisakohustuste kontrollimisele.

Tingimisi ennetähtaegselt vabastatud isikutele on määratud üks lisakohustus ainult ühele vastanule – narkootiliste ainete keeld. Viiele vastanule on seevastu määratud vähemalt kolm lisakohustust, kellest neljale on määratud alkoholikeed ja töökohustus ning kolmele ravikohustus ja kahele on veel määratud lisakohustusena narkootiliste ainete keeld. Kahele

määrati veel lisakohustusena elektroonilise valve kohustus. Ühele vastanule on määratud narkootiliste ainete keeld, relvakeeld, suhtluskeeld ning programmikohustus. Kokku on määratud kahele programmikohustus.

Vastanutest viis on seisukohal, et neile määratud lisakohustused aitavad neil kuritegude sooritamist hoiduda ning üks arvab, et talle määratud lisakohustused ei aita tal kuritegudest hoiduda. Ühtlasi arvab ta, et käitumiskontrollil viibimine ei aita tal praegu ega ka hiljem kuritegudest hoiduda. Vastanu arvates käitumiskontroll raiskab aega ning ta suudab käitumiskontrollita ja lisakohustuseta hoiduda kuritegevusest. Ülejäänud vastanud, kelle arvates lisakohustused aitavad hoiduda neil kuritegevusest arvavad, et neid hoiaks kuritegudest eemal kohustus alluda ravile ja mitte tarvitada sõltuvusaineid, kuna sõltuvusained muudavad inimeste käitumist. Viiest vastanust üks on seisukohal, et käitumiskontroll võib-olla aitab praegu ja hiljem kuritegudest hoiduda ning neli on arvamusel, et käitumiskontroll aitab hoiduda. Käitumiskontrolli mõjuna toovad vastanud välja, et käitumiskontroll tuletab meelde, kuidas tuleks käituda, aitab naasta normaalsesse ellu, kus ei oleks sõltuvusaineid ja kontrollib käitumist. Käitumiskontrolli plussidena on toodud välja võimalus taasühiskonnastumiseks ja teadlikkuse suurendamine. Miinuseid vastanud ei leidnud. Isikute hinnangul hoiaks neid uutest kuritegudest eemal kogemus vanglas, perekond ja kriminaalhooldus. Kriminaalhooldusaluste hinnangul peaksid kriminaalhooldusametnikud rohkem tähelepanu pöörama inimeste tegevustele vabal ajal ning kontrollida tuleks rohkem neid inimesi, kes tahavad ennast muuta. Hooldusaluse arvates ei tuleks karistada registreerimiskohustuse täitmata jätmist.

Karistusjärgsele kontrollile määratud isikutele on määratud vähemalt üks lisakohustus, eranditult kõigile neljale vastanule on lisakohustusena määratud alkoholikeeld. Lisaks on kahele määratud veel ka narkootiliste ainete keeld ja heastamiskohustus. Ühele on määratud programmikohustus. Seisukohad, kas isikutele määratud lisakohustused aitavad neil kuritegude sooritamiseks hoiduda jagunevad võrdselt kaheks. Need, kelle hinnangul lisakohustused ei aita, toovad välja, et elus on piisavalt kohustusi ning töötamine peaks olema piisav lisakohustus. Vastanud, kelle hinnangul lisakohustused ei aita kaasa retsidiivsusele, on seisukohal, et käitumiskontroll võib-olla aitab praegu ja hiljem kuritegudest hoiduda. Vastanud toovad välja, et käitumiskontroll on motiveerinud neid korralik olema ja samas toovad välja, et tegelikult lisakohustused panevad inimest mõtlema ja oma käitumist muutma. Käitumiskontrolli plussina on toodud välja vastutustunde tekkimine ning üks vastanu toob välja, et varasema käitumiskontrolli ajal on sõltuvusprobleeme varjanud, kuid käesoleval ajal ei tarvita sõltuvusaineid ning seetõttu käitumiskontroll tundub teistsugune. Käitumiskontrolli miinusena toovad mõlemad vastanud välja, et raske on eluga edasi liikuda kui on käitumiskontroll.

Vastanute hinnangul aitaks neid kuritegevusest eemal hoida enda soov ja tahe mitte sooritada kuritegusid ning sotsiaalne tugi. Ühe vastanu arvates peaksid kriminaalhooldusametnikud rohkem tähelepanu pöörama varasematele kuritegudele ja nende põhjustele. Vastanud, kelle arvates lisakohustused aitavad kuritegude sooritamisest hoiduda, on ka positiivsel arvamusel käitumiskontrollist ning nende arvates aitab käitumiskontrollil viibimine hoiduda kuritegudest. Käitumiskontrolli plussidena on toodud välja nõuannete saamine, käitumiskontrolli miinusena kohal käimine. Vastanute arvates võiksid ametnikud rohkem nõuandeid anda ning vähem kontrollida.

Vastanutest neli on küsitlusele vastamise hetkel käitumiskontrollile allutatud kohustusega sooritada üldkasuliku töö tunde. Ühele ei ole määratud lisakohustusi, kahele on määratud kolm lisakohustust ning ühele kuus lisakohustus. Kõikidel on lisakohustusena määratud narkootiliste ainete keeld ning programmikohustus, kahel on veel ka alkoholikeeld. Kahel on lisakohustusena määratud ravikohustus ning ühel on veel lisaks eelnevale määratud heastamiskohustus ja töökohustus.

Üldkasuliku töö sooritajatest kolm on seisukohal, et kohtu poolt määratud lisakohustused aitavad neil hoiduda kuritegude sooritamisest ning ühe hinnangul ei aita hoiduda. Vastanu, kelle arvates lisakohustused ei aita kuritegude sooritamisest hoiduda, on seisukohal, et käitumiskontroll võib-olla aitab kuritegudest hoiduda, kuid näeb käitumiskontrolli miinusena ajakulu. Vastanutest, kelle hinnangul neile määratud lisakohustused aitavad kuritegude sooritamisest hoiduda, arvab kaks, et käitumiskontroll võib-olla vähendab praegu ja hiljem kuritegude sooritamist ning üks vastanu arvab, et aitab. Vastanud toovad välja, et inimene peab ise soovima muutuda. Käitumiskontrolli plussina on välja toodud kontroll ning miinusena ajakulu ja isikliku elu uurimise. Vastanute hinnangul hoiaks neid uutest kuritegudest eemal rutiinne töö ja muud tegevused, et poleks vaba aega ning mineviku unustamine. Vastanute hinnangul peaksid kriminaalhooldusametnikud rohkem tähelepanu pöörama narkomaanidele ning vähem tuleks tähelepanu pöörata isikutele, kes on hõivatud tööga ja isiklikule elule.

3.2.2.3. Varasemalt vanglas olnud vähemalt kaks korda ning esimest korda kriminaalhooldusel Kriminaalhooldusaluseid, kes on varasemalt olnud vähemalt kaks korda vanglas, kuid on esimest korda käitumiskontrollil, on ainult kaks. Üks vastanu viibib hetkel käitumiskontrolliga arvel ning teine on tingimisi ennetähtaegselt vabanenud vanglast.

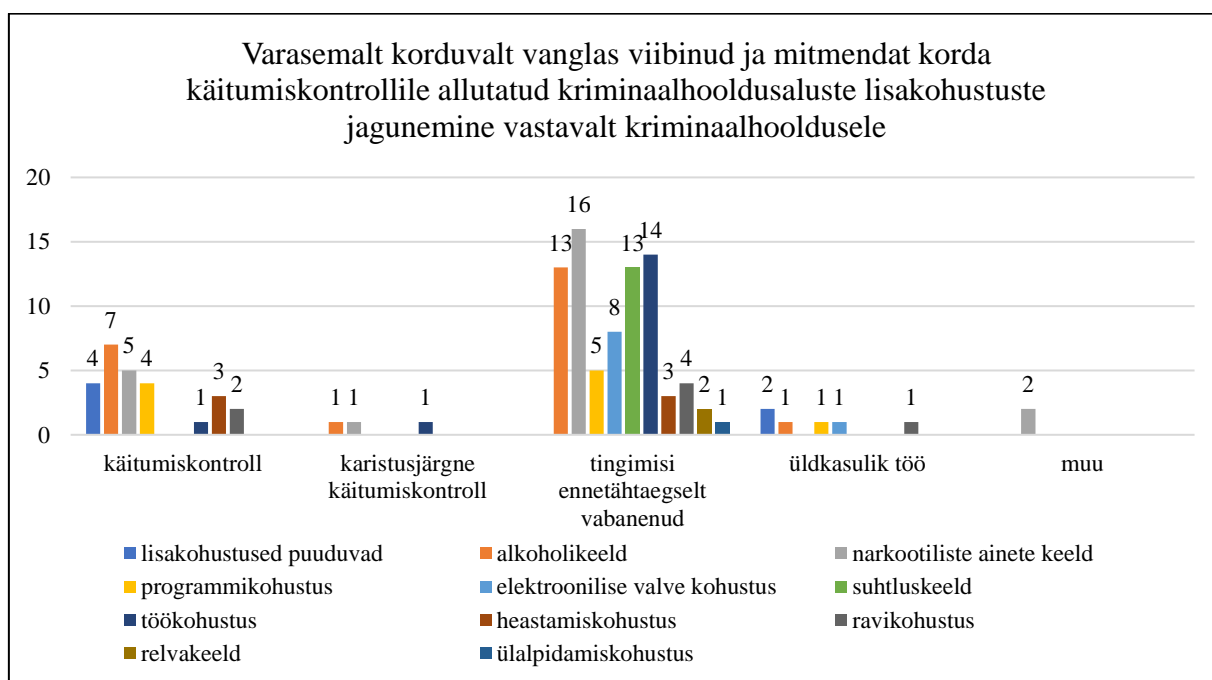
Ühele vastanule on määratud nii alkoholi kui ka narkootiliste ainete keeld, heastamiskohustus, suhtluskeeld ning programmikohustus. Teisel vastanul on lisakohustusena samuti alkoholi ja

narkootiliste ainete keeld, lisaks relvakeeld ning suhtluskeeld. Lisaks on määratud töökohustus, programmikohustus ning elektroonilise valve kohustus.

Vaatamata mõlemale isikule määratud paljudest lisakohustustest on vastanud ühtsel meelel, et neile määratud lisakohustused aitavad neil kuritegude sooritamisest hoiduda. Seda, kas käitumiskontrollil viibimine aitab neil praegu ja hiljem kuritegudest hoiduda, toob üks vastanu välja, et võib-olla ning teine on arvamusel, et aitab. Mõlemad leidsid, et käitumiskontroll on mõjunud positiivselt, ollakse vabaduses ning on kontroll. Plussidena toovad vastanud välja selle, et mõtetes on kogu aeg, et on kontroll, samas on järjepidev suhtlus ning abi saamise võimalus rasketel aegadel. Vastanud käitumiskontrolli miinuseid välja ei toonud. Ühe vastanu arvates hoiab teda kuritegudest eemal hirm suurema karistuse ees ning teine vastanu arvab, et töö hoiab teda kuritegevusest eemal. Rohkem tähelepanu vajaks isikute finantspool, oluline oleks, et inimene saaks tööle ning üks vastanu lisas, et registreerimised võiksid toimuda harvem, kuna see segab töötamist väga palju.

3.2.2.4. Varasemalt vanglas olnud vähemalt kaks korda ning vähemalt teist korda kriminaalhooldusel

Kriminaalhooldusalused, kes on varasemalt olnud vähemalt kaks korda vanglas ning viibivad vähemalt teist korda käitumiskontrollil, on kokku 40. Käitumiskontrollil on vastanute seast 16, üks on karistusjärgse käitumiskontrolliga, tingimisi ennetähtaegselt on vabastatud 18, üldkasuliku tööga on käesolevalt arvel kolm vastanut ning kaks vastanut tõid välja, et kriminaalhoolduse aluseks on muu.

Joonis 10. Varasemalt korduvalt vanglas viibinud ja mitmendat korda käitumiskontrollile allutatud kriminaalhooldusaluste lisakohustuste jagunemine vastavalt kriminaalhooldusele.

Isikutele, kes on käesoleval hetkel kriminaalhooldusel arvel muul alusel, on ainsa lisakohustusena määratud narkootiliste ainete keeld.

Vastanud on toonud välja, et antud lisakohustus aitab neil kuritegude sooritamisest hoiduda. Isikud väidavad, et neid hoiaks lisakohustusena kuritegudest eemal töö ning soov mitte vanglasse minna. Hooldusalused toovad välja, et käitumiskontrollil viibimine aitab neil praegu ja hiljem kuritegudest hoiduda. Käitumiskontrolli mõju endale hindavad positiivseks, ollakse mõistnud, milles eksitud ning käitumist on muudetud. Käitumiskontrolli plussidena toovad isikud välja kontrolli ja arvamuse, et sama tegu rohkem ei tee. Käitumiskontrolli miinusena toob üks vastanu välja kontrolli. Mõlemad vastanud toovad välja, et neid hoiab uutest kuritegudest eemal perekond.

Vastanule, kes on kriminaalhoolduses arvel karistusjärgse käitumiskontrolli alusel, on määratud alkoholi ja narkootiliste ainete tarvitamise keeld ning töökohustus. Vastanu toob välja, et tema hinnangul määratud lisakohustused ei aita tal kuritegude sooritamisest hoiduda ning on seisukohal, et teda ei hoia kuritegevusest eemal ükski lisakohustus. Vastanu hinnangul ei aita käitumiskontrollil viibimine tal praegu ja hiljem kuritegudest hoiduda, kuna tunneb, et see pole teda aidanud – elab nii nagu soovib ja kriminaalhooldus seda ei muuda. Vastanu ei too välja käitumiskontrolli plusse ega miinuseid, küll aga arvab, et vähem tähelepanu vajaks rehabilitatsioon.

Kolm vastanut on arvel üldkasuliku tööga, neist ühele on määratud lisakohustusena alkoholi keeld, ravikohustus, programmikohustus ning elektroonilise valve kohustus. Kahel lisakohustused puuduvad. Ühe hinnangul ei aita käitumiskontroll vähendada retsidiivsust, ühtlasi on tema hinnangul käitumiskontroll mõjunud negatiivselt ning tegemist on tarbetu asjaga. Käitumiskontrolli plussina toob välja, et see asendab kinnipidamist, miinusena, et jääb selgusetuks, kuidas see peaks ta käitumist muutma. Vastanu toob välja, et rohkem tuleks tähelepanu pöörata sellele, kuidas eksvang tööle saada. Isik lisas kommentaarina, et üldkasuliku töö tunde võiks saada teha korraga ära. Kaks vastanut on seisukohal, et lisakohustused aitavad hoiduda kuritegudest, üks vastanu toob välja, et üheks lisakohustuseks võiks olla ka kohtunikuga rääkimine. Mõlemad leidsid, et käitumiskontrollil viibimine aitab neil praegu ja hiljem kuritegudest hoiduda, kuna ollakse mõistnud, et rumalusi ei ole vaja teha, samuti on käitumiskontroll distsiplineerinud, punktuaalsust parandanud ning pannud vastutama. Käitumiskontrolli plussina tuuakse välja sooritatud teo mõistmise, miinusena töölt ära käimise. Vastanute hinnangul aitaks kuritegudest hoiduda majandusliku olukorra paranemine, perekond ja sõbrad. Rohkem tähelepanu võiks kriminaalhooldusametnikud pöörata rehabilitatsiooni saatmistele ning vähem tähelepanu kellaajalistele registreerimistele.

Küsitlusele vastanute seas, kes on varasemalt olnud vähemalt kaks korda vanglas ning on vähemalt teist korda ka kriminaalhooldusele allutatud, on 18 vastanut. Käesoleval hetkel on nad käitumiskontrollil, kuna on vangistusest tingimisi enne tähtaega vabastatud. Kõikidele on määratud kohtu poolt vähemalt üks lisakohustus ning vastanutest 12-le on määratud alkoholikeeld ning narkootiliste ainete keeld, neljale on määratud lisakohustusena narkootiliste ainete keeld ning ühel vastanul on alkoholikeeld. 14 vastanule on määratud lisakohustusena töökohustus ning 13 vastanule on määratud suhtluskeeld. Viiele on määratud programmikohustus ning kaheksale on määratud elektroonilise valve kohustus. Ravikohustus on määratud neljale ning heastamiskohustus kolmele. Kahele on määratud relvakeeld ning ühele ülalpidamiskohustus.

Vastanute seast 15 on seisukohal, et neile määratud lisakohustused aitavad neil kuritegude sooritamise hoiduda. Kaks on seisukohal, et neile määratud lisakohustused ei aita neil kuritegudest hoiduda, samas ei oska nad öelda, milline lisakohustus hoiaks neid kuritegevusest eemal. Mõlemad vastanud on seisukohal, et käitumiskontrollil viibimine võib-olla aitab praegu ja hiljem kuritegudest hoiduda. Üks vastanu toob välja, et käitumiskontroll peale vanglat annab õige tempo ning ei hakata pea laiali kuhulegi tormama. Vastanud toovad välja käitumiskontrolli plussina kontrolli, elukorraldusega abistamise ning nõu andmise. Käitumiskontrolli miinuseks on suur kontroll ning piiratud liikumine. Mõlemad vastanud toovad välja, et neil ei ole enam huvi kuritegusid sooritada.

Üks vastanu ei täpsusta, kas lisakohustused teda aitavad või mitte, küll aga on isik seisukohal, et käitumiskontroll aitab praegu ja hiljem kuritegudest hoiduda ning toob välja, et käitumiskontroll on talle mõjunud positiivselt ja ta on oma otsustes kaalukam. Käitumiskontrolli plussina toob vastanu välja pideva kontrolli, miinusena reisimise piirangud. Isiku arvates hoiaks teda kuritegevusest eemal majanduslik toimetulek.

15 vastanut on seisukohal, et neile määratud lisakohustused aitavad neil kuritegude sooritamise hoiduda. Vastanud lisavad, et nende arvateks hoiaks neid kuritegudest eemal järgmised lisakohustused: sotsiaalprogramm roolijoodikutele, alkoholi mittetarbimine, narkootiliste ainete keeld, psühholoogi vastuvõtt, erinevad programmid, kriminaalhoolduse järeltegevused. Vastanutest kolm arvab, et võib-olla aitab käitumiskontrollil viibimine praegu ja hiljem kuritegudest hoiduda. Põhjendustena tuuakse välja, et kontroll on lihtsalt kontroll, mõjutada saab ennast igäüks ise ja otsustada, kas sooritab uusi kuritegusid või ei. Vastanud toovad käitumiskontrolli plussina välja oma elu ümber mõtlemise, miinustena tiheda registreerimise, ei saa välismaale minna ning lisakohustused. Kolme vastanu hinnangul hoiavad

nad ise end kuritegevusest eemal. Rohkem tähelepanu võiks pöörata inimeste probleemidele, vähem tähelepanu võiksid ametnikud pöörata isiklikule elule.

Kaksteist vastanut on seisukohal, et käitumiskontrollil viibimine aitab neil praegu ja hiljem kuritegudest hoiduda. Käitumiskontrolli mõjuna on toodud välja distsipliini, sõltuvusainetest loobumist, seaduskuulekal teel hoidmist ning stiimul edasi liikumiseks. Vastanud toovad välja, et käitumiskontrollil viibimine aitab kuritegudest hoiduda, kuna õiguskuulekas käitumine saab harjumuseks, on pidev kontroll ja distsiplineerimine, vanade harjumuste muutmine, enesehinnangu tõstmine ja uute võimaluste avamine. Käitumiskontrolli plussidena toovad vastanud välja distsipliini ja kohustustega harjumise, käitumismustritest eemale hoidmise, kaasaaitamine taasühiskonnastumisele, korrektiivide tegemine. Miinustena toovad vastajad välja piirangud seoses välismaal töötamisega, segab töö või koolis käimist, piiratud liikumise. Vastanute hinnangul hoiaks kuritegevusest eemal sõltuvusainetest loobumine, soov end parandada, loobumine kuritegevusest, töö ja perekond. Rohkem tähelepanu võiksid ametnikud pöörata sellele, et kui elektroonilise valve all jõutakse varem koju, ei saaks karistada, välismaal töötamise võimaldamine, individuaalne lähenemine isiku emotsionaalsele seisundile. Vähem võiksid vastanute arvates ametnikud tähelepanu pöörata elektroonilisele valvele ning sotsiaalprogrammis käimise võiks ära jätta, kui vanglas on programm läbitud. Lisakommentaaridena tuuakse välja, et raske on leida tööd, kui on tingimisi karistus. Ühe vastanu arvates võiks välismaale lubamine lihtsam olla.

Küsitlusele vastanute seas on 16 isikut, kes on käesoleval ajal kriminaalhoolduses arvel käitumiskontrolliga. Neljale ei ole määratud lisakohustusi. Vastanutest 12-le on määratud lisakohustused, kellest seitsmele on määratud alkoholi keeld. Neist kolmele on lisaks määratud narkootiliste ainete keeld. Kokku on määratud narkootiliste ainete keeld viiele vastanule. Heastamiskohustus on määratud kolmele, ravikohustus kahele, töökohustus ühele ja programmikohustus neljale vastanule.

Vastanutest kolm arvavad, et lisakohustused ei aita neil kuritegude sooritamisest hoiduda. Ühe hinnangul puudub selline lisakohustus. Ühe arvates aitaks teda kodu leidmine, teise arvates suhtlemine. Kahe hinnangul käitumiskontrollil viibimine ei aita hilisematest kuritegudest hoiduda. Vastanud plusse ja miinuseid välja ei too ning samuti ei vastanud viimastele küsimustele.

Kolm vastanut ei võta lisakohustuste mõju kohta seisukohta, neile ei olnud lisakohustusi ka määratud. Käitumiskontrolli mõju hindavad kaks neist positiivselt, tuues välja distsiplineerimise ning üks negatiivselt. Kaks vastanut arvab, et käitumiskontroll vähendab

hilisemaid kuritegusid, üks arvab, et võib-olla aitab. Vastanud käitumiskontrollis miinuseid ei näe, plussidena toovad välja taasühiskonnastumise ja olukordade üle mõtlema panemise. Uutest kuritegevustest hoiaks eemal alkoholi mitte tarvitamine, töö, perekond ja hobid. Vastanute arvates tuleks vähem tähelepanu pöörata kontrollile, rohkem tähelepanu vajavat välja ei tooda.

Küsitlusele vastanute seas on kümme isikut, kes on seisukohal, et neile määratud lisakohustused aitavad neil kuritegude sooritamise hoiduda. Vastanud toovad välja, et lisakohustusena aitaks neid kuritegevusest eemale hoida sõltuvusainete tarvitamise keeld, üldkasulik töö ning töökoht. Kõikidest vastanutest üks on arvamusel, et võibolla aitab käitumiskontrollil viibimine tal praegu ja hiljem kuritegudest hoiduda. Vastanu selgitab, et temal on hirm vangi minemise ees. Isik toob käitumiskontrolli plussina välja vastutustunde kasvatamise, käitumiskontrollil miinuseid ei näe. Vastanu arvates peaksid ametnikud rohkem tähelepanu pöörata inimeste eesmärkide saavutamisele ning rehabilitatsioonile.

Vastanutest üheksa toovad välja, et käitumiskontrollil viibimine aitab neil praegu ja hiljem kuritegudest hoiduda ning hindavad käitumiskontrolli mõju endale positiivselt. Tuuakse välja, et käitumiskontrolli ajal on hakatud mõtlema tulevikule ja on oma suhtlusvõrgustik üle vaadatud, ei tarvitata sõltuvusaineid ning on tekkinud distsipliin. Vastanud toovad käitumiskontrolli plussidena välja probleemidega tegelemise, arutlused ja soovitusel, suunamise võlanõustaja juurde, narkootikumide nõustamise, distsiplineerimise, sõltuvusainetevaba elu, kuna toimub pidev kontroll. Miinustena on toodud välja välismaal töötamise piirang ning töölt ära küsimine, kuid paljud vastanud ei näinud miinuseid käitumiskontrollil. Hooldusaluste enda arvates hoiab neid kuritegevusest eemal kaine elu, arusaamine varasemast väärast käitumisest, suhtlusvõrgustiku muutmine, töökoht, perekonna tugi, enesekindlus, elustiil, üldkasuliku töö sooritamine. Vastanute seas tuuakse välja, et rohkem võiksid ametnikud tähelepanu pöörata individuaalsele lähenemisele, samuti võiks tähelepanu pöörata arstide käitumise peale, kelle poole hooldusalused pöörduvad, sõltuvusainete kontrollidele, tuntakse negatiivset suhtumist. Vastanute seas tuuakse välja, et ametnikud võiksid vähem tähelepanu pöörata registreerimistele, need võiksid toimuda harvem ning isikutele võiks võimaldada riigist lahkumist.

3.3. Kriminaalhooldusel olevate isikute hinnang autori järeldustega

Analüüsidest iga ankeeti, mis täideti ära kriminaalhooldusaluse poolt, siis konkreetseid järeldusi oleks teha ennatlik, küll aga annavad vastused teatava suuna, millega võiks tulevikus arvestada ja mille poole edasi püüelda.

Vastajatel on erinevad seisukohad, põhjendused ja ka mured. Autoril on lihtsam mõista küsitluste vastuseid, kuna igapäevatoos käitumiskontrollil olevate isikutega töötades, tõstatuvad need samad mured ja põhjendused.

Vastanute hinnang lisakohustuste mõjudele on üllatav, kuna 118 vastanust 86 hinnangul neile määratud lisakohustused aitavad kuritegude sooritamisest hoiduda. Ligikaudu 73% vastanutest leiab, et lisakohustused mõjutavad nende retsidiivsust. Eelnev tähendab, et isikutele määratavaid lisakohustusi ei tohiks alahinnata. Ühest küljest võivad lisakohustused tunduda täiendava koormana, kuid autori arvates on lisakohustused just need, mis aitavad konkreetsele kriminaalhooldusalusele läheneda individuaalselt ning need annavad ka ametnikule kätte esmase informatsiooni, millist lähenemist hooldusalusele rakendada. Isikud, kellele on määratud lisakohustusena sõltuvusainete tarvitamise keeld, viitab sellele, et isikul on sõltuvusainetega seotud probleemid, lisaks on isiku kuritegelik käitumine seotud sõltuvusainetega ning isikul võib esineda tagasilangusi ja ta vajab tuge. Ka vastanud ise toovad välja, et lisakohustuste tulemusena nad ei tarvita sõltuvusaineid ning samuti on nende tervislik seisund paranenud. Iga lisakohustust ei ole mõistlik käesolevalt eraldi välja tuua ja analüüsida, küll aga nähtub vastustest, et enamikule on määratud sõltuvusainetega seotud lisakohustus, samuti on paljudele määratud lisakohustusena suhtluskeeld või konkreetsetes paikades viibimise keeld ning ka kohustus asuda tööle.

Küsitlustest jääb silma, et kohustus alluda ravile on määratud pigem vähesematele, kokku viieteistkümnele isikule, kellest üheksa on olnud isikud, kes on vabanenud vanglast ennetähtaegselt. Arvan, et ravikohustust tuleks rakendada rohkem ning isikutele välja pakkuda kui võimalust probleemidega tegelemiseks. Ravikohustus võimaldab hooldusalustele individuaalsemat lähenemist. Ravikohustuse täitmiseks on erinevaid viise – programm „Kainem ja tervem Eesti“, Libertas kliiniku poolt pakutavad teenused, Wismari Haigla AS poolt pakutavad teenused, rehabilitatsioonikeskused narkosõltlastele, psühhiaatri vastuvõtud, psühholoogide vastuvõtud ja nii edasi. Inimesed, kellel on probleemid kas sõltuvusega seoses või muud tervislikud probleemid, vajavad spetsialistide lähenemist. Kui isiku probleemidega tegeletakse, tagab see individuaalse lähenemise ning isiku retsidiivsust on võimalik vähendada,

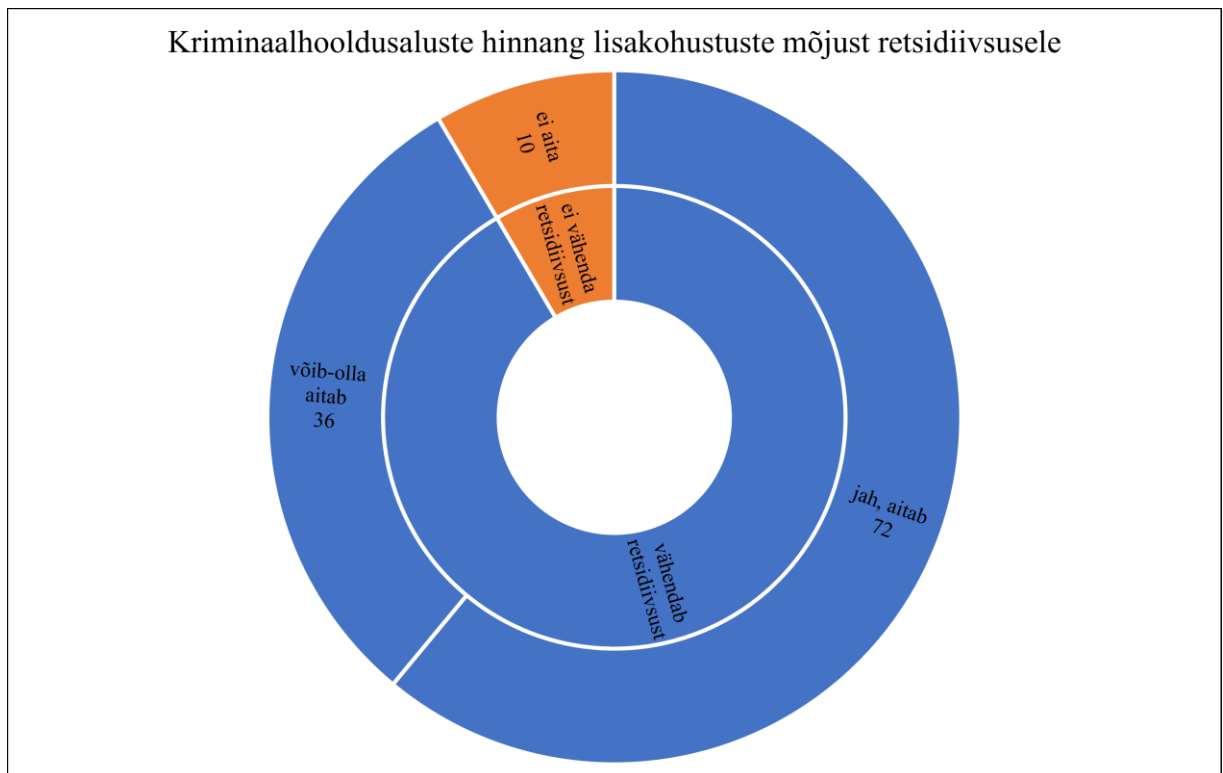
kui kõrvaldatakse probleemid, mis varasemalt on soosinud või suurendanud kuritegude sooritamist.

Autor märkas, et rohkem lisakohustusi määratakse isikutele, kes vabanevad tingimisi enne tähtaegselt vanglast või kellele on määratud karistusjärgne käitumiskontroll. See võib olla tingitud sellest, et vangistusseaduse § 76 lg 1 p 3 kohaselt peab vangla edastama kohtule kriminaalhooldaja arvamuse, milles on välja toodud ka kohaldatavate kohustuste valik.¹⁴⁰ Arvamuse koostamisel kriminaalhooldusametnik lähtub erinevatest infoallikatest, sealhulgas suheldakse kinnipeetava lähedastega ning läbi informatsiooni teeb ametnik ettepaneku erinevate lisakohustuste määramiseks, sealjuures põhjendades, miks üks või teine lisakohustus oleks tarvis määrata. Kui isik mõistetakse süüdi ning olenemata millise menetluse käigus isik süüdi mõistetakse, ei toimu põhjalikku analüüsi ning lisakohustuste määramisel lähtutakse ainult konkreetse juhtumi materjalidest.

Vastanute hinnang käitumiskontrollile on samuti positiivselt üllatav, kuna 118 vastanust 72 ehk 61% toovad välja, et käitumiskontrollil viibimine aitab neil praegu ja hiljem kuritegudest hoiduda. Lisaks toovad 36 vastanut välja, et võib-olla aitab käitumiskontrollil viibimine neil praegu ja hiljem kuritegudest hoiduda, mis moodustab vastanutest 30%. Kuivõrd autori hinnangul on ka võib-olla vastanud pigem positiivselt meelestatud käitumiskontrolli mõju suhtes, on 108 vastanut arvamusel, et käitumiskontrollil viibimine aitab kuritegudest hoiduda, mis moodustab vastanutest ligikaudu 91%.

---

¹⁴⁰ Vangistusseadus – RT I, 03.03.2021, 2.

Joonis 11. Kriminaalhooldusaluste hinnang lisakohustuste mõjust retsidiivsusele.

Eelnevast tulenevalt ei tohiks alahinnata kriminaalhoolduse mõju isikute retsidiivsusele ning tuleks näha selles kui väga head võimalust isikute käitumismustrite muutmises. Läbi kriminaalhoolduse on võimalik isikuid suunata seaduskuulekale teele, olla neile toeks, aidata neil rajada uus elu, panna paika uued eesmärgid ja loobuda oma varasematest harjumustest, käitumismustritest, tegutsemisviisidest ning mis seal salata ka suhtlusringkonnast. Kriminaalhoolduses tuleks suurendada sotsiaalset poolt rohkem, sest lisaks järelevalvele, mida kriminaalhooldus kindlasti teostab, on läbi sotsiaalse poole võimalik üldist kuritegevust vähendada. Kui kriminaalhooldusalune läbib hoolduskavas ettenähtud tegevused, leiab ja asub ametlikult tööle, saavutab stabiilse elukorralduse, ei lähe isik üldjuhul uuesti kuritegusid sooritama. Kriminaalhooldust võib näha kui rehabilitatsiooni, mis aitab isikul naasta seaduskuulekasse ühiskonda, kus isik oskab õigeid valikuid teha ning näeb probleemide lahendamisel erinevaid seaduskuulekaid alternatiive.

Küsitluste vastustest käitumiskontrolli mõju kohta toovad väga palju välja distsipliini ja kontrolli, aga ka motivatsiooni olla korralik. Samuti toovad isikud välja, et käitumiskontroll on neile mõjunud ka tervendavalt, kuna sõltuvusaineid ei saa tarvitada. Lisaks põhjendavad vastanud käitumiskontrolli positiivset mõju ka arusaamaga, et nende varasem käitumine on olnud väär ning nad on saanud nõu, kuidas edasi liikuda.

Käitumiskontrolli plussidena toovad vastanud välja, et on teinud korrektiivid oma elus, ei tarvita enam sõltuvusaineid, on tekkinud vastutustunne ja ka teadlikkus. Paljud vastanud toovad välja käitumiskontrolli plussina, et nad ei soovi rohkem kuritegusid sooritada.

Käitumiskontrolli miinustena toovad vastanud peamiselt välja liikumise piirangud välismaaga seoses ning ka tihedad registreerimised. Autor arvab, et liikumise piirangud välismaaga seoses tuleks üle vaadata, kuna aeg on edasi liikunud ning piirid on avatud, ei ole välismaal töötamine halb, kui see ei sega kriminaalhoolduse teostamist. Kui isik läheb välismaale ning sooritab seal kuriteo, ei ole need omavahel põhjuslikus seoses, vaid kui inimene tahab kuritegusid sooritada, saab ta seda sooritada ka Eesti Vabariigis ning selle jaoks ei ole vaja sõita Soome Vabariiki või Norra Kuningriiki. Välismaal töötamisel on palju positiivset, alustades sellest, et nii mõnigi, kes Eestis tööd ei leia, leiab seda välismaal, töötasud on pigem suuremad ning välismaal töötamine võimaldab isikutel eemale hoida ka oma tavapärasest suhtlusringkonnast. Registreerimiskohustusega seoses võiks mõelda ka praeguse aja võimalustele – telefoni teel registreerimised, Skype teel registreerimised, kuid neile tuleks läheneda ettevaatlikkusega ning seda võiks rakendada alles siis, kui kriminaalhooldus on mõnda aega kestnud ning uue kuriteo toimepanemise riske on maandatud ja isik on saavutanud stabiilse elukorralduse. Kui isikud on hõivatud töötamisega, võiks mõelda erisusele, et soodustada hooldusaluste tööl käimist. Küll aga ei tohiks rakendada erisusi isikutele, kes ei ole hõivatud töötamisega. Olenemata kas isik käib tööl või mitte, vähemalt üks kord kuus tuleks osakonnas kohapeal käia registreerimas.

Autori meelest tasuks kaaluda anonüümse vanglast vabanenute tugigrupi loomist või üldise tugigrupi loomist süüdimõistetud isikutele, kus oleks võimalik vahetu probleemide jagamine ja abi saamine.

Kõikidel inimestel on oma lugu, ka isikutel, kes on korduvalt kuritegusid sooritanud. On oluline, et igaüks mõistaks, mis on õige ja mis on väär ning oskaks leida probleemide lahendamiseks seaduskuulekaid viise. Ühtegi kuritegu ei ole võimalik vabandada, samuti ei ole võimalik ühtegi tegu tagasi võtta, küll aga on võimalik oma tegusid heastada ja muuta enda käitumist ning hoiduda uute tegude sooritamisest.

KOKKUVÕTE

Kriminaalhooldusel on kanda suur roll käitumiskontrolli all olevate isikute retsidiivsuse vähendamisel. Kuivõrd vangistuse puhul on tegemist äärmusliku ning viimse abinõuna, antakse eelnevalt süüdimõistetule võimalusi karistuse asendamiseks või võimaldatakse karistus kanda tingimisi käitumiskontrolliga.

Kriminaalhooldus ei tegele ainult järelevalvega, oluline roll on ka sotsiaaltööl, mille käigus tegeletakse isikute kriminogeensete riskide maandamisega, parandades hooldusaluste võimalusi ning suunates neid seaduskuulekale eluviisile. Kriminaalhoolduses sarnaselt vangistusele ei tegeleta isikute ümberkasvatamisega või sunniga, vaid käitumiskontrollile allutatud isik saab ise otsustada, kas käitumiskontrollile allumine kujutab endas ajaraiskamist, millel puuduvad kasutegurid või annab käitumiskontrollil viibimine võimaluse enda paremaks tundmaõppimiseks, analüüsimisoskuse arendamiseks ning oma varasemate käitumismustrite muutmiseks.

Käitumiskontrollil ei ole konkreetset definitsiooni, kuid käitumiskontrolli sisu avamise kaudu on tegemist süüdlasele mõistetud perioodiga, mille ajal on ta kohustatud järgima kontrollnõudeid ning lisaks täitma kohtu poolt määratud lisakohustusi, mis jagunevad positiivseteks ja negatiivseteks.

Magistritöö raames viidi läbi empiiriline uuring Tallinna Vangla Ida-Harju ja Lääne-Harju kriminaalhooldusosakonnas. Küsitlusele vastas kokku 118 kriminaalhooldusalust, kellest kaheksa olid naissoost ja 110 meessoost isikud. Empiirilises uuringus uuriti kriminaalhooldusalustelt nende hinnangut käitumiskontrollile ja lisakohustustele. Autorile teadaolevalt oli tegemist esimese empiirilise uuringuga Eesti Vabariigis, kus uuring viidi läbi kriminaalhooldusaluste seas ning analüüsiti nende seisukohti.

Magistritöö eesmärgiks oli analüüsida käitumiskontrolli mõju retsidiivsuse ning välja selgitada, mida arvavad kontrollnõuetest ja lisakohustustest kriminaalhooldusalused. Vastanute hinnang käitumiskontrolli mõjule uute kuritegude riskide maandamisel oli autori jaoks positiivselt üllatav, kuna 61% vastanutest tõid välja, et käitumiskontrollil viibimine aitab neil praegu ja hiljem kuritegudest hoiduda. Arvestades juurde ka vastanud, kelle arvates võib-olla aitab käitumiskontroll neil kuritegudest hoiduda, olid käitumiskontrolli mõju suhtes positiivselt meelestatud 91% vastanutest. Vastanud ei näe käitumiskontrolli kui ainult vangistusest hoidumise võimalust, vaid kui käitumiskontrolli retsidiivsuse vähendajana.

Autor soovis teada, millistel juhtudel on kriminaalhoolduse eesmärgid saavutatavad, millistel juhtudel ei täida käitumiskontroll oma eesmärgid ning mis võiks olla alternatiiviks. Tööst tulenevalt selgus, et kriminaalhoolduse eesmärgid on saavutatavad, kui kriminaalhooldusalused näevad käitumiskontrolli mõju endale positiivselt, tähtsustades kontrolli mõju endale ning sealjuures mõtestades ja põhjendades lisakohustuste kasutegurid. Ei saa väita, et kui isik on juba varasemalt käitumiskontrollil viibinud, ei ole kriminaalhoolduse eesmärgid saavutatavad. Vastanute seas toodi välja, et alles käimasoleva kriminaalhoolduse jooksul mõisteti selle tähtsust endale. Seega ei ole kriminaalhoolduse eesmärkide saavutamise kohapealt oluline, kas isik on varasemalt käitumiskontrollil viibinud või mitte ega ka see, kas isik on varasemalt kinnipidamisasutuses viibinud või mitte.

Kriminaalhoolduse alternatiiviks on reaalne vanglakaristus. Süüdimõistetule antakse juba asenduskaristuse või karistusest tingimisi vabastamisega võimalus. Tingimused ei ole võimatud, küll aga piiravad. Õiguskantsler tõi tabavalt välja, et karistuse tingimisi mõistmine käitumiskontrolliga on süüdlasele antav soodustus. Autori arvates tulekski lähtuda selliselt, et tegemist on soodustusega ning kui kriminaalhooldusalusele antud soodustus ei sobi, on tema jaoks liigselt piirav või tema põhiõigusi riivav, on alternatiiviks võimalus karistust täita kinnipidamisasutuses. Praegune süsteem toimib, seejuures on tagatud isikutele erinevad võimalused karistuse kandmisel ning täiendavate alternatiivide pakkumiseks ei näe autor vajadust.

Magistritöös oli püstitatud lähtehüpotees, et esimest korda kuriteo sooritanud isikule on mõistlik määrata käitumiskontroll, kuid korduvalt kriminaalkorras karistatud isikute puhul ei ole mõtet käitumiskontrolli määrata, sest see ei vähenda retsidiivsust, kuna antud isikute arvates ei ole käitumiskontrolli mõju positiivne.

Empiirilise uuringu analüüsil selgus, et eelnevalt välja toodud lähtehüpotees ei pea paika. Analüüsist selgus, et korduvalt kriminaalkorras karistatud ning varasemalt ka kinnipidamisasutustes viibinud isikud hindavad käitumiskontrolli positiivsemalt kui isikud, kes on esimest korda kuriteo sooritanud, kes on esimest korda käitumiskontrollil või kes ei ole varasemalt kinnipidamisasutuses viibinud.

Analüüsi tulemusel selgus, et ligikaudu 73% kriminaalhooldusalustest on seisukohal, et neile kohtu poolt määratud lisakohustused aitavad neil kuritegude sooritamisest hoiduda, mis tähendab, et lisakohustuste määramist ei tohiks võtta kergekäeliselt ega nende mõju alahinnata. Analüüsist tuli välja, et on lisakohustusi, mida määratakse tunduvalt vähem kui teisi lisakohustusi. Populaarsemateks lisakohustusteks on kohustus mitte tarvitada alkoholi, mitte

omandada või tarvitada narkootilisi või psühhotroopseid aineid ning asuda tööle. Rohkem võiks määrata lisakohustusena ravile allumise kohustust, kuna ravikohustus võimaldaks individuaalset lähenemist ning läbi antud kohustuse tegeletak sõltuvusprobleemidega.

Empiirilise uurimise käigus nähtus, et rohkem lisakohustusi määratakse isikutele, kes vabanevad tingimisi enne tähtaegselt vanglast või kellele on määratud karistusjärgne käitumiskontroll. Üldiselt võiks lisakohustuste määramisse suhtuda kriitilisemalt ning määrata kohustused siis, kui selleks tõesti on vajadus. Lisakohustuste määramise näol on tegemist lisatingimusega, mis võib tingida, et isikul kriminaalhoolduse läbimine ebaõnnestub. Eriti kriitiliselt tuleks lisakohustuste määramist arvestada üldkasuliku töö sooritajatele, kuna üldkasulik töö oma olemuselt on juba lisakohustus, mida tuleb isikul täita oma vabast ajast.

Käitumiskontrolli peamise mõjuna tõid vastanud välja distsipliini ja kontrolli, aga ka motivatsiooni olla korralik. Samuti toodi välja käitumiskontrolli tervendava rolli, kuivõrd paljudele on määratud sõltuvusainete tarvitamise keeld.

Käitumiskontrolli plussidena nähti korrektiivide tegemist oma elus, sõltuvusainete vaba elu ning vastutustunde ja teadlikkuse tekkimine.

Käitumiskontrolli miinustena tõid vastanud välja liikumise piirangud välismaaga seoses ning tihedad registreerimised. Tulenevalt käitumiskontrolli miinustest tegi autor ettepaneku, vaadata üle liikumise piirangud seoses välismaaga ning analüüsida registreerimiskohustuse täitmise kaasajastamist.

SUPERVISION OF CONDUCT AND MITIGATION OF RECIDIVISM RISKS ACCORDING TO PROBATIONERS

ABSTRACT

Purpose of the master's thesis was to analyze the influence of supervision of conduct and to find out what probationers think about supervisory requirements and additional obligations.

The term probation is used in the current order of law, but with two different meanings - one in a narrow sense and another in a broader sense. In a narrower sense, probation consists in postponing the execution of a sentence, imposed on an offender by giving the person a probationary period, during which the person must comply with the requirements of conduct of supervision. In a broader sense, this concept includes the supervision of conduct of the offender's behavior and the social assistance provided to him or her – in order to support the person in refraining from committing new criminal offenses and in fulfilling control requirements and additional obligations.

The reason for the implementation of probation in the Republic of Estonia was the high level of crime, due to which the number of prisoners in prisons was also high.

Imprisonment is an extreme measure – when applied, it must be explained. Lighter types of penalties are insufficient or have not had an effect in the past. Therefore, probation has a major role to play in reducing the recidivism of persons under probation. Probation care is not only about supervision, social work also plays an important role. In the course of which the criminogenic risks of persons are mitigated, improving the opportunities of those in care and directing them to a law-abiding lifestyle. The goal of probation is to reduce recidivism and promote rehabilitation.

The development of supervised probation is important, and due to the growing importance of restorative justice – efforts are also being made to find a role in probation in making restorative justice available.

Supervision of conduct means the period of time imposed on an offender under current law, during which, he or she is required to comply with the requirements given, in section 75 (1) of the Penal Code, which automatically extends to the offender, if the law gives supervision of conduct.

In addition to the supervisory requirements, the court may impose other obligations. This depends on the circumstances and commission of the crime, and the identity of the offender. Additional obligations are classified as positive and negative obligations. Positive obligations

are obligations that force the offender to take active action. A positive obligation is, for example, the obligation to look for a job, to acquire general education or a profession by the deadline set by the court. A negative obligation fulfills a preventive purpose. As an example, a negative obligation is the obligation not to consume alcohol.

If the probationer does not comply with the supervisory requirements or additional obligations assigned to him or her, the official is required to react to the violation. The probation officer has two options on how to react to the violation – to issue a written warning or to prepare and submit an emergency report to the court with a proposal. The probation officer also has the opportunity to issue a verbal warning, but only to a person who is subject to electronic surveillance.

Probation and supervision of conduct are closely related. In compliance with supervision of conduct requirements, these are demonstrated and assessed by probation supervision officers. Through probation, it is possible to achieve similar results as in prisons, but a person does not have to be segregated from society.

In the late part of 2019 and the beginning of 2020, 4,212 persons were registered for probation in the Republic of Estonia, half of which were persons assigned to supervision of conduct and supervision of conduct with imprisonment. In the courts, 526 persons were assigned to supervision of conduct with early release, and after serving the sentence in full, 14 persons were assigned to supervision of conduct. At the point of the year change — a total 1,115 people were doing community service.

In order to achieve the goal of the master's thesis, an empirical study was conducted. In which the author's opinion is the most valuable part of the given work. This is because the author has not previously studied their assessment of the supervision of conduct and probation care with additional obligations, in the Republic of Estonia. Research based on feedback from the target group is important — it provides truthful information on whether existing work is successful and/or if changes should be made to improve the system.

An empirical study was conducted in the East Harju and West Harju probation departments of Tallinn Prison. A total of 118 probationers responded to the survey, eight of whom were women and 110 of them men. An empirical study examined probationers' assessment on supervision of conduct and additional responsibilities. To the author's knowledge, this was the first empirical study in the Republic of Estonia, where the study was conducted among probationers and their views were analyzed.

The respondents' assessment on the effect of supervision of conduct in mitigating the risks of new crimes was positively surprising for the author, as 61% of the respondents stated that undergoing supervised probation, helps them to avoid crime now and also later. The study shows that supervised probation may help offenders to avoid crimes, 91% of the respondents were positive about the impact that supervised probation has had. Respondents do not see it as just an opportunity to avoid imprisonment, but it also reduces the risk of a relapse.

The author wanted to know in which cases the goals of probation are achievable, when supervised probation does not meet the desired goals and what could be done as an alternative. As a result of the work, it became clear that the goals of probation can be achieved, if the probation officers also see the impact of the probation on themselves positively. This means emphasizing the impact of control on themselves, but at the same time understanding and justifying the benefits of additional obligations. It cannot be said that if a person has previously been subject to a probation under supervision, the goals of probation will not be achieved. Among the respondents, it was pointed out that it was only during the ongoing probation that its importance was realised. Thus, in order to achieve the objectives of probation on the spot, it is irrelevant whether or not the person has previously been subject to supervised probation, or whether or not the person has previously been in detention.

The master's thesis was built on the premise that it is reasonable to impose a supervision of conduct, on a person who has committed a crime for the first time. But in the case of repeatedly convicted persons, it does not serve the purpose — these parties do not consider the effect of the supervision of conduct to be positive.

The analysis of the empirical study revealed that the above assumption is not true. The analysis showed that persons who have been repeatedly convicted of a criminal offense and who have previously been in detention facilities, have a more positive assessment of supervised probation. However, persons who have committed a crime for the first time and have undergone supervised probation for the first time and/or who have not been in detention before, have a less positive assessment.

The analysis highlighted that around 73% of probationers believe that the additional responsibilities imposed on them by the court, help them to refrain from committing crimes. This means that the imposition of additional responsibilities should not be taken lightly, or have their impact underestimated. The analysis showed that there's additional obligations that are significantly lower than other additional obligations. The most popular additional obligations are the commitment to not drink alcohol, not to acquire or to use narcotic drugs and

psychotropic substances, and to take up employment. The promise to comply with treatment could be set more as an additional obligation. As the obligation to treat, would allow for an individual approach and the given obligation would address any addiction problems.

Empirical research has shown that more additional responsibilities are imposed on persons who are released on parole, or subject to post-sentencing supervised probation. In general, the imposition of additional obligations could be considered more critically and obligations should be imposed when there is a real need. The imposition of additional obligations is a condition that may cause a person the failure to succeed in probation. The imposition of additional obligations given to performers of community service, should be particularly critical. Community service is by its very nature, an additional obligation that a person must perform in his or her free time.

The main effects of supervision of conduct pointed out by the respondents were discipline and control, as well as the motivation to maintain good behaviour. It was also highlighted that supervised probation has a rehabilitating effect, due to persons becoming banned from substance abuse

The advantages of supervised probation were seen as making corrections in one's life, free life of addictive substances, and the development of a sense of responsibility and awareness.

Restrictions on movement abroad and frequent registrations were cited as disadvantages of supervised probation. Due to the disadvantages, the author proposed to review the restrictions on movement, in relation to abroad. And to also analyse the modernisation of the registration obligation.

KASUTATUD ALLIKAD

Kasutatud kirjandus

1. E. Heidok. Kohanemine kriminaalse identiteediga resotsialiseerimist rakendava tegurina. Magistritöö. Juhendaja Silvia Kaugia. Tartu: Tartu Ülikool 2014.
2. H. Puusepp. Kaitsepolitsei aastaraamat 2019/2020. Tallinn: Iconprint/Tallinna Raamatutrükikoda 2020.
3. J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik. Komm vlj. 4. vlj. Tallinn: Juura 2015.
4. J. Sootak, S. Lind, R. Otsa. Penalty and Other Punitive Sanctions in the Estonian and European Legal Order. – *Juridica International* 2005/10.
5. J. Strömpl. Õigusmõistmise kaks paradigmat ja sotsiaaltöö väärtused. – *Sotsiaaltöö* 2020/4.
6. Justiitsministeerium. Kinnipeetavate suunamine õiguskuulekale käitumisele. – Eesti vanglasüsteemi ja kriminaalhoolduse aastaraamat 2006.
7. Justiitsministeerium. Kriminaalhoolduse standard. Jõhvi: 2019.
8. Justiitsministeerium. Kriminaalhoolduse tekkelugu. – Eesti vanglasüsteemi ja kriminaalhoolduse aastaraamat 2006.
9. Justiitsministeerium. Ühinenud kriminaalhooldus ja vangla. – Eesti vanglasüsteemi ja kriminaalhoolduse aastaraamat 2018.
10. K. Jakobi, T. Maurer. Retsidiivsusrisi hindamisest vanglas ja kriminaalhoolduses. – *Sotsiaaltöö* 2004/2.
11. K. Kask. Kriminaalhoolduse kvaliteedi mõõtmine: väljundina tulemuspalk. – *Sotsiaaltöö* 2001/1.
12. K. Tamm, A. Kruusement. LSV kuritegudes menetlus- ja karistuspraktika Pärnumaa testprojekt 2018. – *Kriminaalpoliitika analüüs* 2019/3.
13. L. Madise, P. Pikamäe, J. Sootak. Vangistusseadus. Komm vlj. 2.vlj. Tallinn: Juura 2014.
14. M. Grünberg. Kriminogeensete riskide hindamine. Vanglateenistuse õpik. Justiitsministeerium: 2013.
15. M. Miil. Kriminaalhooldussüsteemi rakendamine Eestis. – *Juridica* 1998/2.
16. M. Prööm. Intervjuu justiitsminister Paul Varuliga. – *Juridica* 1998/3.
17. M. Sedman. Media of Law and Legal Science. – *Juridica International* 2010/17.
18. P. Kasemets. Kinnipeetava ettevalmistamine tagasipöördumiseks ühiskonda. – *Sotsiaaltöö* 2001/4.

19. P. Liba. Korduvkuritegevuse riskide hindamise lähtealused ja praktika Eesti vanglasüsteemis. – Juridica 2011/10.
20. R. Kiris, P. Pikamäe, J. Sootak. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2017.
21. R. Kuuse. Kriminaalhooldus Eestis. – Sotsiaaltöö 2001/5.
22. R. Kuuse. Kriminaalhooldus liitumas vanglatega. – Sotsiaaltöö 2006/3.
23. T. Edovald. Ülevaade alaealiste kuritegevuse vähendamise strateegiatest ja programmidest maailmas. Tallinn: Justiitsministeerium 2005.
24. V. Männik. Kas karistada või kasvatada. – Sotsiaaltöö 2000/5.

Kasutatud õigusaktid

25. Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord. – RT I, 12.01.2011, 7.
26. Karistusseadustik¹. - RT I, 03.03.2021, 3.
27. Kriminaalhooldusseadus. – RT I, 20.12.2019, 6.
28. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus¹. – RT I, 08.01.2020, 12.
29. Vangistusseadus – RT I, 03.03.2021, 2.
30. Vangistusseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. – RT I, 20.12.2012, 3.
31. Üldkasuliku töö ettevalmistamise, täitmise ja järelevalve kord. - RT I, 30.12.2016, 9.

Kasutatud kohtupraktika

32. HMKo 30.05.2018, 1-18-4425.
33. RKKKo 18.12.2017, 1-17-689.
34. RKKKo 28.10.2003, 3-1-1-126-03.
35. TlnRnKm 08.03.2021, 1-20-2335.
36. TMKo 21.01.2021, 1-21-284.
37. VMKo 07.01.2021, 1-21-95.
38. VMKo 28.12.2020, 1-20-8600.

Muud kasutatud allikad

39. CEP. A new target group in probation: cybercrime offenders. – <https://www.cep-probation.org/a-new-target-group-in-probation-cybercrime-offenders/> (01.04.2021).
40. Eesti Ekspress. Palgamõrva eest kinni istunud Vadim Polištšuk pääseb vabaks. – Eesti Ekspress. <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/45657319/palgamorva-eest-kinni-istunud-vadim-polistsuk-paaseb-vabaks> (01.04.2021).
41. H.-L. Allik, M. Hindre. Riigireetur Herman Simm pääses vanglast. – Eesti Rahvusringhääling. <https://www.err.ee/1017023/riigireetur-herman-simm-paaes-vanglast> (02.02.2020).
42. I. D. Marder. Taastava kriminaalhoolduse ülesehitamine. – Sotsiaaltöö 2020/4. <https://www.tai.ee/et/valjaanded/ajakiri-sotsiaaltoe/sotsiaaltoeoe-2020-4/taastava-kriminaalhoolduse-uelesehitamine> (03.04.2021).
43. J. Bosker, J. M. Doornmalen, R.Henskesn, D.Plaat. Effective practices in probation supervision. – kwaliteit forensische zorg. https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2021/01/KFZ-report-Probation-Supervision-DEF.docx_ENG_43466.pdf (01.04.2021).
44. Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2019. Kriminaalhooldus. – Justiitsministeerium. <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevuse-statistika/kriminaalhooldus.html> (16.04.2021).
45. Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2019. Vangistus. – Justiitsministeerium. <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevuse-statistika/kriminaalhooldus.html> (16.03.2021).
46. Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2020. Kriminaalhooldus. – Justiitsministeerium. <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2020/kriminaalhooldus> (20.04.2021).
47. Justiitsministeerium. Sotsiaalprogrammid. – Justiitsministeerium. <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/teemalehed/sotsiaalprogrammid> (02.04.2021).
48. Justiitsministeerium. Uudised ja arvud. – Justiitsministeerium. <https://www.vangla.ee/et/uudised-ja-arvud/uudised-ja-arvud> (16.03.2021).
49. Justiitsministeerium. Vanglateenistuse 2019. aasta ülevaade. – Justiitsministeerium. <https://www.vangla.ee/et/uudised-ja-arvud/vanglateenistuse-2019-aasta-ulevaade> (02.02.2020).
50. Justiitsministeeriumi analüüsitalitus, Kriminaalpoliitika osakond. Eesti kohtunike ja prokuröride mõjutamine. – <https://www.korruptsioon.ee/sites/www.korruptsioon.ee/files/elfinder/dokumendid/ees>

- [ti kohtunike ja prokuroride mojutamine. justiitsministeerium ja tartu ulikool.pdf](#)
(16.03.2021).
51. M. Tooming. Kohus vabastas eluaegset vangistust kandva kinnipeetava. – Eesti Rahvusringhääling. <https://www.err.ee/1608161683/kohus-vabastas-eluaegset-vangistust-kandva-kinnipeetava> (31.03.2021).
52. STEP-programm. – Siseministeerium. <https://step.ee/> (01.04.2021).
53. Süsivesikdefitsiitne transferriin. – Synlab. <https://minu.synlab.ee/toode/susivesikdefitsiitne-transferriin> (01.04.2021).
54. Uimasti (või selle metaboliidi) võimalikud määramise ajad uriinis pärast tarbimise lõpetamist. – Tartu Ülikooli Kliinikum. <https://www.kliinikum.ee/psyhhiaatriakliinik/lisad/ravi/ph/F1-labor1.htm>
(02.04.2021).
55. Vangistusseaduse, kriminaalhooldusseaduse ja karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu, toimiku number: 11-1366, seletuskiri. – <https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/cac30ce4-5e09-438d-be2f-d6700609f5ed#2RZmo9SI> (01.04.2021).
56. Ü. Madise. Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 5-20-11. – Õiguskantsler. https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Arvamus%20p%C3%B5hiseaduslikkuse%20j%C3%A4relevalve%20asjas%20nr%205-20-11.pdf
(01.04.2021).

LISA 1

KÄITUMISKONTROLLILE ALLUTATUD ISIKUTE HINNANG KÄITUMISKONTROLLILE

Lugupeetud vastaja!

Vajan Teie abi magistritöö koostamisel. Küsimustik on koostatud eesmärgiga uurida kriminaalhooldusaluste hinnangut käitumiskontrollile ning käitumiskontrolli mõju isikute retsidiivsusele.

Küsimustiku ajaperioodi alguseks on 2019. aasta detsember.

Küsitlus on koostatud Tartu Ülikooli sotsiaalteaduskonna magistritudengi poolt. Vastamine võtab aega kuni 5 minutit.

Küsimustik on anonüümne ning vastuseid kasutatakse üldistatud kujul.

Täna uuringus osalemise eest!

1. Sugu:

mees naine

2. Vanus:

21-30 31-40 41-50 51-60 61-70 71-80

3. Milline on Teie haridustase?

Lõpetamata põhiharidus

Põiharidus

Keskharidus

Kõrgharidus (bakalaureuse kraad)

Kõrgharidus (magistrikraad)

4. Kas olete vanglas viibinud?

Jah Ei

5. Kui olete vanglas viibinud, siis mitu korda?

.....

6. Mis paragrahvi (§) alusel viibite hetkel käitumiskontrollil? Palun tooge välja paragrahv või sõnastage kuritegu.

.....

.....

.....

7. Kas olete käitumiskontrollil esimest korda?

Jah Ei

8. Kui Te ei ole käitumiskontrollil esimest korda, siis mitu korda olete käitumiskontrollil olnud?

.....
.....
.....

9. Palun märkige, mille alusel Te hetkel kriminaalhoolduses arvel olete.

- Käitumiskontroll
- Käitumiskontroll koos ühiskondlikult kasuliku tööga
- Tingimisi ennetähtaegselt vabanenud
- Karistusjärgne käitumiskontroll
- Muu:

10. Kua olete käitumiskontrollil olnud – mitu kuud?

.....

11. Kas Teil on kohtu poolt määratud lisakohustus, kui jah, siis mis lisakohustus/lisakohustused

Teil on?

- Mitte tarvitada alkoholi
- Mitte omada või tarvitada narkootilisi või psühhotroopseid aineid
- Heastada kuriteoga tekitatud kahju kohtu määratud ajaks
- Mitte omada, kanda ja kasutada relva
- Otsida endale töökoht, omandada üldharidus või eriala kohtu määratud tähtajaks³
- Alluda ettenähtud ravile, olles eelnevalt andnud selleks nõusoleku
- Täita ülalpidamiskohustust
- Mitte viibida kohtu poolt määratud paikades ega suhelda kohtu poolt määratud isikutega
- Osaleda sotsiaalprogrammis
- Alluda elektroonilisele valvele, olles eelnevalt andnud selleks nõusoleku
- Alluda alkoholi tarvitamise keelu täitmist kontrolliva elektroonilise seadme valvele, olles eelnevalt andnud selleks nõusoleku

Ei ole määratud lisakohustust

12. Kas Teie hinnangul Teile määratud lisakohustused aitavad Teil kuritegude sooritamist hoiduda?

Jah Ei

13. Milline lisakohustus hoiaks Teid kuritegevusest eemal?

.....
.....
.....

14. Palun põhjendage eelmist vastust.

.....
.....
.....

15. Kuidas Teile on mõjunud käitumiskontroll? Palun põhjendage vastust.

.....
.....
.....

16. Kas Teie hinnangul käitumiskontrollil viibimine aitab Teil praegu ja hiljem kuritegudest hoiduda?

Jah Ei Võib-olla

17. Palun põhjendage eelmist vastust.

.....
.....
.....

18. Mis on Teie arvates käitumiskontrolli plussid?

.....
.....
.....

19. Mis on Teie arvates käitumiskontrolli miinused?

.....
.....
.....

20. Mis Teie hinnangul hoiaks Teid uutest kuritegudest eemal?

.....
.....
.....

21. Millele võiks kriminaalhooldusametnikud rohkem tähelepanu pöörata?

.....
.....
.....

22. Millele võiksid kriminaalhooldusametnikud vähem tähelepanu pöörata?

.....
.....
.....

23. Kui soovite midagi lisada käitumiskontrolliga seoses, palun kasutage allolevat ruumi.

.....
.....
.....

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mariel Männiste,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose magistritöö pealkirjaga „Käitumiskontroll ja retsidiivsuse riskide maandamine kriminaalhooldusaluste hinnangul“,

mille juhendaja on dr. iur Jüri Saar,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, **25.04.2021**